

TEODOR BĂLAN

BUCOVINA IN RĂZBOIUL MONDIAL

Extras din „Codrul Cosminului“ VI 1929, Buletinul Institutului de
Istorie și Limbă dela Universitatea din Cernăuți

CERNĂUȚI 1929

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE ȘI EDITURĂ „GLAȘUL BUCOVINEI“
12629 CERNĂUȚI, STRADA IANCU FLONDOR 33

www.dacoromanica.ro

ORIO

TABLA DE MATERII.

	pag.
Idei generale	5
Ideia românească în Bucovina, atitudinea oportunistă după 1848, caracterul iredent al noii mișcări românești, chestiunea tricolorului, curentul ucrainean, ingratitudea Ucrainenilor față de Români, curentul naționalist inaugurat de d-l Nicolae Iorga.	
În preajma războiului mondial	10
Rivalitățile politice, asasinatul dela Seraievo, Austria caută vinovați, propaganda patriotică în Bucovina, atitudinea partidelor politice din Bucovina.	
Prima invazie rusească	16
Armata rusă și disciplina austriacă, planul de războiu al Austriei, Rusia atacă Galiția orientală, trupele austriace în Bucovina, jandarmii militarizați, ocuparea orașului Cernăuți, guvernorul Evreinov, Alexei Gerovski.	
A doua invazie rusească	23
Rușii ocupă toată Bucovina, legionarii români și ucrainieni, Adunarea țăranilor români dela Suceava.	
Ocupația austriacă 1915—1916	30
Maiorul Daniil Pop, căpitanul Victor Rusu.	
A treia invazie rusească 1916—1917	33
Armata rusă atacă la Nistru, profesorul Vitec, administrația rusească.	
Revoluția rusească	35
Desorganizarea armatei rusești, jurământul soldaților ruși, ziua de 1 Mai 1917, ziarele rusești din Cernăuți, manifestele rusești, pregătirea ofensivei rusești.	
Ocupația austriacă din anii 1917 și 1918	42
Rușii se retrag în debandadă, Deutsches Karpathenkorp, Tratatulele de pace la front, la Brest-Litovsc.	
Lucrătorii civili și corvezile	45
Populația civilă din Bucovina angajată la muncă militară, echipa Hadfy, corvezile, rechiziționarea cailor și a trăsurilor.	

	<u>Pag.</u>
Rechiziții de tot felul	50
Chetele, împrumutul de războiu, rechiziția lânii, a pielii, a lucrurilor de metal, rechiziția clopotelor dela biserici, rechiziția recoltei, surogatele, Kriegsgetreideverkehrsanstalt, biroul alimentar din Dorna. Bîroul comercial dela Ițcani al gener. Fischer, Berthold Storfer. Bursa dela Burdujeni și Vatra Dornei, ce și cât s'a exportat din România, contrabanda oficiala.	
Pagubele pricinuite de soldații ruși	63
Barbarismele comise de Ruși. satul Boian, devastări, orașul Cernăuți, incendieri.	
Pagubele pricinuite de soldații germani	69
Pretinșii liberatori, furturi, rechiziții, acte de brutalitate.	
Pagubele pricinuite de armata austro-ungară	72
Confiscarea de alimente, evacuarea vitelor 1916, plângeri.	
Soarta Bucovinei	75
Pretențiile Rusiei, România reclamă Bucovina, Austria gata să încheie pace 1917, insistențele ei la guvernul german, acțiunea lui Wilson, acțiunea parlamentarilor ucrainieni, pretențiile lor asupra Bucovinei, Czernin cedează Ucrainienilor Bucovina, cabinetul Hussarek, punctul de vedere al parlamentarilor români, acțiunea separată a lui Aurel Onciul, soluția austro-română, crezul noii generații românești,	
Unirea	87
Acțiunea împăratului Carol pentru federalizarea Austriei, insuficiența manifestului imperial, consiliul național român din Viena, memorabila ședință a parlamentului austriac din 22 Octomvrie 1918, discursurile deput. Isopescul-Grecu și Gheorghe Grigorovici, acțiunea d-lui Iuliu Maniu, senatul central al ofițerilor și soldaților români, „Timpul nou“ ziarul acestui senat, regimentul românesc din Viena, acțiunea Ucrainienilor din Cernăuți, ziua de 6 Noemvrie 1918, acțiunea lui Aurel Onciul, acțiunea refugiaților bucovineni, rolul hotărâtor al d-lui Sextil Pușcarui, Glasul Bucovinei, hotărârile dela 27 Octomvrie 1918, atitudinea guvernului Etdorf, Iancu Flondor roagă pe regele Ferdinand să trimita armata română, Divizia a VIII-a, gener. Iacob Zadic, hotărârile congresului din 28 Noemvrie 1918.	

PREFAȚĂ.

Războiul mondial a lăsat urme neșterse în Bucovina. Pe lângă desfășurarea acțiunilor militare, se afirmă aici și acțiunea de exterminare a curenților naționale, pornită de Austria. Așa dară, dela început s'a impus scindarea materialului istoric. În cartea noastră „Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina pe timpul războiului mondial“ am descris felul cum Austria a înădușit curențele naționale. În lucrarea de față se tratează partea militară cu consecințele ei economice și politice.

Materialul istoric pentru această lucrare s'a scos din arhive, scrieri și ziare. Nu s'a putut studia arhiva de războiu din Viena, materialul referitor la războiul mondial nefiind încă accesibil cercetătorilor.

LITERATURA

Arhive.

- ARHIVA oraşului Cernăuți 1914—1918 (citat Arh. Cern.).
ARHIVELE Statului din Bucovina 1914—1918 (Arh. Buc.).
ARHIVA curţilor marşiale din Viena.
ARHIVA corpului de jandarmi din Bucovina (Landesgendarmarie-Kommando No. 13) (L. G=end.=K=do).

Manuscrise.

- FISCHER EDUARD: *Festschrift des Landesgendarmarie-Kommandos No. 13 Res. 223 din 1917.*
FISCHER EDUARD: *Cererea pentru acordarea ordinului Maria Theresia.*
LASKIEWICZ IACOB: *Carnet cu note zilnice și o colecție de ordine militare 1914—1915.*
WEISSELBERGER SALO: *Carnet cu note zilnice 1914.*
O colecție de ordine zilnice ale brigăzii Papp.

Cărți.

- BOCA ADRIAN: *Rușii în munții românești ai Bucovinei.*
BUCOVINA, *în cinstea ostașilor Diviziei VIII-a, 1918, 11 Noembrie.*
CZERNIN OTTOKAR: *Im Weltkrieg, 1919, Verlegt bei Ullstein & Co., Berlin u. Wien.*
DELADORNA ROMULUS (Max Wassermann): *Bucovina în 1914—1915, Suceava, Tip. Societ. „Școala română“ 1915.*
DENKSCHRIFT über die von der k. k. Regierung aus Anlaß des Krieges getroffenen Maßnahmen. III. Teil 1916, Wien, aus der k. k. Hof- und Staatsdruckerei.
GEMUSEANBAU, vermehrt, in der Kriegszeit, foaie volantă.
LAMMASCH HEINRICH: *Woodrow Wilsons Friedensplan, 1919, Leipzig, E. P. Tal & Co. Verlag, Wien.*
MENCZEL PHILIPP: *Als Geisel nach Sibirien verschleppt, Berlin 1919, Verlag Ullstein.*
MONITORUL BUCOVINEI 1918—1919.
MOBILISIERUNGS-Instruktionen für die Gemeinden, Wien 1903.
NISTOR ION I.: *Unirea Bucovinei, studiu și documente, Cartea românească București 1928, Așezăm. Ion I. C. Brătianu.*
NOWAK KARL FRIEDRICH: *Der Sturz der Mittelmächte, München 1921, Georg D. W. Callwey.*
PROTOKOLLE STENOGRAPHISCHE des Hauses der Abgeordneten, Wien 1917—1918, mit Beilagen und Anhang.

- REICHSGESETZBLATT 1915 (R. G. Bl.).
 SAMMLUNG von Nachweisen für die Verletzungen des Völkerrechtes durch die mit Osterreich=Ungarn kriegführenden Staaten I. u. II. Nachtrag, Wien, Aus der k. k. Hof- und Staatsdruckerei 1915 und 1916, Band 1—3.
 VOLKSERNÄHRUNG in Kriegszeiten, Merkblatt, herausgegeben vom k. k. Ministerium des Innern, Jänner 1915.
 WEISUNGEN für die Gemeinden über die Kriegsleistung Wien, Aus der k. k. Hof- und Staatsdruckerei 1896.
 WEISUNGEN über die Durchführung der Versorgung der Bevölkerung mit Getreide und Mahlprodukten. Aus der k. k. Hof- und Staatsdruckerei in Wien.

Ziare.

- BUKOWYNA, ziar ucrainean, Cernăuți 1918.
 FOAIA ORDINĂCIUNILOR, Cernăuți 1914.
 FOAIA POPORULUI, Cernăuți 1914—1918.
 GLASUL BUCOVINEI, Cernăuți 1918.
 IZVEASTIEA, cernovițcago garnizonnago soveata voennih deputatov, 1917, Cernăuți (rusește).
 IZVEASTIEA armeiscago comiteta VIII-i armii 1917 (rusește).
 JOURNAL, NEUES WIENER, Wien 1915.
 MORGENBLATT, CZERNOWITZER 1918.
 NACHRICHTEN, BUKOVINER, Czernowitz 1914.
 NACHRICHTEN, UKRAINISCHE, III. Jahrgang 1916. Wien, Druck Swoboda & Comp.
 PRESSE, NEUE FREIE, Wien 1914, 1915, 1918.
 PRIVITORUL, anul I. Viena 1902—(prop. Aurel Onciul).
 TAGBLATT, CZERNOWITZER 1914—1916.
 TAGBLATT, NEUES WIENER, 1915.
 TIMPUL NOU, foaia soldașilor români, organ al senatului central al ofițerilor și soldașilor români în Viena 1918—1919, imprimeria statului.
 VIAȚA NOUĂ, Suceava 1914, tip. Școala română.
 VOLKSZEITUNG DEUTSCHE, Czernowitz 1918.
 VEASTNIC RUSSKII, Cernăuți 1917 (rusește), Soc. tip. bucov.
 ZEITUNG, CZERNOWITZER ALLGEMEINE 1914—1918.

Articole.

- FISCHER EDUARD: *Warum Tausende sterben mussten*, în Wiener Sonn- und Montags-Zeitung 1928, No. 15—26.
 PUȘCARIU SEXTIL: *Acum zece ani în Bucovina*, în „Societatea de mâine“, anul V 1928. No. 22—24, pag. 396—399.
 RODA RODA: *Die Heldentaten der Kolonne Ruß*, în „Neue Freie Presse“ Wien, 11. April 1915.
 TANIAC FILMON: *Amintiri de acum 10 ani*, în ziarul „Dreptatea“, București 1928. No. 315, 317, 323.

BUCOVINA ÎN RĂZBOIUL MONDIAL

Idei generale

Austria colonizând Bucovina cu elemente străine a făcut din această provincie un mozaic internațional, o babilonie poliglotă. Fiecare fracțiune etnică, așezată pe pământul mănos al Bucovinei, și-a păzit cu sfințenie interesele ei economice și naționale. Una a crezut chiar că poate să-și creeze un ideal politic, reclamând Bucovina pentru ea. Lipovenii și Săcuii din Bucovina, puțin numeroși, cum nu aveau intelectuali, nu s'au ridicat deasupra vieții rustice. Ei nici n'au formulat vreodată dorințe politice. Germanii, intelectuali și țărani importați în decursul stăpânirii austriace din provinciile germane și austriace, lăsau în grija statului ocrotirea intereselor lor naționale și, într'un grad oarecare, și politice.

Altă atitudine a avut elementul malorus și ucrainean. Ocrotiți peste măsură de statul austriac care avea lipsă de ei în viitorul conflict cu Rusia, Ucrainenii își creiară un ideal politic, dorind a deslipi de Rusia regiunile situate între Nistru și Don și a institui aici statul ucrainean. Din acest stat urma să facă parte Galiția orientală și Bucovina.

Deci pe teritoriul mic al Bucovinei se manifestară cu timpul două curente politice, cel oficial austriac care se sprijinea în aparatul polițienesc și administrativ, și cel ucrainean, care reclama Bucovina pentru viitorul stat ucrainean, care deocamdată nu era decât o plăsmuire a diplomației austriace, creată pentru a neliniști colosul rus.

Față de aceste curente politice străine, din care unul stăpânea, iar altul doria să stăpânească în viitor, Românii din Bucovina reprezentau, în fond, tradiția istorică a Bucovinei. Ei n'au părăsit niciodată ideea de stăpânire românească a Bucovinei, al cărei caracter a rămas tot timpul nealterat și nealterabil. Căci prima și singura stăpânire traianică în Bucovina a fost cea românească și timp de aproape jumătate de mileniu pământul acestei provincii fusese destelenit de brațe românești, apărat de sabia românească și guvernat de agerimea românească. În ciuda vitregiei timpului, Românii din Bucovina au fost tot timpul susținătorii ideii de stat românești, continuatorii tradiției de stă-

pânire politică românească și propăvăduitorii tenaci ai adevărului istoric, că Bucovina, în urma trecutului ei politic, va trebui să împartă soarta celorlalte provincii românești.

Dar ideia de stat română nu a putut fi susținută cu aceeași tărie în tot timpul stăpânirii austriace. Se observă oscilații, alterații. Se făceau concesii curentelor politice dominante, din cari unele păreau a fi avantajoase pentru Români; altă dată era necesar să se bată în retragere în fața felului brutal cum se imprima de autorități ideia de stat austriacă. Deci după interese și după posibilitățile politice, ideia de stat românească se manifesta în atitudinea eroică sau oportunistă a susținătorilor ei.

Austria, scurt timp după cucerirea Bucovinei, alipi Galiției această nouă achiziție teritorială a ei. Boerimea română, pe atunci singurul factor politic în Bucovina, dorind să-și mențină privilegiile economice, s'a grăbit să obțină titlurile de nobleță pe cari le conferia Austria, dar a refuzat să facă parte din boerimea polonă și să trimită reprezentanți la dieta din Lemberg. Deci, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, Românii din Bucovina respinseră noua idee de stat. Fiind încă vii legăturile din trecut cu Moldova, ei reprezentau ideia de stat românească și respingeau cea austriacă prezentată lor în haina Galițiană!

După anul 1848 boerimea română din Bucovina abandonează atitudinea recalcitrantă avută până atunci. Nu se mai continuă cu pasivitatea politică. Prea mare era frica de valul democrat, care amenința să înghită boerimea. La 1848 țărănimea exclude pe boieri dela afacerile politice și populase parlamentul vienez cu costume naționale. Împământenirea țăranilor și emanciparea politică a acestora, pareau că vor răpune pentru totdeauna boerimea. Apoi la insistențele boierimei române, al cărei clasic reprezentant a fost pe atunci Eudoxiu Hurmuzachi, Bucovina a fost constituită în provincie autonomă. De acum nu trebuia să se împartă puterea cu nimeni. Inaugurarea unei vieți politice pur bucovinene era în interesul boierimii românești. Deci boerimea bucovineană căuta scut la stat în contra masselor populare și tot ea nutrea sentimente de grațitudine față de stat pentru eliberarea de îmbrățișarea asfixiantă a Galiției. Statul austriac, inaugurând la 1861 noul său curs politic moderat, avea între susținătorii săi și pe boerii români din Bucovina.

Epoca de austrofilism în Bucovina ținu până la ultimul deceniu

al secolului al XIX-lea. În tot timpul boerii conduceau destinele Bucovinei și știau să-și asigure cu sprijinul statului un număr însemnat de privilegii economice și politice.

Dar între timp se ridică pe lângă boeri un al doilea strat social: intelectualii. Numărul lor crescuse mult dela anul 1875 încoace. În acest an se inaugurasă Universitatea din Cernăuți, care, fără să vrea, a furnisat Bucovinei o pleiadă de intelectuali români. Aceștia, fiind burgheji și nu boeri, deci neavând a păzi privilegiile economice, cultivă ideea națională. Se reia firul întrerupt la anul 1848. Se cere accentuarea puternică a ideii naționale pe plaiurile Bucovinei. S'au încercat să se pună în drepturile ei limba românească, care fusese înlocuită în școli și oficii prin limba germană. Românii din Bucovina încep să se simtă mai mult Români decât cetățeni austriaci. Naționalitatea prima. Dar sentimentele cer o exteriorizare corăspunzătoare. Aveai lipsă să demonstrezi lumii cecece ești și să porți un semn distinct care să te deosebească de ceilalți cetățeni cari, s'au nu urmăresc nici un ideal, sau unul de altă categorie. S'a ales tricolorul pentru a demonstra naționalitatea românească. Incepe astfel epizodul tricolorului. Fiecare Român din Bucovina ținea să poarte tricolorul. Intelectualii la butonieră, fetele de țărani panglici tricolore împletite în păr și feciorii dela țară brăe tricolore. Demonstrația cu tricolorul înseamnă deșteptarea la viață națională a populației românești din Bucovina. După o plutire îndelungată în apele austriace, neamul românesc din această provincie, îndemnat de intelectualii săi, ține să accentueze puternic sentimentul național și să demonstreze astfel izolarea sa de ceilalți cetățeni.

Dar atitudinea națională intransigentă care se manifesta în demonstrația cu flamura tricoloră, nu se împăca cu ideea de stat austriacă. Ea însemna idee de stat românească și contrasta cu interesele politice ale Austriei. Autoritățile austriace pătrunseră repede caracterul iredent al noii mișcări românești: „Aceasta nu este dragostea adevărată“ răspunse la 18 August 1899 guvernorul Bucovinei Bourgoignon unei deputații de preoți români. Cu această frază semnificativă păzitorul intereselor habsburgice în Bucovina se strădui să indice că a pătruns tainele noului „sport național“ și că în viitor nu va mai admite ca el să continue.

Crunt a fost felul cum statul austriac a paralizat acest curent românesc iredent. S'au pus în mișcare organele polițienești, cari ares-

tară pe Românii pe cari îi găseau împodobiți cu cocarde tricolore. Dar arestând, autoritățile făceau martiri naționali. Scopul se ajungea numai în parte. Mai bine era să se creeze altă mișcare națională. Românii, angajând lupta cu noul curent, vor uita de tricolor și de iredentă.

S'a creiat curentul politic ucrainean. Elementul malorus a fost prezentat ca popor, deosebit de cel rus. El avea misiunea să deslipească într'un viitor apropiat, teritoriul Ucrainei de restul Rusiei. Sprijinită de statul austriac, mișcarea ucraineană luă repede un avânt puternic. Ea servi diplomației austriace la combaterea propagandei rusofile. Iată ce spune un politician german: „Pentru ca pericolul rusesc să poată fi desființat, va trebui ca Rusia să fie depărtată nu numai dela Marea Baltică, ci și dela Marea Neagră. . . . acest scop măreț nu poate fi ajuns decât atunci când Ucraina va fi despărțită de imperiul moscovit¹⁾“. În Bucovina, mișcarea ucraineană a servit ca armă împotriva curentului românesc iredent, adică pentru slăbirea elementului românesc. În conducerea treburilor politice din Bucovina, partidul ucrainean nou creiat a cerut întâiu paritatea, iar mai târziu chiar exclusiva conducere.

De aici încolo a urmat o încăerare desperată între Români și Ucrainieni pe terenul școlar, bisericesc și politic. În această luptă inegală, Ucrainienii, sprijiniți de statul austriac, aveau de câștigat totul, întru cât ei până atunci nu valoraseră nimic. Dar Românii își apărau preponderanța politică avută până atunci, și caracterul românesc al Bucovinei. Ei se străduiau să salveze nealterate patrimoniile naționale ca biserica și școala. Statul austriac însă și-a ajuns scopul. Românii încetară atacurile, intrând în defensivă.

Dar haosul politic care s'a produs, nu era de natură să mulțumească autoritățile politice dela centru. Guvernorul Bourgouignon, autorul conflictului ivit, a fost silit să facă loc altui om, prințului Conrad Hohenlohe, care a sosit pentru a împăca pe adversari.

Odată cu sosirea noului guvernor, se creiă în Bucovina o nouă situație politică. Ambele tabere politice adversare slăbiseră și căutară prilej de împăcare. Iar prințul Hohenlohe își dădea de seama că nu va putea governa continuând cu învrăjbirea. Deaceea doria împăcarea combatanților. Ea se putea face dacă se alcătuiă un program politic de caracter economic cu excluderea chestiunii naționale.

¹⁾ GEBSATTEL : „Die Bedeutung der Ukraine für Deutschlands Zukunft“ în *Ukrainische Nachrichten* III. Jahrgang 1916, No, 83—84.

Aurel Onciul, Român din Bucovina, director de bancă în Moravia, care se întoarse în Bucovina odată cu noul guvernor, se angajă să elaboreze un nou program politic, și să câștige pentru el și pe reprezentanții ucrainieni. S'a stabilit paritatea politică, exceptându-se biserica, unde Românii nu putură fi câștigați pentru a face concesii. Reformele economice lansate de Aurel Onciul aveau de scop să instărească țăranimea și să pregătească emanciparea ei politică.

În fața acestui program politic care puse realismul în locul romantismului politic de până atunci, vechii luptători naționaliști capitulară pe rând. Ei făcură loc noului reformator politic al Bucovinei, lui Aurel Onciul, care în locul politicii sentimentale, cu ținte foarte îndepărtate, de până atunci, inaugură noul curent politic de imediate realizări practice.

Dar Ucrainenii n'au fost mulțumitori Românilor pentru mâna prietenească pe care aceștia le-au fost întins-o. Paritatea politică nu însemna pentru ei decât o etapă, o împlinire parțială a revendicărilor lor naționale și politice. Ei se străduiau să cucerească și comunele românești, cari nu înțelegeau să capituleze în fața pretențiilor exagerate ale lor; ei făceau atacuri desperate împotriva caracterului românesc al bisericii ortodoxe. Peste tot, ei doriau supremația politică în Bucovina. Această provincie, pe vremuri o parte a Moldovei românești, avea să ajungă în sfera de influență ucraineană, să fie înglobată în viitoarea provincie ucraineană, pe care parlamentarii ucraineni doriau s'o întemeieze. „Dorim“ zise la 20 Iunie 1907 reprezentantul Ucrainenilor din Bucovina „unirea fostului regat rutean al Haliciului și al Vladimirului cu Bucovina învecinată și constituirea acestui teritoriu într-o provincie ruteană deosebită cu dieta ei provincială“¹⁾.

Fraza aceasta a fost limpede și a neliniștit mult pe Românii din Bucovina.

Era evident și firesc că în fața intenției Ucrainenilor exprimată în mod atât de scurt și totuși atât de brutal, Românii s'au convins de lipsa de loialitate a colaboratorilor lor de până acuma. Ei fură siliți să-și revizuiască programul și să-și schimbe atitudinea. Nu se mai putea colabora cu un element care urmăria în taină exclusivitatea politică. Simțul de legalitate al Românilor a fost jignit profund. Trebuia susținut din nou caracterul românesc al Bucovinei, al acelei pro-

1) *Stenogr. Protokolle 1907, Wien, vol. I, p. 15.*

vincii în care Ucrainenii numai în urma sucursului camaraderesc al Românilor ajunseră să aibă paritatea în unele ramuri ale vieții publice.

Noile idei politice sosiră de peste frontieră, din regatul României. Aici școala naționalistă puse stăpânire pe suflete. Acest nou curent cerea, în ultima soluție, stăpânire românească în toate regiunile locuite de Români. Provinciile răpite trebuiau retrocedate și vechile hotare restabilite. Deci întemeierea noului stat român unitar pe teritoriul vast al fostei Dacii. Școala naționalistă, în frunte cu genialul ei propagator Nicolae Iorga, începu să facă educație intelectualilor români de pretutindene, pregătind generația Unirii.

Școala naționalistă era pe cale să învingă în Bucovina. O serie de fineri profesori și absolvenți ai universităților adera la ea, și cerea reîntoarcerea la exclusivismul național, propovăduit în trecut. Ei reclamau Bucovina integrală pentru Români. Cum în acest timp Bucovina, în întregimea ei, a fost solicitată și de Ucrainenii, se putea prevedea giganticul conflict care era să izbucnească pentru soarta acestei provincii.

În acest timp critic izbucni războiul mondial. Astfel se ocoli conflictul. Dar el apărură sub alte forme, și ceru jertfe omenești neasămănat mai mari, decât atunci când el s'ar fi petrecut numai în hotarele înguste ale micii Bucovine.

In preajma războiului mondial

Anul 1914 trecuse aproape de jumătate. În Europa și în celelalte continente stăpânea liniștea. Nemic nu prevestea deslănțuirea în acest an al celui mai mare măcel pe care l-a îndurat vre odată omenirea.

Dar totuși liniștea era numai aparentă. Ea ascundea multe rivalități și mari nemulțumiri. Rusia, aliată cu Franța, nu-și mai stăpânea nemulțumirea împotriva Austriei care parte stăpânea popoare slave, parte ținea în dependență economică popoarele slave din Balcani. Teritoriile austriace locuite de Slavi urmau să fie încorporate Rusiei, iar statele din Balcani eliberate de tirania economică exercitată de monarhia austro-ungară. Austria se afla în mare încurcătură. Ea își pregătea pe de-o parte armata pentru a preveni atacul Rusiei, pe de altă parte suprime pe cât putea curente naționale ale naționalităților sale, curente mai mult sau mai puțin subversive și iredente. În anul 1908 pericolul rusesc se arată în toată măreția și grozăvia sa.

Conflictul a fost înăbușit atunci numai grație atitudinii rugătoare și conciliante a împăratului austriac ; neînțelegerile rămase.

Și Francezii erau impacienți. Ei doriau să încorporeze statului lor provinciile Alsacia și Lorena pierdute la 1871. Ideia de revanșă stăpânea Franța republicană și nu era să dispară decât în ziua retrocedării teritoriilor pierdute. Germania observa o atitudine recalcitrantă, bazându-se pe aparatul ei militar adus la perfecție. Diplomația ei, știindu-se ocrotită de o puternică armată, neglija înțelegerile pacifice și evita netezirea pe cale amicală a controverselor ivite. Germania mișca sabia, zăngănia din arme, ori de câte ori era pe cale să tranșeze o neînțelegere între state. Cu atitudinea marțială în care se complăcea, ea reuși să pue la respect pe mulți adversari, dar a și făcut ca aceștia să nutrească față de ea sentimente de nestăpânită ură. Creându-și o mare flotă comercială și alta de războiu, ea neliniști pe Englezii, cari dela un timp încoace se simțiră jenați în supremația lor maritimă.

Deci anul 1914 moștenise multe rivalități, și multe conflicte potolite și nepotolite și astfel liniștea ce se observa nu era decât aparentă. Într'un moment valurile din adâncime sparseră suprafața lucie și se agitară, înghițind vasele plutitoare și inundând uscatul.

În ziua de 28 Iunie 1914 arhiducele Francisc Ferdinand, moștenitorul tronului austriac, împreună cu soția sa Sofia, fu ucis la Seraievo de tânărul sârb Gavriilo Princip.

Știrea morții acestui principe sosi în Bucovina în aceeaș zi și produse o profundă consternare. Toți, fără deosebire, înfierau atentatul și compăttimeau pe copiii rămași fără părinți. Din toate părțile, fie dela autorități, fie dela corporațiuni fură trimise telegrame de condoleanțe la Cernăuți la adresa guvernorului, sau la Viena la adresa autorităților centrale sau a familiei îndurerate. Autoritățile constituite ținură ședințe de doliu. Salo Weisselberger, primarul Cernăuților, convocă pe membrii consiliului comunal și le aduse la cunoștință trista știre. Tot astfel făcură și primarii celorlalte orașe din Bucovina. Și prefecții județelor trimiseră telegrame de condoleanțe contelui Meran, guvernorul Bucovinei, și el Habsburg. În numele țării Bucovina trimise la Viena o depeșă mareșalul Alexandru Hurmuzachi. Și conzistoriul ortodox din Cernăuți se alătură acestei acțiuni. El ținu, la 30 Iunie 1914, o ședință de doliu și hotărî ca în ziua înmormântării lui Francisc Ferdinand „comoara de speranțe a popoarelor credin-

cioase de sub sceptrul habsburgic . . . să se tragă în trei rânduri toate clopotele, iară în proxima duminică să se facă la sf. liturghie rugă-minte și panichida pentru fericitul repaos al adormitului“. Tot acest conzistoriu a trimis cabinetului personal al împăratului o „a tot supusă condolență“ ¹⁾).

Și partidele politice participară la această acțiune, publicând în ziarele lor articole comemorative. În ziarul Germanilor „Bukowiner Nachrichten“ apăru în numărul de 1 Iulie 1914 un articol duios. Ziarul „Viața Nouă“, organul partidului național român, își exprimă la 30 Iunie compătimirea, amintind că răpăosatul avusese intenția să transforme Austria într'un stat federativ, unind pe Românii din Austria într'o singură provincie. El murind, a dispărut și ideea. Iar partidul țărănesc prin organul său „Foaia poporului“ (5 Iulie 1914) publică un articol intitulat „Austria în doliu“ adresând împăratului Francisc Iosif cuvinte încurajatoare.

Dar diplomația austriacă nu se opri la faptul crimei. Ea căuta vinovați, instigatori. Pentru ea atentatul de Seraievo nu era fapta izolată a unui tânăr, ci rezultatul unei intense propagande iredente pornite dela Belgrad. Aici se preparaseră finetii, aici se pregătiseră armele cu care în urmă se făptui crima. La Viena se pregăti ultimatul care fu predat Sărbiei în ziua de 23 Iulie 1914. În această adresă se susținu că atentatul fusese pregătit la Belgrad, și că oficialitatea sârbă a acordat atentatorului tot sprijinul. I se ceru Sărbiei să răspundă în decurs de 48 ore că ea condamnă propaganda iredentă, că promite s'o suprima și că în colaborare cu funcționarii austriaci va lua toate măsurile pentru prinderea și condamnarea vinovaților. Deci Sărbia a fost somată să declare că e vinovată de atentat și să admită ca pe teritoriul ei să funcționeze supuși străini. Răspunsul Sărbiei a fost demn. Se vor face investigații și vinovații, dacă vor fi prinși, vor fi dați în judecată. Cercetările se vor face de organele polițienești din Sărbia fără colaborarea pe teritoriul sârbesc a funcționarilor austriaci. Răspunsul fiind nesatisfăcător, ambasadorul austriac părăsi Belgradul, iar la 28 Iulie 1914 Austria declară războiu Sărbiei. În ultima zi a lunii Iulie în Austria se decretă mobilizarea generală, chemându-se sub arme toate rezervele și toți milițienii. Cu ziua de 6 August 1914 Austria se afla în stare de războiu și cu Rusia, care veni în ajutorul Sărbiei.

¹⁾ Foaia ordinăciunilor No. 5, 1914, circulariul No. 32.

Starea de războiu cu Rusia trezi în Bucovina entuziasmul elementelor oficiale. Se aștepta ca armata austriacă să intre adânc în teritoriul Rusiei. Oficialitatea nu se gândia decât la victorie și comunica acest gând și populației. La 28 Iulie 1914 un număr mai mare de cetățeni aranjă o demonstrație patriotică în fața palatului guvernului dela Cernăuți. Acesta apăru pe balcon și mulțumi pentru manifestație. O zi mai târziu primarul Cernăuților aranjă altă demonstrație în stil mai mare. La ora 7 seara s'au adunat la primărie toți membrii consiliului comunal. Primarul deschise ședința zicând că „un vifor trece prin tot Cernăuțul“ din momentul când s'a ivit starea de războiu cu Sărbia. Depe balconul primăriei un membru al consiliului comunal adresă populației adunate în piață câteva cuvinte patriotice. În urmă se formă cortegiul, în frunte cu primarul și membrii consiliului comunal. Luară parte și veteranii și pompierii. O muzică cânta marșuri și cântece patriotice. Cortegiul se opri în fața palatului guvernului, unde primarul Cernăuților rosti o cuvântare. A urmat răspunsul guvernului. La monumentul „Austriei“ roștiră cuvântări reprezentanții populației, toți accentuând importanța socotelii cu Rusia ¹⁾

Aceste demonstrații patriotice erau explicabile, și într'o privință necesare. Ele treziau interesul populației pentru războiu și măriau entuziasmul.

După acțiunea oficială care se manifesta în demonstrații zgomotoase, urmară declarațiile diferitelor partide. Germanii comunicară punctul lor de vedere prin organul lor „Bukowiner Nachrichten“ ²⁾. Ei susținură că „fanfarele care chiamă la războiu, sunt pentru populația germană muzică înviorătoare“. „Să răsune“ cerură ei, „vechile noastre melodii războinice și să vestească tuturor dușmanilor noștri că pe câmpiile vaste ale Austriei nu domnește frica și lipsa de curaj, ci firma convingere în succes“. În manifestul partidului evreesc se vorbi de despotismul țarist, de moscovitismul plin de ură, de terorismul asiatic, de cnută și nagaică, de pogromuri și în sfârșit de răsplata care trebuie să urmeze pentru astfel de fără de legi. Evreii austriaci promit să se ducă la războiu voioși și să contribuie a răpune țarismul care este identic cu întunerecul asiatic ³⁾. Partidul ucrainean

¹⁾ Czernow. Tagblatt 30/7 1914.

²⁾ Din 28 și 29 Iulie 1914.

³⁾ Czernowitzer Allgemeine Zeitung 20/8 1914.

aminti în manifestul său că Austria are misiunea să-și ocrotească popoarele. Națiunea ucraineană dorește să fie ocrotită, fiindcă a știut să reziste propagandei rusofile. Aceasta prinse însă rădăcini în Sârbia. Atentatul dela Seraievo este efectul propagandei rusofile subversive. Poporul ucrainean ține la Austria, fiind că a găsit aici condițiuni politice prielnice. Unitatea slavă nu poate fi invocată, căci poporul ucrainean a primit cele mai amare lovituri tocmai dela popoarele slave ¹⁾.

Românii își exprimară adesiunea în cele două cotidiene ale lor: Foaia poporului și Viața nouă. În prima Aurel Onciul, șeful partidului țărănesc, un convins austrofil, publică un articol parafrazănd deviza austriacă: A. E. I. O. U., adică Austria erit în orbe ultima. Pentru el interesele poporului român erau identice cu cele ale împărăției habsburgice. „Viața Nouă”, organul partidului național, scrise cam la fel accentuând că soarta Românilor se identifică cu cea a Austriei, dar își exprimă dorința ca Austria să acorde Românilor după război noi libertăți. Românii nu doresc decât să fie „alătura cu celelalte popoare” ²⁾

Și presa internațională din Cernăuți ținu de datoria ei să intensifice entuziasmul pentru războiu. Ziarul cernăuțean „Tagblatt” în articolul său „Marșul milioanei” ³⁾ se grăbi să susțină că Austria hulită, declarând războiu, a rostit o vorbă care a făcut „să înghețe sângele” în vinele dușmanilor. Armata austriacă va rezezi pumnul și va „sparge în atome” oasele dușmanilor.

În urma tuturor veni biserica și împrăștie blagoslovenie. Ea porunci preoților să rostească rugăciuni pentru „prea bunul și prea luminatul nostru împărat” și îndemnă pe cei rămași acasă să aibă răbdare și să se sprijinească reciproc ⁴⁾.

Din declarațiile patriotice făcute, unele erau sincere, altele în schimb lipsite de sinceritate, acte de oportunism. Declarațiile asigurătoare ale oficialității erau firește sincere. Tot astfel a fost și declarația bisericii pentru care statul înseamnă sprijinul cel mai puternic. Germanii răsfirați în Bucovina susțineau Austria, căci toate interesele lor

¹⁾ Czernowitzer Tagblatt 2/8 1914.

²⁾ „Viața Nouă” din 2/8 și 9/8 1914 și „Czernowitzer Tagblatt” 16/8 1914; Manifest der bukowiner Rumänen.

³⁾ Czern. Tagblatt din 5 8 1914.

⁴⁾ Foaia ordinaciunilor No. 10 din 1914 circulara No. 44.

naționale și politice erau legate de acest stat. Ei au fost doară colonizați pe vremuri pentru a susține ideea de stat austriacă. Dar oricât de valoroase erau declarațiile patriotice ale Germanilor, din cauza numărului redus al lor, ele nu contau mult. Pentru a exercita puterea în Bucovina, statul austriac s'a mai servit și de Evrei. Aceștia, însuși și limba și cultura germană, deveniră cu timpul propagandiști ai ideii de stat austriace. Între ei și statul austriac a existat o înțelegere tacită. Statul le permitea supremația economică cu toate consecințele ei binefăcătoare și dezastruoase, iar Evreii propagau în schimb în societate și în presă limba și cultura germană și în legătură cu ele ideea de stat austriacă.

Rutenii sau Ucrainenii, cum doresc să fie numiți, se aflau într'o situație de așa fel, încât erau siliți să meargă mână în mână cu Austria. Cu cât studiem mai mult situația lor, cu atâta ne convingem mai mult că Ucrainenii nu sânt decât un produs politic austriac. Un stat zis „Ucraina“ n'a existat nici odată. Populația malorusă fusese ortodoxă și din silă trecuse în parte la biserica greco-catolică. Austria a intensificat deosebirea între Maloruși și Velicoruși, sprijinind pe cei dintâi să-și însușească scrierea fonetică. În urmă aceeași Austrie lansă ideea statului ucrainean și încercă să facă din Galiția orientală și Bucovina două citadele de unde să pornească propaganda ucraineană. Fiind produs politic austriac, Ucrainenii se alipiră de Austria. Numai o Austrie învingătoare era în stare să le dea cadou Ucraina rusească. Cădea Austria, dispărea și ideea ucraineană.

Situația Românilor era alta. În subconștientul lor, Românii din Bucovina au fost totdeauna susținătorii ideii de stat românești. Ei propagau cu graiu viu ceea ce indicau nenumăratele urme moarte, înșepenite în ziduri de mânăstiri sau fixate în slove de aur. Existența Românilor din Bucovina însemna perpetuarea tradiției de stăpânire românească.

La Românii din Bucovina ideea austrofilă n'a putut prinde rădăcini. Ei erau cu toții naționaliști și iredenți. Numai un singur politician român din Bucovina adera la ideea austrofilă. A fost Aurel Onciul. Crescut în Theresianum din Viena, el avuse aici destul prilej să-și însușiască ideea de stat austriacă și s'o profeseze în tot timpul activității sale politice. În studiul său „*Condițiunile existenței Românilor* ¹⁾“ el susținu că în valea Dunării locuiesc mai multe popoare

¹⁾ *Privitorul* I No. 1—5 și *Problema austriacă*, tot acolo No. 6—11.

„cari toate sunt prea mari spre a se sfinge, prea mici însă ca să se poată afirma singure față de marile popoare ce le încunjură“. Austria le-a unit apărându-le de Turci. Astăzi în locul Turcilor au apărut Rușii. „Astfel existența unei Austrii puternice, aliate prin mijlocul provinciilor germane cu marele imperiu german, rival al Rusiei, este cea mai esențială condițiune pentru existența națională a Românilor“. Unirea tuturor Românilor poate fi ajunsă pe două căi. Se pot uni provinciile românești cu statul român. În acest caz Austria va trebui să dispară, un lucru care nu poate fi în folosul Românilor. Sau regele României „făcând un mic sacrificiu de mândrie națională“ se va mulțumi cu o situație asemănătoare celei a regelui Bavariei, și va recunoaște suveran pe împăratul austriac.

Ideia austrofilă propagată de Aurel Onciul era diametral opusă ideii naționaliste la care aderau intelectualii români din Bucovina. Aceștia lansau ideia stăpânirii românești în teritoriile ocupate de Români.

Așa dară declarațiile politice făcute la 1914 de șefii partidelor politice românești nu concordau cu situația reală. Ele erau simple afirmații rostite în fața oficialității. Poporul credea și dorea altfel.

Pregătirea sufletească și materială pentru războiul finu prima parte a lunii lui August 1914. De aici încolo începu războiul, lupta gigantică pentru distrugerea Austriei.

Prima invazie rusească ¹⁾

Rusia a intrat în războiul mondial dispunând de o armată numeroasă. Milioane de soldați au fost masați la frontul de Vest al Rusiei în contra Germaniei și Austriei. Cu tot materialul de oameni imens, de care dispunea, armata rusă suferia de mai multe neajunsuri. Ea nu era înzestrată în deajuns cu material tehnic. Uneltele tehnice

¹⁾ Pentru primele două invazii rusești în Bucovina s'au utilizat următoarele izvoare : 1. FISCHER EDUARD : *Festschrift des Landesgendarmerei-Kommandos* No. 13. Res. 223 din 1917, manuscris. *Cererea pentru acordarea ordinului „Maria Theresia“*, manuscris. „*Warum Tausende sterben mussten*“ în *Wiener Sonn- und Montags-Zeitung* 1928 No, 15—26. 2. IASKIEWICZ : *Carnet cu note zilnice*, manuscris. *Colecție de ordine militare*. 3. WEISSELBERGER SALO : *Memoriu asupra evenimentelor petrecute în Bucovina în luna lui Septembrie 1914*, manuscris. 4. WEBER JULIUS : *Die Russentage in Czernowitz* în *Neues Wiener Tagblatt* 15 Febr. 1915 No. 46. 5. Articole informative apărute în 1914 și 1915 în ziarele „*Czernowitzer Allgemeine Zeitung*“ și „*Czernowitzer Tagblatt*“.

deveniseră o necesitate, fără ele victoria era problematică. Armata rusă nu dispunea de artilerie suficientă, asemenea insuficient a fost și numărul mitralierelor, al camioanelor și al aeroplanelor. S'a constatat tot mai mult faptul că soldatul, într'un războiu de unelte tehnice, nu este decât servitorul mașinei. Omul va ocupa teritoriile pe care mașina le va fi cucerit. Comandamentul rusesc nu pătrunsese destul de bine situația. El credea că poate învinge cu ajutorul soldatului. După părerea lor, învingător va rămânea statul care va ști să arunce în luptă un număr mai mare de soldați. Principalul era numărul diviziilor și nu materialul tehnic.

În Austria se constată altele neajunsuri. Dela 1866 ea nu purtase războiu și în consecință comandamentul militar austriac nu avuse ocazie să culeagă experiențe. Generalii austriaci au fost crescuți în cancelarie și au făcut mai multă administrație decât strategie. Ei insistau asupra disciplinei. Principalul era ca armata să fie bine disciplinată. Instrucția se făcea cu fiecare soldat în parte. Se făcu învățământ individual pentru a trezi în soldat curajul, spiritul de inițiativă și dorul de a acționa singur. Războiul era să devină un lanț nesfârșit de acțiuni individuale. De altfel s'a neglijat, ca și la Ruși, înzestrarea armatei cu material tehnic.

În războiul mondial imensele armate rusești s'au lovit de disciplina austriacă.

Austria, dorind să pornească ofensiva contra Rușilor, își concentrează trei armate în sectorul situat între Cracovia și Lemberg. Din Vest spre Est erau pregătite armatele: Dankl, Auffenberg și armata a III-a comandată de generalul Brudermann, care avea să apere orașul Lemberg. În Galiția de Est, care a fost neglijată în vederea ofensivei dela Nord, se afla mica armată a generalului Kövesz. Orașul Zalesciki, la granița Bucovinei, a fost apărat de divizia 43, care se recruta din Bucovina. Bucovina a fost neglijată complet. Afară de o brigadă care avea menirea să apere hotarul ei, nu se găsea aici nici o armată.

Planul Rușilor a fost altul. Ei intenționau să dea lovitura în Galiția de Est, ridicând în dreptul acestei provincii două armate: armata generalului Russki avea să opereze la Lemberg, iar în restul Galiției de Est armata gen. Ivanov. Pentru Bucovina nu se proiectă o armată specială. Aici era să trimită unități militare de acoperire

generalul Brusilov, a cărui armată se afla în pregătire în Basarabia. Pentru tot cazul Bucovina era să joace un rol secundar.

Se știe ce a urmat. Ofensiva austriacă, care a repercutat unele succese inițiale, fu oprită, și armatele austriace se retraseră în Galiția de Vest, fiindcă armata lui Ivanov reuși să ocupe Galiția orientală până la Carpați și să ajungă astfel în spatele armatei austriace. Rușii în marșul lor impetuos ocupară pe rând orașele Lemberg, Halici și asediază cetatea Przemysl. Trupele austriace s'au retras parte în spre Carpați unde se pregătiră pentru campania de iarnă, parte în sectorul Cracoviei unde formară pentru Ruși o barieră de nepătruns.

Din Bucovina se recrutau în timp de pace tinerii pentru cele două regimente bucovinene; No. 22 și 41. În August 1914 aceste două regimente au fost trimise în Galiția orientală pentru a fi încorporate diviziei 43. În Bucovina nu rămase în acest timp decât brigada No. 35, alcătuită mai mult din milițieni. Comandantul ei a fost generalul Münzel. În privința strategică acest general avea comanda asupra corpului de jandarmi din Bucovina de sub conducerea maiorului Eduard Fischer.

În August 1914 generalul Münzel își repartiză trupele astfel: Dealungul hotarului Basarabiei între Prut și Nistru paza graniței căzu în seama jandarmilor. În acest sector maiorul Fischer strânse în seara zilei de 5 August 1914 un număr de aproape 50 jandarmi, 600 de milițieni pedestri și vreo 80 de călăreți. Un număr asemenea de mare a format rezerva, la o depărtare de 10—20 km. în urma frontului. Brigada lui Münzel rămase în Cernăuți pentru a-l apăra în caz de nevoie.

În ziua de 6 August 1914 primele patruli austriace trecură hotarul Rusiei în Basarabia străduindu-se să ocupe locurile strategice situate dealungul frontierei. S'au angajat cu acest prilej mici conflicte cu armata rusă la Balamutca, Calincăuși și Răchitna. În Noua-Suliță patrurile austriace întâmpinară o rezistență mai mare reușind după mari eforturi să ocupe această localitate.

Dar patrurile austriace nu rămaseră mult timp în localitățile basarabene, pe care le cuceriseră mai mult prin surprindere. La localitățile Larga și Ocnița, în Basarabia, Rușii concentrară la repezeală multe trupe. S'au strâns aici multă infanterie, apoi mai multe divizii de Cazaci.

Cele dintâi unități militare rusești se puseră în mișcare în ziua

de 20 August 1914, alungând cu ușurință patrulele austriace aflate pe teritoriul basarabean și angajând în ziua de 23 August prima luptă lângă satul bucovinean Rarance. De aici încolo urmară cinci zile de liniște. La 29 August Rușii atacă din nou, pornind de astădată din Basarabia în Bucovina în sectorul între Prut și Nistru în patru coloane paralele. Jandarmii ca și milițienii austriaci, neputând rezista, s'au retras parte în munții Galiției, parte în Sudul Bucovinei. Generalul Münzel cu brigada sa, fiind chemat în Galiția, distruse podurile peste Prut din fața Cernăușilor și se retrase în direcția Colomeii.

De aici încolo comanda militară supremă asupra trupelor, ce operau în Bucovina, trecu în seama maiorului, mai târziu, colonelului Fischer, șeful corpului de jandarmi din Bucovina. Acesta, văzându-se singur, se hotărî întâiu să țină malul drept al Prutului, pentru a înlesni astfel înființarea de noi formațiuni militare în restul Bucovinei. El instalează un depozit de arme la Gurahumorului și un spital militar la Câmpulung. Pentru cazul că situația la Prut va deveni imposibilă se va ceda Rușilor și porțiunea situată între Prut și Sirete.

Între timp guvernorul Bucovinei, pătrunzând situația critică, se retrase cu aparatul său administrativ la Vatra Dornei. Odată cu funcționarii se mută în Sudul Bucovinei, într'o învălmășală ce nu se poate descrie, multă populație civilă. O parte a acestei populații a luat drumul Vienei, mărind acolo zi cu zi, marele număr de refugiați.

După fuga guvernorului la Vatra Dornei, în Cernăuși nu rămase din autorități decât primarul Weisselberger. Comanda trupelor austriace se afla la Sirete. Cernăușii puteau să fie ocupați în voie de Ruși, de unitățile armatei Brusilov.

În ziua de 2 Septembrie armata rusă se afla concentrată în fața orașului Cernăuși, pe malul stâng al Prutului. Ștabul rusesc își avea sediul în fabrica de zahăr dela Jucica. Pentru a se înțelege asupra felului predării orașului, locotenentul rus Pigarevski trimise primarului de Cernăuși o scrisoare, scrisă într'o limbă germană oribilă, rugându-l să vină la fabrica de zahăr din Jucica ¹⁾.

În urma acestei invitații primarul Cernăușilor Weisselberger, acompaniat de mai multe notabilități ale orașului între cari și secretarul consulatului român Gheorghe Galin, plecă spre fabrica de zahăr dela Jucica. Pigarevski, stând de vorbă cu primarul, a comunicat

1) Vezi anexa I.

că ocuparea Cernăușilor este iminentă, și comanda armatei rusești cere ca ferestrele și balcoanele caselor ce dau în stradă să nu fie ocupate de public în timpul intrării în oraș a trupelor rusești. Actele de brutalitate din partea populației civile se vor pedepsi cu asprime.

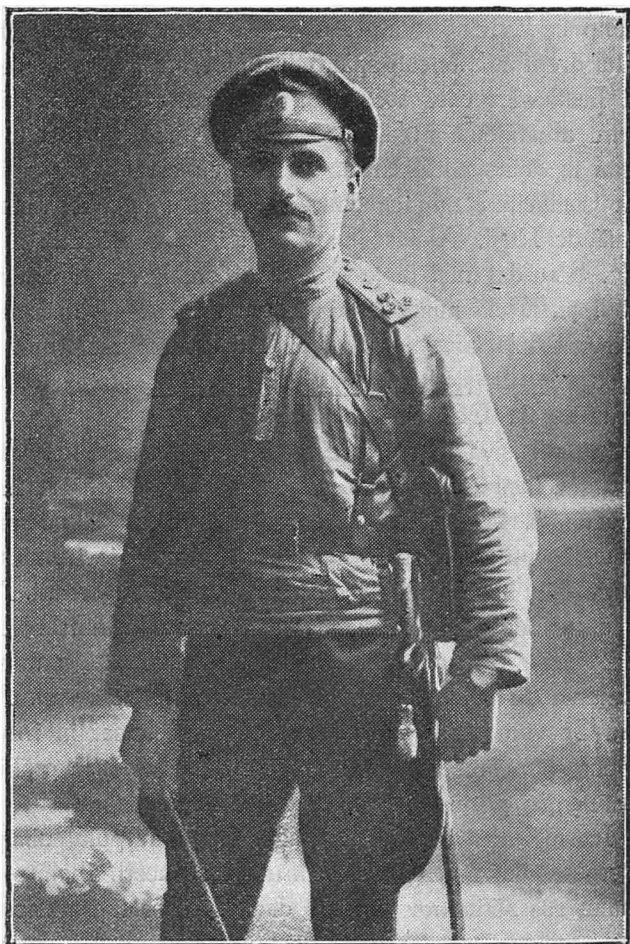
În ziua de 2 Septembrie 1914 la ora 6 seara armata rusă a ocupat orașul Cernăuși. Au intrat într'un cortegiu lung mai multe regimente de Cazaci. În fruntea lor se afla generalul Pavlov și colonelul Ariutinov. În fața Primăriei acești doi ofițeri ruși au fost întâmpinați de notabilitățile orașului, între ele mitropolitul Repta și primarul Weisselberger. Generalul Pavlov răspunse primarului că orașul Cernăuși s'a unit cu Rusia prin faptul sosirii armatei rusești și că impune orașului o contribuție de 600.000 ruble, care trebuie plătită în decurs de 24 ore. Dar a doua zi acelaș general sosi la primărie pentru a comunica că renunță la contribuție. Intenția lui a fost să demonstreze împotriva contribuției impuse de Austriaci orașului Cameneș-Podolsc. „Vă înapoiez banii“ zise colonelul Ariutinov în manifestul său „și anume fără chiar să-i fi luat în primire, de oarece nu convine sufletului poporului rus a suferi și pedepsi o populație pacinică“. Gestul acesta s'a făcut „pentru a arăta cât de dureros și nedrept a fost din partea Austriacilor a pune populației pacinice din Cameneș o cerere neașteptată și aproape nemaiauzită“.

După ocuparea orașului soldații ruși au fost încartiruiți în cazărmi, iar generalul Pavlov se instalează în cel mai de seamă otel. Comandant militar al orașului a fost numit căpitanul Kirienco. La 8 Septembrie 1914 gen. Pavlov părăsi orașul Cernăuși și fu înlocuit cu gener. Navrocki, care fiind Polon adresă conașionalilor săi din Bucovina un cald apel. Kirienco a fost înlocuit cu jivialul Lopatin.

Administrația militară ținu în Cernăuși timp de o săptămână. La 15 Septembrie s'a inaugurat administrația civilă. În fruntea ei fu pus camerunkerul Simeon Evreinov. Adiutantul și informatorul său a fost Alexei Gerowski, cunoscutul avocat rusofil originar din Bucovina. În fruntea Primăriei de Cernăuși ajunse avocatul român Temistocle Bocance, un intim al lui Gerowski. Garda civică, înființată de autoritățile austriace, a fost desființată.

Evreinov n'avea resentimente față de nimeni. El, desigur, era animat de sentimentele cele mai nobile. În altă situație se afla ajutorul său Gerowski. Autoritățile austriace îl urmăriseră pe vremuri și-i intentaseră proces, învinuindu-l de înaltă trădare. Soția sa și co-

pilașul său se aflau în captivitate austriacă. Așa dară Gerowski era stăpânit de ură ; el doria să se răsbune. El îndemnă pe șeful său să procedeze cu asprime.

Locotenentul rus Pigarevski

În noaptea de 15 Septembrie 1914 au fost arestate cinci persoane mai marcante din Cernăuți. Între ele se afla și primarul Weisselberger. Arestații au fost transportați întâiu la Noua Suliță, iar de aici la Vinița. După două luni de petrecere în această stațiune ei au fost duși, în vagoane plumbuite, la Kiev, iar de aici fără întrerupere la

Kursk—Tula—Samara—Celiabinsk până la Tomsc. În Tomsc prizonierii noștri au fost despărțiți. Unii au ajuns în satul Colpașevo, la o depărtare de 300 km de Tomsc, în Narimski Krai. Mai târziu ei fură schimbați și trimiși în patrie¹⁾.

În timp ce Evreinov stăpâna în Cernăuți, trupa lui Fischer se afla pe malul drept al Siretelui apărându-l. Orașul Sirete a fost ocupat de maiorul Iaskiewicz care asemenea făcea parte din trupa lui Fischer. Hotarul între amândouă armatele combatante mergea dealungul Siretelui, până la obârșia lui, iar de aici tot cu creasta Carpaților până la frontiera Galiției. Regiunea dintre Prut și Sirete era însă foarte slab ocupată de Ruși. Aici se luă la întrecere patrulele din amândouă părțile. S'au dat mici lupte la satele Tereblecea, Oprișeni, Tărășeni și Bărlințe. Pe la mijlocul lui Octomvrie, 1914 batalionul maiorului Iaskiewicz dela Sirete, aflând că Rușii au retras trupe din Bucovina, trecu Siretele și după unele lupte reușite ocupă orașul Cernăuți în ziua de 21 Octomvrie.

Această ofensivă în stil mic reuși deosebit de bine. Vinovați de reușită erau și Rușii cari aveau o concepție originală despre importanța teritoriilor ocupate. A evacua un teritoriu ca acela situat între Prut și Sirete nu însemna pentru ei decât o rectificare de frontieră lipsită de importanță. Din nou Prutul despărți pe amândoi adversarii. Austriacii dispuneau atunci de cinci batalioane și 6 tunuri, primele tunuri pe frontul bucovinean. În urmă mai sosiră trei batalioane cu patru tunuri, comandate cu colonelul ungar Sarkany. În Cernăuți Austriacii instituiră un Consiliu comunal provizor cu un comisar în frunte. Guvernorul Bucovinei care asemenea apăru în Cernăuți se grăbi să lanseze apelul pentru primul împrumut de războiu.

Dar Rușii, oricât de îndolenți ar fi fost, n'au putut uita pierderea orașului Cernăuți. Ei se pregătiră pentru a-l recuceri. Înainte de ofensivă generalul rus Ariutinov ținu de datoria sa să-l provoace pe maiorul austriac Iaskiewicz să predea de bunăvoie orașul Cernăuți. Vezi bine, propunerea a fost respinsă. Rușii răspunseră făcând câteva încercări slabe în sectorul Cernăuților, încercări cari toate au fost respinse. În urmă Rușii schimbă planul, Strânseră trupe la orașul galițian Sniatin. La 24 Noemvrie 1914 Rușii începură ofensiva la Sniatin, bombardând întâiu cu granate tranșeele austriace. Acelaș lucru

¹⁾ MENCZEL PH.: *Als Geisel nach 'Sibirien verschleppt* și „*Aus schwerer Leidenszeit*“ În *Neue Freie Presse* 12, 13 și 24/XI 1914.

se întâmplă și la Hlinața, unde Rușii trimiteau granate din satul Serpenic. În aceeași zi la prânz Rușii trecură Ceremușul în dreptul satului Bănila. Divizia austriacă No. 54 — comandată de generalul Lilienhof și de șeful statului său major, maiorul Daniil Papp, Românul Daniil Pop — chemată în grabă în ajutor nu mai fu în stare să oprească pe Ruși. Aceștia au cuprins pe rând localitățile Vascăuți, Carapciu, Voloca și Hlinața. A doua zi ei se aflau aproape de Cernăuți. Trupele austriace se retraseră pe rând până în Carpați. Pe muntele Mestecăniș lângă Iacobeni ei opriră pe Ruși. Aceștia înaintară ocupând pe rând orașele Suceava și Câmpulung.

A doua invazie rusească

Autoritățile austriace au părăsit orașul Cernăuți în ziua de 26 Noemvrie 1914. După plecarea lor un număr mic de cetățeni în frunte cu avocatul român Constantin Hostiuc s'a constituit în consiliu comunal. A doua zi a sosit armata rusă, comandată de colonelul Sechin. Acesta înlocuiește comandant al orașului Cernăuți pe căpitanul Astahov. Pe Sechin l-a înlocuit mai târziu generalul Laurentiev. Dar nici acesta nu rămase mult timp în Cernăuți, căci zorea să plece la Câmpulung, unde îl aștepta regimentul său. În urmă, în ziua de 1 Decembrie 1914, sosi Simion Evreinov, pentru a lua din nou conducerea civilă asupra Bucovinei ocupate. În anturajul său se aflau, ca și la invazia întâia, avocații Alexei Gerowski și Temistocle Bocancea. Un oarecare domn Crijanovschi fu numit prefect de poliție.

Fiind lipsă de alimente și articole industriale, guvernorul Evreinov ordonă să se confişte marfa comercianților refugiați. S'au înflințat prăvălii în care s'au desfăcut aceste mărfuri. Această idee salutară fu urmată de o execuție pe cât se poate de defectuoasă. Agenții confiscatori ridicau în cele mai multe cazuri marfa fără a încheia procese verbale, iar multe sume încasate nu ajungeau la destinație ¹⁾.

Suceava, fosta capitală a Moldovei, a fost ocupată la sfârșitul lui Decembrie 1914. Trupele rusești se opriseră întâiu în fața Sucevil, în satul Șcheia. Colonelul rus Bacunin primi aici deputația Sucevenilor condusă de profesorul român Eusebie Popovici. Intrând în oraș, trupele rusești fură întâmpinate de un grănicer austriac care descărcă asupra lor câteva gloanțe de pușcă. Un Cazac căzu. Ca pedeapsă

¹⁾ ARH. BUC. Dos. prezidial 9479/D 1915 și „Die Russenwirtschaft in Czernowitz“ în Neue Freie Presse din 26/I 1915.

Rușii intenționau să incendieze un număr de case. Dar, în cele din urmă, primarul orașului Epaminonda Voronca reuși să-i abată dela această intenție ¹⁾. După Bacunin, care după puțin timp plecă la Mestecăniș, sosi în fruntea treburilor din Suceava maiorul Alexei Zadorin. Șeful biroului de informație rus a fost ofițerul român basarabean Magi. Acesta grijea de explorația militară pe toată valea Moldovei.

. În Câmpulungul moldovenesc, o veche așezare românească, Rușii apărură în primele zile ale lunii Ianuarie 1915. Colonelul Sechin și generalul Laurentiev conduseră pe rând destinele acestui oraș ²⁾.

În timp ce Rușii, la prima invazie rusească, invadară partea de Nord a Bucovinei, în restul Bucovinei, autoritățile austriace se străduiră să înființeze câte un corp de voluntari români și ruteni. Austria peste tot propaga ideia înființării de corpuri de voluntari pentru a demonstra aliaților și adversarilor ei că războiul ce l-a început a fost dorit de popoarele sale. Adecă Austria își apăra popoarele de invazia elementelor dăunătoare civilizației și culturii. În acest scop era necesar să se întemeieze astfel de formațiuni și în Bucovina. Indemnul veni dela centru. Doi deputați din Bucovina s'au angajat să inițieze formarea acestor corpuri de legionari: pentru Români Aurel Onciul, pentru Ruteni Nicolai Vasilco. Acesta din urmă, în luna lui Noemvrie 1914, a reușit să îndemne pe tinerii huțani din regiunea Vijniței să se înroleze voluntari, pentru a apăra țara de Ruși, dușmani ai Huțanilor. Din listele celor recrutați, care ne-au mai rămas, se poate constata în parte numărul acestor legionari. Din satul Marenita au venit 50, din satul Moldova 45, din Șipote 54, Putila 90, Plosca 73, Rostoki 100, Serghieni 82, Lăpușna 48, Dichteniț 100. Deci total 642 voluntari. Vezi bine, lista nu este completă. Totalul voluntarilor ruteni a fost de 1351. Voluntarii aceștia au fost luați în seamă de jandarmi. Aceștia au primit ordinul să recruteze în fiecare comună cel puțin 50 oameni. Au fost luați tinerii și bărbații căsătoriți în vârstă dela 24—42 ani. În 20 Noemvrie ei au fost strânși cu toții în satul Seletin. Aici li s'au împărțit arme, de fiecare o pușcă veche marca Werndl, încolo ei au rămas în hainele lor țărănești, purtând la brațul

¹⁾ „Die Rußentage in Suczawa“ în Neues Wiener Tagblatt 15/2 1915.

²⁾ „Die Plünderungen der Russen in Kimpolung“ în Neue Freie Presse 17/2 1915.

stâng o panglică neagră-galbenă. Li s'a luat jurământul și după un exercițiu militar de 10 zile au fost trimiși la front.

Mai dramatice au fost scenele petrecute cu recrutarea voluntarilor români, sau cum se zicea pe atunci, a legionarilor români. Deputatul Aurel Onciul care s'a obligat față de autoritățile austriace să îndrumeze înființarea corpului de legionari români în Bucovina, a sosit la Suceava în Noemvrie 1914, luând contact cu țăranii români din valea Sucevii, a Siretului și a Moldovei. În urmă a alcătuit un apel adresându-l „Țăranilor români“ în care susținu din nou că soarta Românilor este legată de existența Austriei, „iar căzând Austria, cade cu ea întregul neam românesc“. Țăranii români din Bucovina „pururea credincioși împărăției habsburgice“, iau la cunoștință cu întristare că la București „o samă de oameni asmuță din răspuțeri împotriva Austriei“. Față de această „încercare de sinucidere“, țăranii români din Bucovina se vor aduna Duminică în 22 Noemvrie 1914 la Suceava pentru ca „să ne ridicăm glasul și să le 'spunem răstit domnilor dela București că noi nu ne clintim în credința noastră pentru împărăție, că ne împotrivim oricărui amestec în treburile noastre și că dorim din suflet ca oastea românească să lupte alături de feciorii noștri din oastea împărătească“.

În ziua de 22 Noemvrie 1914 trei trenuri separate, pornind din Vatra Dornei, Straja și Cernăuți, au adus gratuit pe țăranii români la Suceava. În curtea bisericii sf. Gheorghe, fosta mitropolie de Suceava, s'au strâns în acea zi la vreo 2000 țărani. Adunarea a fost deschisă și prezidată de țăranul Gheorghe Hutu, primarul orașului Câmpulung. El a zis că s'au strâns „din munți și din câmpii, atâtea mii și mii“ pentru a spune cu glas tare „ca să se audă până dincolo“, adică în regatul României, că țăranii români din Bucovina sunt mulțumiți cu stăpânirea austriacă și că în timpurile grele prin care trece împărăția, ei s'au adunat pentru a renoi jurământul de credință, pe care înainte cu 140 ani strămoșii lor l-au depus Austriei. Alți țărani s'a ocupat de atitudinea statului român în care „niște rublari“, adică oameni politici români cumpărași de Rusia, propagă ideia colaborării cu Rusia. La propunerea acestui țăran s'a trimis regelui Ferdinand o telegramă în care acesta e rugat să nu trimită oastea română împotriva Austriei. „Nu vărsa sânge românesc“, se zice în această telegramă, „și drept aceea nu intra în împărăție, ci mai vartos poruncește oștirilor M.-Tale să lupte alătura de oștirile împărătești“

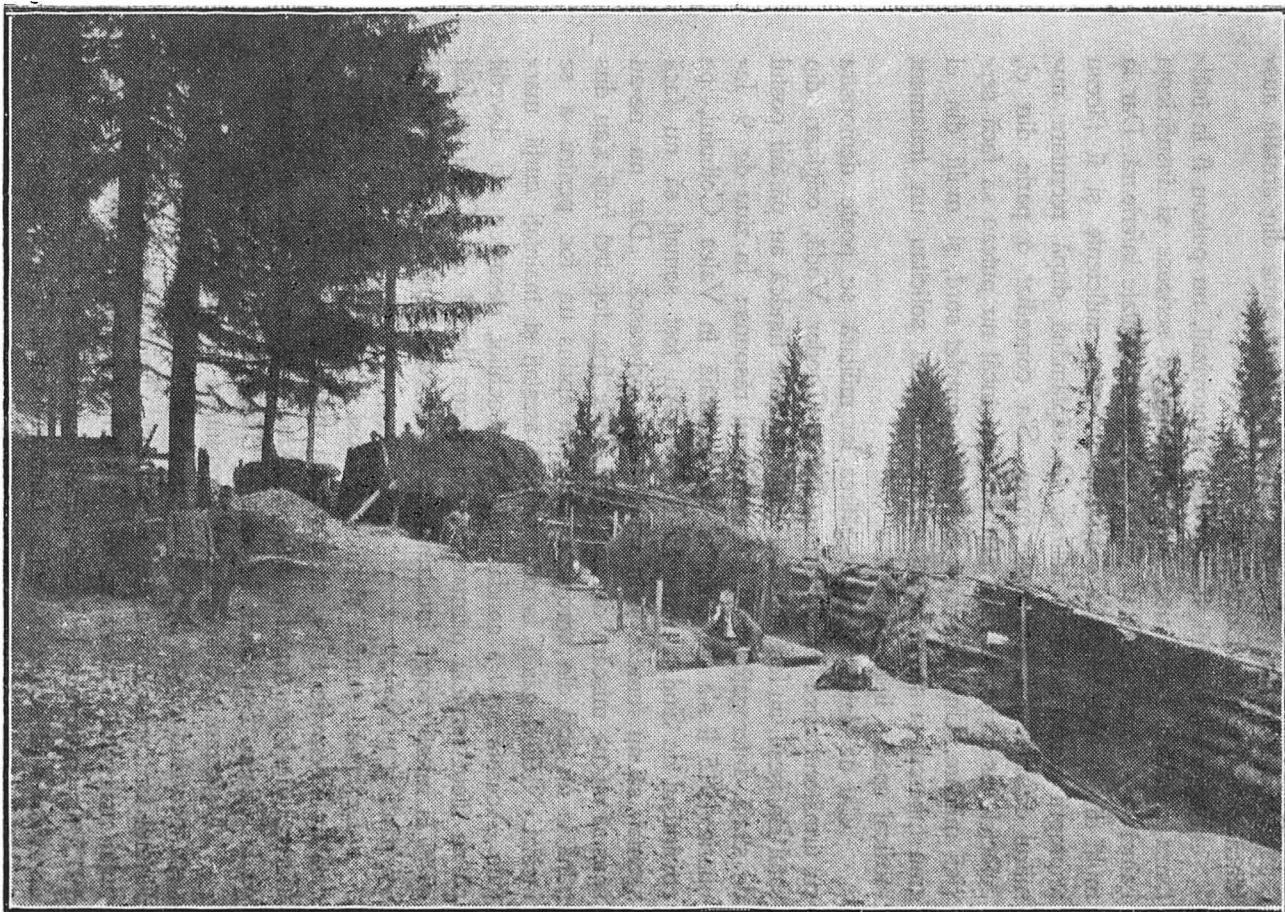
Alt țăran a făcut propunerea să se înființeze un corp de voluntari români. Necesitatea acestui corp el o documentă astfel: „Satele și orașele au rămas aproape fără brațe. Dacă ar veni dușmanul, atunci n'are cine să dea o împușcătură și să ne apere. De aceea fac propunerea să formăm un batalion de legionari români, cari să facă ceva exerciții cu armele și în caz de nevoie să ne apere vetrele, femeile, mamele și copiii noștri. Dragii mei, legionarii au și alt folos. Ei nu merg afară din satul lor, prin urmare nici la războiu, când s'ar mai face asentare (recrutare), ci în cazul cel mai rău au să păzească la marginea satului“¹⁾.

Cu înființarea acestui corp de legionari români s'a urmărit un scop îndoit: Să se demonstreze lumii că Austria stăpânește popoare mulțumite, și să îndemne România să intre în războiu alături de Austria.

Și cu privire la recrutarea legionarilor români s'au lansat ordine să se ridice câte 50 oameni de fiecare comună. Țăranii români nu s'au anunțat de bună voie, ci au fost aleși și recrutați de jandarmi. S'au strâns astfel de prin satele românești la vreo 1500 de țărani, tineri și căsătoriți. Din listele care s'au păstrat se poate constata numărul și numele acestor legionari. Din Berchișești și Corlata au fost aduși 50 de legionari, între ei Ambrosie Lucaci, Leon Bărgovan și Ion a Vasile Moroșan. Din Valeasacă și Capu-Câmpului au fost ridicați 100 de „voluntari“. Amintim între ei pe Timu Filip, Plaiu Gavril, Codreanu Irimie, Floriștean Iftemi și alții. Satul Solca a furnizat 50 legionari. Din Cacica au venit 20, din Drăgoești și Măzănăești 50, din Gura-Humorului 44, din Mănăstirea-Humorului 56, din Ilișești 50. Satul Capu-Codrului a dat 103 legionari, iar Vatra Dornei 8.

Legionarii români au fost aduși la Câmpulung. Aici fiecare din ei a primit câte o pușcă sistemul vechi „Werndl“, pușca care fusese scoasă din uzul armatei austriace fiind învechită, și o eșarpă neagră-galbenă la brațul stâng. Astfel — soldatul a fost format. În ziua de 2 Decembrie 1914 ei au fost strânși cu toții în piața orașului, s'a ținut un serviciu divin solemn, li s'a luat jurământul, iar colonelul Eduard Fischer, comandantul lor, le-a ținut o cuvântare patriotică în limba română.

¹⁾ Foaiă poporului No. 38 din 1914, și „Reichstreue Kundgebung der rumänischen Bauernschaft der Bukowina“ în Neue Freie Presse 1914 din 24/XL.

www.dacoromanica.ro
Tranșeu cu legionari români.

De aici încolo legionarii români au făcut parte din armata austriacă care opera în Bucovina.

Legionarii români, fiind soldați improvizați, nu puteau fi la înălțimea chemării. Lipsa unei instrucții militare serioase și insuficiența hainei și a armei au făcut din ei soldați de calitate inferioară. Dar la mulți din ei nici condițiile corporale nu erau suficiente și îi făceau improprii pentru serviciul militar. O săptămână după recrutare numărul de infirmi a fost foarte mare. S'a concediat o parte din ei, defectele lor corporale fiind atât de mari încât nu puteau să facă servicii militare. Unul din ei a fost găsit complet surd, și mulți din ei erau tuberculoși sau infectați de alte boli cari solicitau un tratament medical special îndelungat¹⁾.

Cât de slabă a fost pregătirea lor militară se poate demonstra cu următorul caz: Frații Ilarion, Ilie și Teodor Vodă, originari din satul Baiășești, au fost înaintați curții marșiale fiindcă au părăsit postul de strajă. Interogați, ei au dat următorul răspuns: În ziua de 9 Ianuarie 1915 li s'a dat ordin să fie de strajă în Valea Colbului, pe povârnișul de Sud al muntelui Rarău. Au fost somați să nu facă sgomot, să nu fumeze și în urmă — să privească. „Dar nu ne-au spus să nu ne mișcăm din loc“. Fiindu-le frig, toți trei frați s'au dus până la un pod din apropiere, unde au aprins un foc pentru a se încălzi. Nefiind găsiți la post au fost arestați și înaintați curții marșiale. Aceasta nu i-a condamnat, ei i-a achitat, deoarece s'a dovedit că au făcut serviciu permanent prin decurs de 24 ore. Când au fost găsiți la miezul nopții încălzindu-se la foc, erau rupți de oboseală și uzi până la piele²⁾.

Legionarii români și ruteni au fost întrebuințați la front prima dată în Noemvrie 1914, când armata austriacă se retrăgea în munții Carpați dinaintea trupelor rusești. Atunci legionarii ruteni acționau pe la Vijnița, Berhomet, Mihova și Bănila moldovenească.

Legionarii români au fost întrebuințați atunci când trupele rusești, ocupând orașul Sucevii, urmau să intre în Valea Moldovei. Primul lor comandant a fost locotenentul Thieberger. În urma ordinului maiorului Iaskiewicz, dat în Câmpulung în ziua de 1 Ianuarie 1915, o companie de legionari români împreună cu un pluton de jandarmi avea să ocupe localitățile Gurahumorului, Capucodrulei și Ili-

1) Landesgendarmarie-Kdo No. 13 E No. 237 res din 10 12 1914.

2) Feldgericht Papp K 82/1915.

șești. Altă companie de legionari primi ordinul să închidă drumul spre Frasin, Frumosu și Argel. Dacă vor fi atacați de forțe dușmane suferitoare, se vor retrage pe poteci la Fundul-Moldovei și Pojorâta. Așa dară ei formau ariergarda armatei austriace care bătea în retragere spre Iacobeni și Vatra Dornei.

Nu trecu mult timp și legionarii români intrară în contact cu trupele rusești ce înaintau spre Mestecăniș. Neavând instrucție suficientă, legionarii noștri se retraseră în debandadă spre Câmpulung. Mulți din ei au fost prinși și executați de Ruși, fiind socotiți franc-tirori. Un grup din ei s'a oprit, sau mai bine zis, a fost oprit în fața Câmpulungului la „Podul Bucătarului“. Neputând rezista s'au retras de aici, parte în spre Pojorâta, parte au luat drumul Rarăului. Unii din ei au plecat de aici la Dorna, iar alții au trecut hotarul românesc, refugiindu-se în prитоarea Românie.

În acest timp situația militară pe frontul galițian era următoare. După înfrângerea suferită la Lemberg în Septembrie 1914, armata austriacă s'a retras parte spre Carpați, parte spre Cracovia. Rușii, profitând de victorie, au trecut Carpații pela Frăsinet, Vișcov și Ujoc, intrând în Maramureș. După un timp de reculegere Austriacii sprijiniți de unele unități militare germane, au reușit să-i scoată pe Ruși din Maramureș și să mute linia de front în spre Est, eliberând cetatea Przemyśl. Aripa dreaptă a armatei austriace era formată din armata generalului Pflanzer-Baltin. Acesta avea în subordine legiunea polonă (gener. Durski) și Divizia 56 (gener. Attems). La hotarul Bucovinei se aflau contingentele de milițieni ale generalului Schuller și Divizia de infanterie 54 comandată de generalul Lilienhof. Șeful său de stat major a fost maiorul Daniil Papp (Pop). Grupul lui Fischer opera deocamdată independent. Concomitent cu ofensiva austriacă, începută cu ajutorul Germanilor în sectorul Cracoviei, Pflanzer-Baltin înaintă puțin pela mijlocul lui Octombrie 1914, ocupând pasurile Carpaților. În acest timp grupul lui Fischer ocupă orașul Cernăuți.

Rușii răspunseră cu o nouă ofensivă pela sfârșitul lui Octombrie 1914. Ei au recucerit toată Galiția până la Carpați și Cracovia. Simulând un atac asupra cetății Cracovia, trupele rusești, în taină, se pregăteau să forțeze Carpații. În atacul lor ei cuprinseseră toată Bucovina până la muntele Mestecăniș. Dorința lor a fost să răsbată în sectorul Dukla—Körösmező. Luptele ținură toată iarna 1914.

Ocupația austriacă 1915~1916

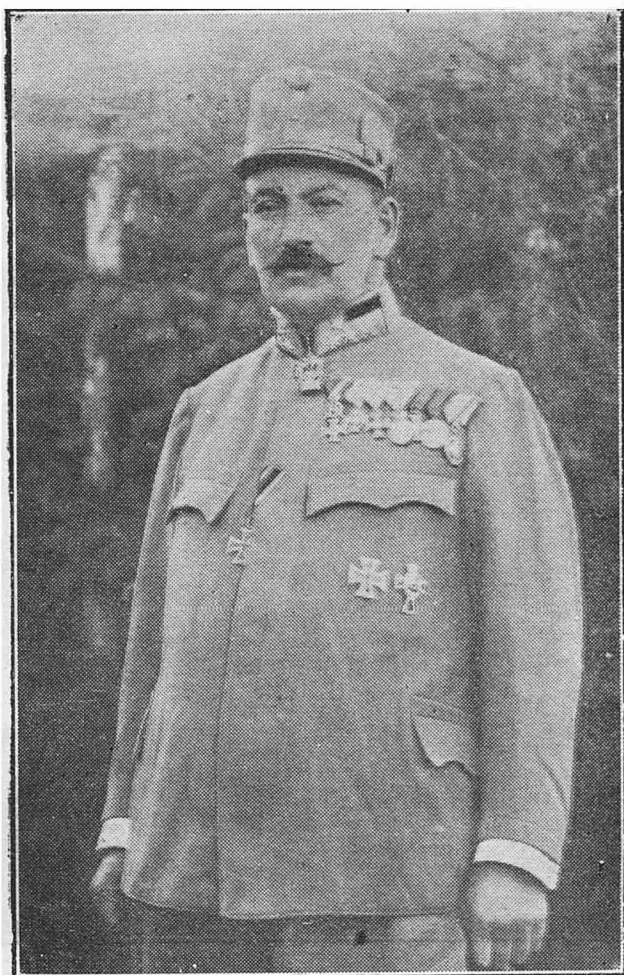
La Mestecăniș un timp a fost liniște. Dar Rușii aducând trupe, începură să forțeze pozițiile întărite ale Austriacilor. Atacul lor frontal n'a reușit. Atunci au încercat să înconjure acest munte fortificat, stăruiind să intre în Valea Bistriței auriu pela pasul Lucinei. Câteva unități militare rusești, trecând pasul Lucinei, au ocupat localitatea Chirlibaba, trimițând patrule până la satul Ciocănești. Au fost însă isgonite și silit să se retragă. Grele au fost luptele pe munții Fluturica și Tartarca ¹⁾.

Între timp, generalul Pflanzler-Baltin, un talent organizator de forță, și-a reorganizat armata. A umplut golurile de oameni ivite și și înzestră armata cu aparatul alimentar necesar. Din armata aceasta făcea parte cunoscuta divizie No. 54, al cărei comandant era generalul Lilienhof, și șef de stat major Românul Daniil Pop. Acestei divizii a fost repartizat și maiorul Victor Rusu. Omul acesta a fost fiu de funcționar român din Năsăud și a îmbrățișat, când a fost mare, cariera de ofițer activ în armata austriacă. A ajuns cu timpul până la rangul de căpitan, când din motive, puțin cunoscute, a fost silit să părăsească serviciul și să plece în America. După un timp el s'a întors, petrecând în România, având ocupație diferită. Când a izbucnit războiul mondial Victor Rusu s'a întors la regimentul său din Ardeal, unde primi rangul de subofițer. Fire de militar și de francțiror, Rusu a cerut dreptul să strângă un grup de oameni pe cari să-i pregătească pentru acțiuni de recunoaștere. I s'a permis. Primind permisul cerut, strânse în jurul său vreo 200 țărani, toți originari din regiunile Năsăudului. Faptele săvârșite de Rusu și oamenii săi au rămas de pomină în Bucovina. Atacuri neprevăzute, încercuiri subite și improvizații de tot felul făceau parte din sistemul lui Rusu ¹⁾. La diviza lui Lilienhof, denumită mai târziu „grupul Papp“, au fost repartizați și legionarii români și ruteni. Din ei s'au format două batalioane. Cel rutean trecu sub comanda căpitanului Iosif Weickert, cel românesc primi de comandant pe căpitanul Roman. Cel din urmă comandant al legionarilor români a fost căpitanul Cernăuțean. Jandarmii din Bucovina au fost despărțiți de armata operativă. Ei nu se mai întrebuițează decât pentru asigurarea liniștei și pentru paza frontierei.

1) „Die Ereignisse in der Bukowina“ în Neue Freie Presse 7. Feber 1915.

2) RODA RODA: Die Heldentaten der Kolonne Russ.

Armata austriacă adunată în sectorul Vatra-Dornei începu ofensiva în Februarie 1915. Cum Rușii n'au opus rezistență serioasă, s'au ocupat pe rând toate orașele din Bucovina. În puțin timp fruptele austriace au ajuns până la frontiera Basarabiei unde se fixă

Maiorul Daniil Pop

pentru mai bine de un an linia despărțitoare între amândouă armatele dușmane. Se refăcu podul peste Prut, distrus în August 1914, iar în Sudul Bucovinei începură să funcționeze birourile administrative și școlile de toate gradele.

După un timp de liniște, trupele rusești se străduiră să reocupe teritoriile pierdute. În cea dintâi serie de atacuri, executate cu multă infanterie, ele n'au fost norocoase. Pe la mijlocul lui Mai 1915 armata

Victor Rusu

rusă porni din nou la ofensivă. Ea reuși să treacă Nistrul și să reocupe Nordul Bucovinei situat între Prut și Nistru. Ajunși la Prut, Rușii se străduiră să treacă acest râu pentru a pune mâna pe Cernăuți. Luptele s'au dat în fața Cernăușilor timp de aproape două

săptămâni. În Iunie 1915 armata lui Daniil Pop reuși să reocupe Nordul Bucovinei stabilind frontul la hotarele Basarabiei. De acum frontul rămase neschimbat timp de un an. În Iunie 1916 Rușii atacară din nou cu mari forțe. Autoritățile austriace părăsiră în grabă orașul Cernăuți și populației civile i s'a interzis să lumineze ferestrele și să umble pe străzi. Cotidianele își sistară apariția. La 18 Iunie 1916 Rușii invadară a treia oară Bucovina.

A treia invazie rusească, 1916—1917

Armata rusă s'a pregătit mai mult timp pentru ofensiva ce intenționa s'o facă pe frontul Bucovinei și al Galiției orientale. Atacurile la localitatea Ocna la Nistru au început în primele zile ale lunii Iunie 1916. Nouă ore în șir Rușii au bombardat pozițiile Austriacilor. Trecând la atac, au spart frontul și au intrat în Bucovina. Un asemenea atac se execută și la satul Dobronăuți, cu acelaș succes ca și la Ocna. Armata austriacă a cedat și a evacuat pe rând toată Bucovina. Și de data aceasta muntele Mestecăniș era să despartă pe dușmani. Guvernorul Bucovinei se retrase la Vatra Dornei. Însă cele mai multe oficii se refugiară până la Praga. Prefectul de Suceava a trecut cu grabă frontiera românească la Burdujeni stabilindu-se la Cluj.

În primele zile ale invaziei, în Cernăuți stăpânea generalul rus Lecîțchi. Mai târziu el a părăsit orașul și s'a instalat un domn Lighin în calitate de „guvernor general al Bucovinei“. Ajutorul său a fost contele Lambsdorf Galagan. Amândoi au fost supuși „guvernorului general al teritoriilor austriace ocupate“ cu numele de Trepov. Fără privire la acești funcționari, cetățenii din Cernăuți au ales un consiliu comunal provizor în frunte cu notarul Miculi. Acesta a fost înlocuit cu funcționarul român Nicanor Macovei. Un membru marcant al acestui consiliu a fost preotul român Gheorghe Șandru. Dar Rușii doriau să aibă primar pe un om al lor. L-au găsit în persoana fostului profesor Robert Vitec, un om infect. Pentru a satisface nevoile populației guvernorul rus a permis primăriei din Cernăuți să confişte mărfurile comercianților refugiați și să le vândă populației. Mărfurile urmau să fie ridicate, consemnate și repartizate de organele primăriei asupra localurilor de vânzare, zise pe rusește „Lavca“. Pentru Vitec această măsură salutară însemna rost de afaceri. El s'a pus în afară de lege. Mărfurile confiscate de el, nu se consemnau și se vindeau

în mod clandestin la speculanți. Numai cantități neînsemnate au fost repartizate și vândute publicului.

Procedeele lui Vitec indignară populația și în deosebi pe membrii consiliului comunal. Aceștia împreună cu câțiva cetățeni mai de seamă ai orașului ținură sfat în ziua de 26 Aprilie 1917 în încăperile casel naționale românești și aleseră alt primar în persoana preotului Gheorghe Șandru, și un alt consiliu comunal. După adunare cei alesi s'au dus la Vitec și i-au adus la cunoștință hotărârile luate. Vitec răspunse evasiv zicând că nu poate părăsi postul său fără încuviințarea guvernorului Lighin. Acesta se arătă vădit consternat de toate cele ce i s'au relatat despre Vitec, luă avizul generalului Brusilov și-l destituï pe Vitec.

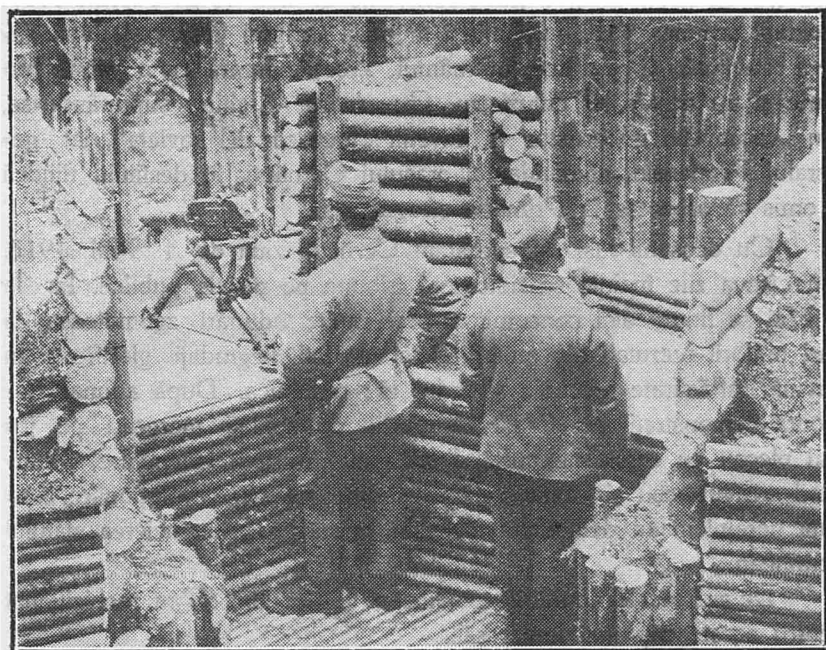
În județele Bucovinei au fost instituïți pe rând prefecți ruși. În județul Sucevei a funcționat un timp în calitate de „diregător districțului“ un domn Blagonravov. Un timp a administrat județele Rădăuți, Sirete, Suceava și Gura-Humorului un domn Șablin, care și zicea : guvernor.

De data aceasta Rușii dădeau multă atenție administrației civile. Ei zoriau cu deschiderea școlilor, primare și secundare. Indemnul l-a dat prof. univ. Bagri, în calitate de agent cultural al armatei rusești. Limba de instrucție era să fie : cea română, rusă și eventual cea polonă. Pentru alimentarea populației nevoiașe grija un domn Grigorencu, reprezentantul ministerului de agricultură pe lângă ștabul armatei rusești. Pentru acest scop s'a înființat în Cernăuți un „împunător comitet“, condus de avocatul rus Dr. Gherman. Acest comitet lucra împreună cu comitetele de binefacere : Zemski soiuz și Soiuz gorodov. Copiii sărmani și orfani au fost îngrijiți în azilul de copii înființat de „Comitetul Mării principese Tatiana Nicolaievna“. Fondul religiosionar a fost administrat de un domn Naumov¹⁾.

Rușii, stând mult timp în Bucovina, au înființat o sumedenie de birouri, militare și civile. Cancelaria guvernorului rus se chema : cancelaria cernovețcago gubernatora, iar guvernorul : cernovețchi guvernator. Inspectorul sanitar, un domn Dr. Gapanov, își zicea : „sanitarul inspector cernovețcoi gubernii“. Viceguvernorul purta următorul titlu : „pomocinic cernovețcago gubernatora“. Această situație au avut-o pe rând : contele Lamsdorf Galagan, Simeon Evreinov și în

¹⁾ Vezi despre administrația fondului religiosionar în acel timp raportul preotului Dimitrie Cărbune. Se află ARH. Buc. No. 586/Părs. din 1917.

urmă un domn Pioter Petrovici Dozimirov. Prefectului de poliție i se zicea : „polițimeister“. Subordonații lui au fost „pristavii“. Șeful comandurii pieții Cernăuți a fost întâiu col. Carpov, iar mai târziu în primăvara anului 1917 generalul Pismenski. De școli grija inspectorul școlar Iancovschi,

Tranșeu pe muntele Bărnarul 1917 (Dorna)

Revoluția rusească

Până în luna lui Martie 1917 aparatul militar rusesc din Bucovina rămăsese neschimbat. Asemenea funcționa și administrația civilă instituită de Ruși.

Dar ziarele rusești aduseră știrea evenimentelor politice petrecute în Petersburg. Repede a pătruns între soldații ruși vestea destituirii țarului și a înscunării lui Kerenski. Pretutindeni soldații ruși se bucurară de schimbarea întâmplată, crezând că ea va aduce sfârșitul războiului, care prea mult îi finuse ținuiți în tranșee și-i supusese la nevoi. Spiritul revoluționar se manifestă întâiu într'o atitudine mai liberă a soldaților. Aceștia părăseau în masse căzărțile, formau grupe

pe străzile oraşului Cernăuţi şi discutau, în linişte sau în mod aprins; evenimentele petrecute în patrie. Ofiţerilor li se spunea „favarăş“ sau li se refuza salutul.

Pela sfârşitul lui Aprilie 1917 guvernul Kerenski, primind definitiv puterea, luă soldaţilor jurământul pentru republică. În Cernăuţi ayu loc cu acest prilej o mare festivitate în ziua de 23 Aprilie 1917. Soldaţii armatei VIII. fură aduşi în piaţa Grigori Ghica şi după câteva cuvântări li s'a luat jurământul. Aceştia jurară cu o vădită bucurie şi un nestăpânit entuziasm. Guvernorul Lighin, supunându-se, din „cernoveŃki gubernator“ a devenit „predseadatel sovieta“, iar generalul Pismenski, comandantul oraşului Cernăuţi, fu destituit, fiindcă a omis să arboreze la Primărie steagul roşu.

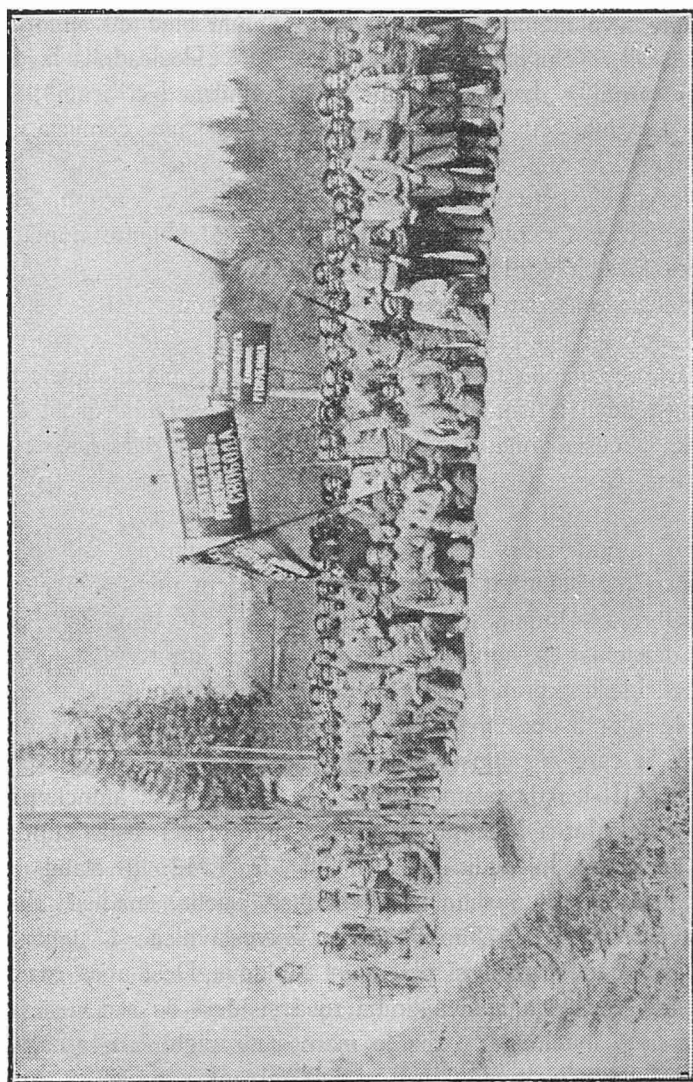
Cu deosebit fast s'a serbat în Cernăuţi ziua de 1 Mai 1917. Cu câteva zile înainte se ridicaseră tribune pe pieţele publice. Iar la 1 Mai se ţinură aici concomitent mai multe adunări zgomotoase, la cari oratorii recrutaţi din subofiţeri şi soldaţi negradaţi glorificau în cuvinte înflăcărate revoluţia şi rodul ei: republica. După adunare se făcură demonstraţii pe stradă. Grupurile de soldaţi mergeau pe jos sau plecau cu camioane, purtând table cu inscripţii incendiare, fluturând steagul roşu şi cântând cântece naţionale sau revoluţionare. Soldaţii ucrainieni au demonstrat deosebit, glorificând întemeierea statului ucrainean.

De aici încolo adunările politice se ţinură lanţ. S'au rechiziţionat pentru acest scop mai multe săli.

Noii funcţionari instituiţi de regimul revoluţionar se chemau peste tot „comisari“. În locul guvernorului Lighin, fu numit un domn D. Dorosenco. Acesta adresă în Mai 1917 populaţiei din Bucovina un inimos apel. Regimul ţarist este desfiinţat, şi noul guvern republican va aduce şi în Bucovina o schimbare în spre bine „căci marea revoluţie rusă, care a adus libertatea tuturor popoarelor imperiului rusec, nu poate lăsa neschimbate şi raporturile oficiilor ruseşti cu populaţia civilă a teritoriilor ocupate cu arma din imperiul austro-ungar“. Se va restabili autonomia comunală, se va încuraja iniţiativa particulară şi se va acorda multă atenţie acţiunii caritative a statului. În urmă se vor deschide şcolile. Astfel noul regim republican „reprobă chiar şi gândul la orice feliu de apăsare sau neîndreptăţire a vre unei naţii din ţară“.

În locul prefectului de poliţie ţarist se institui altul revoluţionar.

Ăcesta își zicea : „Comisar vremennago pravitelstvi cernovețcoi gorodscoi voennoi miliții“ .

Serbarea de 1 Maiu 1917 în Cernăuți

În urmă s'au înființat comitetele revoluționare. În Cernăuți au funcționat în acelaș timp trei comitete militare revoluționare : cel al armatei VIII., cel al diviziei zis „divizionni comitet“ și altul al gar-

nizoanei de Cernăuți zis „cernovschi garnizonni soveat“. În același timp s'au afirmat în Bucovina sucursalele partidului social-democrat și ale partidului social-revoluționar.

Ideile revoluționare se răspândiau cel mai bine cu ajutorul gazetelor rusești revoluționare. Amintim între ele: „Posleadniia Izvestia“, „Vestnic armii“, „Izvestia armeiskago comiteta I-ei armii“, „Golos voina“, dar mai cu seamă „Izvestia armeiskago comiteta VIII-i armii“, care era mai răspândită. Garnizoana din Cernăuți publică ziarul „Izvestia cernovițcago garnizonnago soveata voennih deputatov“. Acest ziar începu să apară în Mai 1917. Ultimul număr (No. 60) apărură în ziua de 15 Iulie 1917.

Toate aceste ziare propagau ideea revoluționară și se străduiau să întărească situația „tavarășului“ Kerenski.

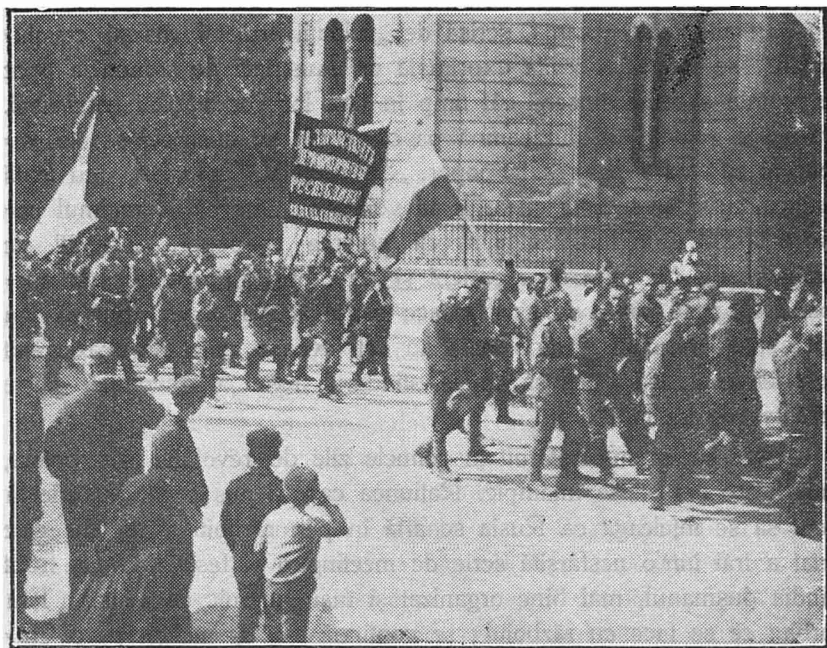
Dar propaganda revoluționară nu era pe placul intelectualilor ruși rămași fideli țarismului. Șeful lor era cunoscutul rusofil Alexei Gerowski. Acesta finu să editeze în Cernăuți un ziar rus, cu tendințe țariste. Ziarul său s'a chemat: „Russkii Vestnik“. În primul număr care apărură în Cernăuți în ziua de 19 Martie 1917, se zice că scopul ziarului este a satisface interesele culturale ale ofițerilor, soldaților și funcționarilor ruși aflători în mijlocul unei populații vrăjmașe. Pentru a-și împlini misiunea impusă sieși de bună voie, redacția finu să dea chiar în numărul întâiu al ziarului un rezumat al istoriei Bucovinei. Ideile exprimate sunt semnificative, pentru că ele reoglinesc părerile Rușilor asupra trecutului nostru, păreri ce stau în contrast cu rezultatele la care au ajuns istoricii români. Bucovina făcuse parte în secolul al XIII-lea din statul Halici care se întinsese atunci până la Dunăre și la Marea Neagră. În urmă statul Halici este cuprins de Poloni, iar partea lui sudică se constituie, la 1342, în statul moldo-venesc. Statul polon, instituție de caracter catolic, înăduși afirmarea ideii pravoslavnice, în schimb credința pravoslavnică și naționalitatea rusă găsiră adăpost sigur și plăcut în Moldova. Deși avea majoritatea românească, Moldova cultiva limba rusă și ideea de stat rusă. Astfel Moldova timp îndelungat a fost o mare stauropighie rusească. Mitropolitul Dosoftei, de origine rusă, este la fel autor român și rus.

Dar Gerowski, nefiind pe placul revoluționarilor, în cele din urmă, fu arestat și deportat în interiorul Rusiei.

Tânărul regim republican din Rusia nu s'a mulțumit să pună stăpânire pe sufletele soldaților ruși, ci s'a străduit să revoluționeze și

populația statelor cu care se afla în războiu. Chiar dela început s'a pornit o puternică propagandă dincolo de hotarele Rusiei.

Manifestul „comitetului lucrătorilor și soldaților din Petrograd“ lansat la 27 Martie 1917 și adresat „popoarelor din lumea întreagă“ conține idei marxiste. Lucrătorii capitalei Rusiei trimit camerazilor lor din restul lumii „un arzător salut“ comunicându-le că democrația în-

Serbarea de 1 Mai 1917 în Cernăuți

fregii lumi a repurtat o mare victorie învingând despotismul țarist. Se vorbește de „unitatea proletariatului“ mondial. „A sosit timpul să începem lupta decisivă împotriva tendințelor anexioniste ale regimului tuturor țărilor“. Popoarele vor hotărî pacea ce se va încheia. Rusia democratizată nu mai este un pericol și o amenințare. „Vă somăm : aruncați jugul despotismului vostru politic . . . refuzați să fiți arma ane-xiunii și a firaniei în mâinile regilor, marilor proprietari și bancheri. — Vă întindem mâna frățească peste munți de leșuri fraterne, peste râuri de sânge nevinovat și de lacrimi, peste ruini de orașe și sate fume-gânde, peste patrimoniile culturale distruse“.

Alt manifest al acestui comitet din Petrograd datat din 15 Mai

1917 are accente și mai puternice. Războiul mondial este crima comisă de cercurile imperialiste. El e de natură să producă victoria capitalismului și să zdrobească individul. Revoluția rusă este „revolta celor nedreptățiți, a lucrătorilor și a soldaților“. Ea se îndreaptă contra țarismului și a războiului. Democrația rusă dorește încheierea păcii generale, fără anexiuni teritoriale și fără contribuții, pe baza dreptului de autodeterminare a popoarelor.

În altă foaie volantă, scrisă de „soldații armatei rusești revoluționare“ se zice că dorința exprimată de Austriaci de a încheia pace nu poate fi socotită sinceră, cât timp în țara lor vor stăpâni capitaliștii. De aceea soldații ruși îndeamnă pe camerazii lor austriaci să se revolte și să treacă puterea la popor. „Străduiți-Vă“ spun ei, „cu toată puterea, cu toată energia și cu toată voința să ajungeți la regimul politic dela noi. Străduiți-Vă și treceți puterea la popor, destituiți pe călăii voștri, pe împărații agrarieni și pe fabricanții iubitori de războaie. Cugetați cât e de ușor a face lucrul acesta, ușor, fiindcă cu toții sunteți înarmați și nici odată nu veți avea o astfel de ocazie atât de prielnică . . . să faceți să fâlfâie stindarul roșu al revoluției peste necăjita voastră țară“.

Dar entuziasmul stârnit în primele zile de revoluție s'a potolit, cum firesc era să se întâmple. Rațiunea care a pus capăt bucuriei a făcut să se înțeleagă că Rusia se află în plin războiu și că nu este iertat a trăi într'o nesfârșită serie de meetinguri și festivități. La front pândia dușmanul, mai bine organizat și mai puternic ca Rusia. Era vorba : ce se face cu războiul ; se continuă sau se încheie pace. Guvernul Kerenski împreună cu ofițerii ruși se hotărîră să continue războiul în chiar interesul Rusiei. Căci era evident că defecțiunea Rusiei va însemna abandonarea ei de către aliați. Toate jertfele aduse de Rusia în decurs de trei ani urmau să fie zădarnice, odată ce armata rusă, dând ascultare elementelor extremiste, va înceta să mai lupte. A suporta războiul până la sfârșit era o chestiune de viață pentru Rusia.

Conducătorii ruși îndemnați de propagandiștii franceji, hotărîră să înceapă ofensiva cât timp dăinuia entuziasmul stârnit de revoluție. Ordinele care s'au lansat în vederea pregătirii ofensivei rusești din vara anului 1917 și cuvântările care s'au ținut cu acest prilej soldaților caracterizează foarte bine situația șubredă în care se afla armata rusă. S'a îngredit pe cât s'a putut cercul de influență al comitetelor

militare, s'a reînființat pedeapsa de moarte la front, s'a dus o campanie contra defaiștilor și a pacifiștilor. În sfârșit, s'au adresat soldașilor ruși apeluri desperate și s'au ținut cuvântări inflăcărâte. Toate mijloacele de propagandă s'au pus în joc pentru a menține disciplina și a asigura reușita ofensivei proiectate, proba de vitalitate a regimului republican din Rusia.

Pentru a pregăti spiritele soldașilor ruși s'au aranjat congrese militare la toate sediile comandelor armatelor. Armata VIII-a care se afla în Bucovina și-a ținut congresul în Moghilev în ziua de 16 Mai 1917. Aici generalul Alexeiev a ținut o cuvântare punând în joc tot felul de mijloace de propagandă, ca fraze, gesturi și lacrimi, pentru a îndemna pe soldași la ofensivă. Dușmanul a transportat în spre frontul de Vest tot materialul tehnic și cea mai mare parte a contingentului său de soldași. E momentul potrivit pentru o lovitură. „Nici odată“, zicea el, „împrejurările n'au fost atât de prielnice ca acum. Nici odată dușmanii noștri n'au fost mai slăbiți, mai istoviți ca în momentul de față“. Rusia deocamdată nu vine în ajutor aliașilor săi fiindcă e — bolnavă. Armata rusă nu este decât un „detașament de pază“. Ea păzește pe dușman, dar nu-l atacă și nu-l nimicește. Armata, vezi bine, e obosită, dar și dușmanul e obosit. „Mă adresez vouă, fiindcă sunteți oameni pricepători, mai selecți. Și acum... ruga mea... plânsul meu... ordinul meu: E posibil ca un comandant să plângă pentru a îndemna poporul să-și facă datoria... Spuneți tovarășilor voștri că războiul ne cere jertfe multe și grele... E necesar să culcăm la pământ pe dușman“. Alexeiev sărută pe un orator care în numele armatei promite că aceasta își va face datoria¹⁾.

După congres Kornilow, comandantul armatei rusești a VIII-a, a lansat ordinele necesare pentru a restabili disciplina zdruncinată. Dar toate eforturile sale au fost zădarnice. Propaganda elementelor extremiste puneă tot mai mult stăpânire pe sufletele soldașilor ruși, obosiți de războiu și dornici de pace. „Toate mijloacele de influențare pacifică au eșuat, simțul de datorie a dispărut“²⁾. Soldașii ruși părăsesc frontul fără ca să fie siliți de dușman, comit acte de brutalitate, ei sunt niște trădători și nemernici³⁾.

1) *Izvestia armeiscago comiteta VIII-i* Armii No. 26 din 21/5 1917.

2) *Izvestia cernovețcago* No. 59 din 14/7 1917.

3) *Ibidem*.

Era cert, armata rusă nu mai exista. Nu se mai putea opera cu ea. Propaganda pacifică și revoluționară a desorganizat-o, a desființat-o.

Ocupația austriacă din anii 1917 și 1918

În urma propagandei pentru continuarea războiului făcută de Kerenski și propagandiștii franceji, armata rusă a fost înduplecată să mai încerce o ofensivă. Armata lui Cornilov începu ofensiva cu un elan relativ ridicat, dar fu silită să se oprească în câmpiile Galiției după neînsemnatele succese inițiale ce le-a repercutat. Austriacii, deși foarte slăbiți, au pornit la ofensivă în dreptul orașului Tarnopol și au reușit, în August 1917, să reocupe toată Galiția orientală și jumătatea de Vest a Bucovinei.

În primele zile ale lunii August 1917 situația militară din Bucovina era următoare: Între Prut și Nistru, dealungul hotarului Basarabiei, se afla armata austriacă comandată de generalul Kritek. În Sud de Prut până la hotarul României stătea armata lui Kövesz, și avea în față armata rusească IX. Linia frontului mergea într-o linie dreaptă prin mijlocul Bucovinei dela Broșteni pe Bistrița până la Mamornița în Est de Cernăuți.

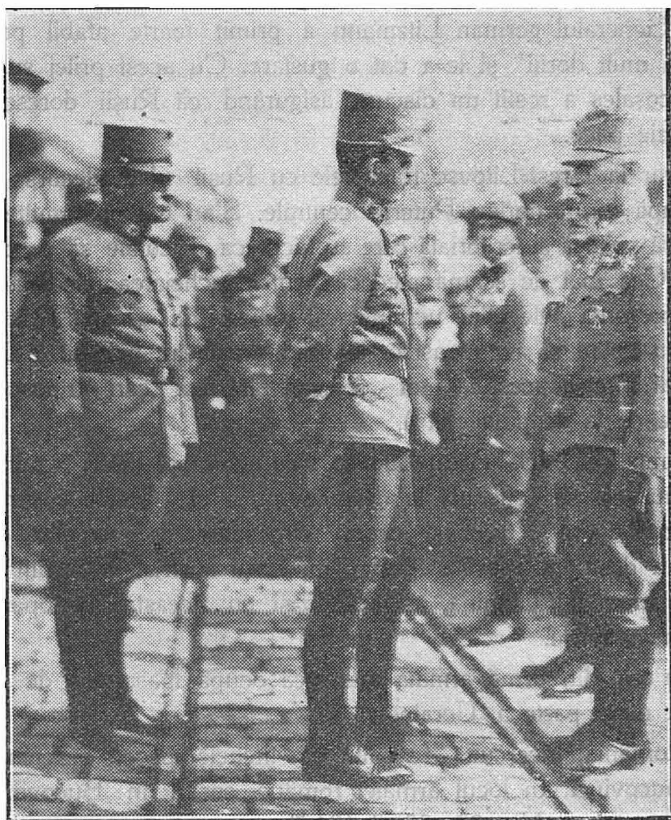
După ultimul eșec suferit în Galiția și Bucovina, soldații ruși, pierzând interesul pentru războiu, au părăsit frontul plecând acasă. Astfel a fost periclitată aripa dreaptă a armatei românești. Aceasta a fost silită să oprească ofensiva începută la Mărăști și să trimită soldați în Bucovina.

Odată cu armata austriacă a intrat în Bucovina, în August 1917, și un grup de soldați germani, zis „Karpathenkorp”. Comandantul lui a fost generalul Conta.

Dată fiind situația precară în care se afla armata rusă, pe frontul din Bucovina nu mai putea fi vorba de lupte. Soldații amânduror taberelor au început să fraternizeze. A urmat întâiu un schimb de vorbe, și în urmă un viu schimb de produse.

În Noemvrie 1917 Bolșevicii au ajuns la putere în Rusia, în urma propagandei pacifice pe care au făcut-o și a promisiunii că, ajunși la guvern, vor da Rusiei liniștea mult dorită, încheind pace cu Puterile centrale. Ei s'au și ținut de cuvânt. Generalisimul rus Kri-lenko a adresat beligeranților un manifest, invitându-i să încheie pace. Acestui manifest urma să încheie direct. Contele Czernin, Ministrul

de Externe austriac, bucuros de demersurile pe care le fac Rușii, a răspuns că Austria e gata să încheie imediat armistițiul și să înceapă discuțiile pentru încheierea păcii. Iar ministrul-șef austriac Seidler se grăbi să comunice la 30 Noiembrie 1917 parlamentarilor

Împăratul Carol de vorbă cu gen. Eduard Fischer
Cernăuți, August 1917.

austriaci noua situație politică creată, adăogând fraza : „Dorim o pace care să fie compatibilă cu simțul de onoare al fiecărui beligerant, și care să aibă la bază principiul: fără contribuții teritoriale și economice“¹⁾.

În urma apelului lansat de Krilenko, soldații ruși se grăbiră să încheie armistițiul pe sectoare de front. Astfel pe tot frontul rusesc se încheiară asemenea armistițiilor cu toate diviziile rusești.

¹⁾ STENOGR. PROT. 1917, p. 2395.

Tratativele de pace între Austria și Rusia au început în ziua de 5 Decembrie 1917. S'a încheiat întâiu un armistițiu de 10 zile. La 10 Decembrie s'a încheiat armistițiu și pe frontul românesc.

În Cernăuți primii soli ai păcii și-au făcut apariția în ziua de 27 Noembrie 1917. Au sosit cinci soldați ruși conduși de doi subofițeri. Generalul german Litzmann a primit foarte afabil pe acești „oaspeți mult doriți” și le-a dat o gustare. Cu acest prilej subofițerul rus Pocoșaleș a rostit un discurs, asigurând că Rușii doresc sincer să încheie pace.

Dar la Brest-Litovsc tratativele cu Rușii n'au decurs atât de ușor, după cum o doriau Puterile centrale. S'au ivit mai multe piedici de natură politică și teritorială care au făcut ca discuțiile să se oprească în loc. Cea mai de seamă piedecă pentru încheierea imediată a păcii a fost prezența delegației ucrainiene, trimisă de „Rada” din Kiev. Rușii nu voiau să recunoască guvernul ucrainean instituit la Kiev și ziceau că trimișii acestuia sunt „delegați fără țară” cari nu posedă decât camerele ce le dețin la otel ¹⁾.

Tratativele dela Brest-Litovsc s'au terminat fără rezultat, căci Rusia nu voia să consimtă la desmembrarea ei. Troțchi susținea unitatea teritorială a Rusiei și cerea retrocedarea provinciilor ocupate. Pentru a desființa opoziția Rusiei, ministrul austriac Czernin încheie pace separată cu Ucraina, asigurându-și cu această manoperă mari avantaje materiale.

În cele din urmă armata austriacă ocupă Basarabia de Nord și cea mai mare parte a Ucrainei.

România, încercuită, fu silită să încheie pace, evacuând teritoriul Bucovinei. În locul armatei române sosiră în Bucovina regiamentele austriace No. 29, 33 și 101 ²⁾.

În urma păcii cu România, Bucovina era să fie mărită cu județul Hotinului, o parte a județului Dorohoi și cu triunghiul din Sudul Dornei până la Bicaz.

În luna lui Octomvrie 1918 în Bucovina se aflau următoarele trupe austriace: În partea de Sud era regimentul No. 203, iar dela Sirete până la hotarul Galiției se aflau legionarii ucrainieni, comandați

¹⁾ NOWAK : *Sturz*, p. 31.

²⁾ Telegrama dela 34. I. T. Div. No. 803 din 7/3 1918 și Land.-Gendarm.-Kdo No. 13 res 168 din 1918 adi. : *Grenzsicherung durch die Landesgendarmerie*.

de arhiducele Wilhelm de Habsburg. În Cernăuți mai erau cadrele celor două regimente bucovinene : 22 și 41.

Lucrătorii civili și corvezile

În strânsă legătură cu războiul se află recrutările. Austria a chemat la arme contingentele din activitate și rezervele. Asemenea au fost chemați și milițienii, la început până la vârsta de 42 ani, mai târziu până la cea de 50 ani.

Cum în urmă se dovedi că războiul o să aibă durată lungă, autoritățile austriace au supus unui triaj multiplu, din ce în ce mai sever, pe bărbații rămași la vatră. Atât de des au fost chemați bărbații la recrutare, încât la urmă n'au mai rămas acasă decât infirmii. Din mulțimea celor respinși se poate constata de ce calitate erau oamenii cari rămăseseră acasă. În Decembrie 1914 s'au făcut noile recrutări cu contingentele anilor 1878—1890 și 1892, 1893—1895. În comunele Sucevița, Straja, Șipotele, Voivodeasa, Vicovele, Voitinul și Volovăț rezultatul recrutării a fost următorul : reținuți 3453, respinși 3213. Tot din aceste comune s'au recrutat în Martie 1915 bărbații născuți în anii 1873—1877, 1891, 1895—1896. Au fost reținuți 789 și respinși 1672. Recrutările din aceste sate asupra anilor 1865—72, 1897 făcute în Mai 1915 au dat ca rezultat : reținuți 3567, respinși 2650. În Martie 1915 s'au aranjat concomitent recrutările în satele Costișa, Margine, Frătăuți, Putna, Rădăuți, Satul Mare și Seletin. Au fost reținuți 376 și respinși 799¹⁾. Cam astfel a fost situația în toată Bucovina. Numărul celor nepotrivii era la început egal de mare cu cel al celor potriviți ; cu cât războiul înainta, scădea numărul celor respinși.

Deci acasă n'au rămas decât femeile cu copiii și bărbații slabi sau bolnavi. Era firesc, ca cei rămași acasă să fie lăsați în pace, pentru a putea griji de avutul lor și în parte, dacă vor putea, să facă și munca celor absenți. Dar aceasta nu s'a întâmplat. Populația civilă era socotită un element, de care autoritățile civile și militare se puteau servi pentru scopurile lor oricând și în orice măsură. În instrucțiunile austriace publicate în timp de pace scrie despre angajamentul militar la care poate fi supusă populația civilă : „Lucrători sunt acele persoane a căror putere de muncă sau aptitudine întru săvârșirea de servicii militare în scop de războiu poate fi reclamată de autoritățile

¹⁾ ARH. Buc. No. 34829/I din 1915.

militare sau civile" (§ 19). În articolele explicative (No. 20 și 23) se zice că se pot angaja la muncă în serviciul armatei și miliției respinși dela recrutare. În caz de mobilizare primarii comunelor vor avea obligația să facă listele acestor oameni și să le predea autorităților¹⁾. La nevoie autoritățile militare se adresau celor civile, în Bucovina guvernului din Cernăuți sau prefectilor, cari grijeau de aducerea lucrătorilor. Deci s'a ordonat ca primarii sau jandarmii să rechiziționeze lucrătorii din inițiativă proprie sau la ordin sosit dela prefecți sau guvernor.

De acest drept autoritățile civile și militare din Bucovina au făcut uz în măsură foarte largă. Fie că trebuiau curățite drumurile, reparate podurile sau ridicate tranșeele, la această muncă a fost pusă populația civilă, fără deosebire de vârstă și de sex. Cine fugea, era „explorat” și „readus cu forța”²⁾. Dar adesea s'a întâmplat că autoritățile militare, ocolind cele civile, au ridicat populația civilă din sate obligându-o la muncă în serviciul armatei.

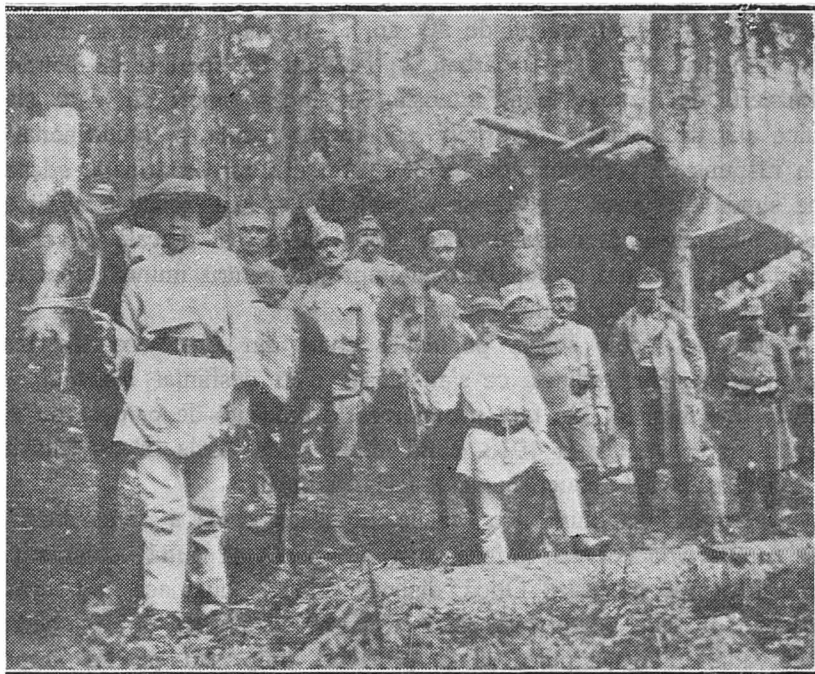
Pentru a ilustra cele susținute mai sus, se vor induce unele cazuri caracteristice. La 19 Martie 1915 serviciul tehnic sanitar din Vijnița a cerut un număr de 1500 lucrători civili. S'au rechiziționat oamenii din județele Suceava și Rădăuți și s'au trimis la Vijnița. În Aprilie 1916 comenduirea din Vatra Dornei a cerut 30 lucrători, voind a clădi bărăci pentru soldați. I s'au trimis acești oameni, aducându-se din județele Câmpulung, Gura-Humorului și Rădăuți,

Grupuri de lucrători mai mari s'au cerut de trupele de geniu. La Horodena în Galiția, aproape de hotarul Bucovinei, s'a aflat iarna 1915/1916 o trupă de geniu zisă „echipa Hadfy”. La 6 Noembrie 1915 comandantul acestei unități militare a solicitat guvernului Bucovinei un număr de 400 lucrători civili. I s'au trimis numai 335 lucrători, fiindcă „restul nu poate fi rechiziționat”. După două săptămâni s'a mai cerut un număr de 400—500 lucrători. Ca să poată satisface noua cerere, guvernorul Bucovinei se adresă prefectilor județelor din Valea Prutului, a Siretului și Sucevii, adaugând că în

¹⁾ *Mobilisierungs-Instruktion für die Gemeinden.*

²⁾ ARH. Buc. 19350/I D din 28 Septembrie 1915: Arbeiterrequisitionen, ARH. Buc. 30772/D din 8 Octombrie 1915 și Bez.-Gendarm.-Kdo. Storojinetz E No. 41 res din 11 Martie 1915; „Die Posten haben daher die Bewohner ohne Unterschied des Geschlechtes im Wege der Gemeinden zu den nötigen Straßenarbeiten heranzuziehen“.

vederea scopului eminent patriotic „răspunsurile negative nu se vor lua la cunoștință”. Ei bine, s'a făcut ce s'a făcut și Hadfy a primit lucrătorii ceruți. La 7 Ianuarie 1916 acelaș Hadfy ceru din nou un număr de 250 lucrători, zicând că are lipsă de ei, pe lângă cei 940 lucrători pe cari îi are. I s'au trimis. De aici încolo Hadfy, lună de

Țăranii români transportă alimente în tranșeu (Giurnalău 1916).

lună, mai ceru pe rând un număr de 1310 lucrători civili. I s'a trimis și acest număr, dar guvernorul Bucovinei neliniștit de repetatele cereri ale lui Hadfy, se plânse comandai armatei VII, cerând să înceteze reclamațiile lui Hadfy, de oarece Bucovina „e aproape suptă în înțregime”¹⁾.

Și alte unități militare au cerut lucrători civili. Dar cererile lor n'au putut fi înregistrate aici, de oarece lipsesc dosarele respective. Pentru tot cazul, ele au devenit atât de numeroase încât guvernorul Bucovinei a fost silit să se plângă Ministerului de războiu. Ca să aibă un substract de date statistice, el a trimis în anchetă în 1915 pe

¹⁾ ARH. Buc. 23233/V D. 1916.

un funcționar ordonându-i să însemne situația din fiecare județ. Raportul înaintat de acest funcționar desvăluie o situație tristă de tot. Se constată că au fost luați din sate pentru a presta muncă la armată bărbați, femei, fete ba chiar și copii. N'au rămas acasă „decât moșnegii, ologii și femeile cu copii la piept“. S'au ridicat până în Iunie 1915 un număr de 14.000 lucrători civili „între ei femei, copii sub vârsta de 17 ani și bărbați trecuți de 50 ani“. În satul românesc Baintze n'au rămas acasă decât 14 bărbați, în Frătăuși 73 fineri și 62 bătrâni. Ministerul de războiu, luând cunoștință de acest raport cu date statistice atât de elocvente, se grăbi să întrebe „cine a rechiziționat“. S'a răspuns că rechizițiile de lucrători s'au efectuit de armată, adesea „pe stradă“. Numai la o treime a cazurilor a fost solicitat sprijinul autorităților civile, în celelalte cazuri populația a fost ridicată direct de armată. S'a ordonat ca toți bărbații improprii pentru muncă, apoi femeile și fetele să fie trimiși acasă ¹⁾).

De aici încolo soarta populației civile din Bucovina s'a mai ușurat puțin. Dar ordinele ce s'au lansat n'au desființat sistemul, ci numai l-au îndulcit. De fapt neomenoasele rechiziții de oameni nu au încetat decât primăvara 1918, când după pacea dela Brest-Litovsc și București frontul bucovinean a fost desființat.

Dar pelângă munca cu brațele, populația civilă a Bucovinei a fost supusă și la corvezi. Adecă ea a fost ținută să pună la dispoziția armatei caii și trăsurile. După dispozițiile legii austriace toți civilii masculini în etate recrutabilă până la vârsta de 50 ani erau obligați la corvadă. Obligația putea să fie pe scurt timp sau pe tot timpul campaniei. Scutiți de ea erau preoții, funcționarii, primarii și bărbații slabi sau bolnavi ²⁾. Și la corvezi era necesară intervenția autorităților civile. Dar numai într'o parte mică a cazurilor a fost solicitat sprijinul lor. Se rechiziționa direct. Corvada era mai greu de suportat ca munca, pentru că aici se rechiziționa pe lângă om și animalul de muncă. De ea s'a făcut uz în Bucovina, într'o măsură mai mare de cum era de dorit.

Iată cazurile. În Noemvrie 1914 armata austriacă s'a retras în grabă la Vatra Dornei, luând cu ea din diferite sate românești multe trăsuri împreună cu proprietarii lor. La 27 Februarie 1915, deci după trei luni, au apărut în fața guvernorului Bucovinei în Vatra Dornei

1) ARH. Buc. 38484/D. din 8 Martie 1916.

2) Weisungen für die Gemeinden über die Kriegsleistung.

mai mulți țărani din satul Părhăuți delângă Suceava, între ei Nicolai Bocancea, Ilie Pentelescu, Gavril Ignatescu și au rugat în numele lor și al colegilor lor, de toți 10 la număr, să fie scutiți de corvadă pe care o fac din ziua de 6 Decembrie 1914¹⁾. Tot în acel timp s'au prezentat la acelaș guvernor mai mulți țărani din satul Bosancea (Nicolai al lui Todor Mitrofan, Gheorghe al lui Ion Ieremie și alții) și au zis că de trei luni fac corvadă și nu mai pot munci, fiind slăbiți ei și animalele lor²⁾. Corpul de geniu al armatei austriace VII a cerut în Aprilie 1915 primarului Cernăuților să-i pună la dispoziție 25 căruțe cu cai pentru un timp de 2—3 săptămâni. Primarul a răspuns că „cu toată bună voința nu este în stare să pună la dispoziție trăsurii cât de puțin potrivite, fiindcă locuitorii orașului dela izbucnirea războiului încoace au fost angajați incontinuu la corvezi în măsura cea mai mare“. Tot atunci s'au plâns primarului mai mulți locuitori ai Cernăuților zicând că soldații austriaci „i-au oprit în drum, le-au aruncat în drum sarcina ce o aveau în trăsură și i-au luat la corvadă³⁾. Un proprietar din satul Cincău, județul Cernăuți, având a transporta grâne la Cernăuți, rugă să i se dea caii primăriei Cernăuți, deoarece în Cincău „carele și caii sunt rechiziționați pentru scopuri militare“⁴⁾. Asemenea nu se puteau căra lemne la Cernăuți, fiindcă la dus sau la întors carele erau oprite de soldați și rechiziționate pentru armată. Plângerea comunei Cernăuți adresată comandai armatei austriace nu avu mult efect. Aceasta dispuse ca oamenii comunei Cernăuți să aibă carnete ca să fie scutiți de corvadă⁵⁾. În vara anului 1916 femeia Maria Paladi din Hula veche, județul Rădăuți, s'a plâns guvernorului Bucovinei că de trei luni caii ei se află „undeva“ la armată; ea a rugat să i se restituie caii sau să primească o dreaptă despăgubire⁶⁾.

Interesant este cazul cu rechiziția carului ce aparținea țăranului Alecu Burlă din Budeniș, județul Storojineț. În Decembrie 1917 un locotenent austriac a cerut jandarmului din loc patru care. Cum între timp se lansaseră câteva ordine severe cu privire la rechiziții de acest fel, i se răspunse că poate primi ceea ce dorește, însă numai cu în-

1) ARH. BUC. 165/ID. 1915.

2) ARH. BUC. 483/ID. 1915.

3) ARH. CERN. 427/K. din 1915.

4) ARH. CERN. 178/K. 1915.

5) ARH. CERN. 334/K. din 1915.

6) ARH. BUC. 19307/D. din 10 Mai 1916.

voirea primarului. Locotenentul, auzind răspunsul, se infurișe și trimise doi soldați la țăranul Alecu Burlă ca să rechiziționeze un caș. În urmă sosi la Burlă și locotenentul nostru, și rechiziționă un car și doi cai. Burlă nu și-a mai văzut nici carul, nici caii, de oarece locotenentul, fiind mutat cu unișătea sa în altă parte, a luat cu sine animalele și lucrurile rechiziționate ¹⁾).

Rechiziționându-se oamenii și animalele s'a periclitat recolta. Fiind războiul mondial și războiul economic, autoritățile austriace se străduiau să îndemne oamenii la munca agricolă pentru a asigura recolta. Dar din toate părțile propagandiștii oficiali primeau acelaș răspuns: Nu-s oameni, nu-s animale de muncă. Astfel recoltele din an în an au fost mai slabe. Rechizițiile de oameni și animale au contribuit în mare măsură să discrediteze ideia de stat austriacă, deoarece lipsa de hrană și prepotența soldaților nu se puteau suferi mult timp.

Rechiziții de tot felul

Rechizițiile de lucrători civili și de animale de muncă erau suportate, firește, cu mare greu. Ele erau simțite, cu drept cuvânt, ca vexațiuni, căci ele s'au operat într'un timp când brațele de muncă lipseau dela vatră, iar animalele și acarele agricole ajunseră să fie de mare importanță și valoare.

Dar autoritățile civile și militare nu s'au oprit la aceste două rechiziții. Mai urmează altele, seria lor fiind foarte mare.

Rechizițiile care urmează au fost făcute în două forme. În forma blândă de colecte, și alta mai dură de rechiziție oficială. S'au colectat lucruri necesare soldaților la front și s'au rechiziționat recoltele celor patru ani 1914—1918 și materialul de tot felul necesar conducerii armatei.

În toate statele beligerante s'au aranjat colecte pentru soldați, ușurându-se astfel obligațiile statului față de armata combatantă. Ele trebuie admise, întrucât la colecte, la chețe publice, nu există momentul silei, ci prin cereri orale rostite într'o formă delicată se cere obolul pentru scopurile statului și ale armatei sale. Ofrandele, date în natură sau în bani, dacă sunt cinștit utilizate, se revarsă ca o binefacere asupra aceloră pentru cari au fost menite. Dar în fond, ele sunt identice cu rechizițiile, mai cu seamă atunci când din cauza sărăciei generale și cel mai mic lucru este scump, și cea mai neînsemnată sumă

¹⁾ Gendarmerie-Posten Budenitz E No. 20 din 4 Ianuarie 1918.

de bani necesară. Chetele publice s'au aranjat cu ajutorul organelor administrative ca prefecții și primării și cu colaborarea tineretului școlar, masculin și feminin. În toamna anului 1915 s'a aranjat o chetă publică pentru a înzestra armata de la front cu cămăși, ciorapi și alte lucruri de acest fel. S'a făcut apel mai mult la partea feminină. În școlile de fete s'au rezervat ore pentru împletirea ciorăpilor¹⁾. Toți afunzi s'au strâns cadourile de tof felul pentru soldați. S'au adunat zaharicale, bonboane, țigarete și alte lucruri. La începutul anului 1916 s'a aranjat altă chetă pentru alinarea soartei soldaților căzuți în prinoare rusească. În Martie 1918 s'a aranjat altă chetă pentru a strânge lingerie care urma să se împărțască soldaților reînțorși din prinoare. Cheta aceasfă neavând nici un rezultat — era al patrulea an de războiu — guvernul a ordonat sistarea chetelor „din cauza sărăciei populației“.

În timpul chetelor s'a făcut o propagandă intensă pentru împrumutul de războiu. Austria a fost silită să se împrumute la populație pentru a-și procura mijloacele bănești necesare finanțării războiului. Cam tot după jumătate de an s'a lansat un apel pentru un nou împrumut de războiu. Au fost utilizați ca propagandiști pe lângă organele administrative preoții și învățătorii de la sate. Oamenii au fost invitați să semneze listele de subscripție. Mulți, foarte mulți inși au rămas cu chitanțele, care până în ziua de astăzi încă n'au fost achitate.

Dacă până acuma n'a fost vorba decât de chete, la care se colabora mai mult sau mai puțin de bună voie, de aici înainte se vor înșira rechizițiile de materiale. Nevoile tot mai mari ale armatei și ale statului au făcut să se treacă de la obiceiul cumpărării libere la sistemul rechiziționării forțate. În Austria, și la fel în Bucovina, s'au rechiziționat pe rând fel de fel de materiale. Lână, aramă, piele, aur, argint, antimoni, plumb, în sfârșit s'au rechiziționat toate materiile care puteau fi utilizate pentru nevoile armatei. Pentru strângerea materiilor rechiziționate s'au angajat primarii și jandarmii²⁾.

În toamna anului 1915 s'a început în Bucovina cu rechiziționarea lânii. Firește, că era vorba să se colinde mai mult printre casele țărănești, unde se putea găsi ceva³⁾. Dar apelul lansat atunci n'a fost urmat și statul a chemat în ajutor jandarmii. Aceștia au fost avizați să facă liste cu numele proprietarilor și numărul oilor și altele cu nu-

1) ARH. Buc. 29159/D. 1915.

2) ARH. Buc. 468/XIII din 1918.

3) ARH. Buc. 33800 din 3/XI 1915.

mele țăranilor cari posedă stocuri de lână de proveniență mai veche. Lâna provenită din anii trecuți a fost rechiziționată în întregime, iar pentru anul curent 1916 s'a dispus să se dea statului câte două kgr. de lână de fiecare cap de oaie, sau să se oprească de fiecare gospodărie un stoc de 30 kgr. de lână ; restul a fost rechiziționat. Dar un ordin ministerial secret a desființat minimul de lână ce trebuia lăsat cultivatorului și jandarmii, în consecință, au rechiziționat toată lâna provenită din recolta anului curent. S'a exercitat un control sever. Lâna s'a strâns în luna lui Mai 1916. Ea a fost adusă de jandarmi la gara din Cernăuți și Câmpulung și pe urmă transportată la Viena, la „Centrala lânii“¹⁾. Nu se știe câtă lână s'a strâns în Bucovina, căci nu posedăm toate listele. Avem numai lista din satul Cacica, județul Câmpulung, unde jandarmul Eugenie Pânzar a grijit de strângerea lânii. Aici s'a strâns de pe la țărani cantitatea de 875 kg. de lână. Dacă nu calculăm de sat mai mult de 200 kg., atunci din cele 300 comune ale Bucovinei, se va fi strâns frumoasa cantitate de 60.000 kg. de lână.

La fel s'a procedat și cu rechiziționarea pielii. În urma unui ordin al comandei supreme a fost declarat rechiziționat tot stocul de piele aflător pe teritoriul austriac²⁾. S'au alcătuit listele proprietarilor de piele. S'au supus unei cercetări minuțioasă dublările și comerțanții de piei. S'au stabilit amende pecuniare pentru declarații false, și premii pentru denunțatori. Aceștia urmau să primească 5% din valoarea pielii găsite. Nu posedăm nici o listă de acest fel, astfel nu suntem în stare să constatăm ce cantitate de piele s'a exportat cu acest prilej din Bucovina.

În urmă s'au rechiziționat și lucrurile de metal. În August 1914 comanda militară din Lemberg a ordonat jandarmilor din Bucovina să raporteze în decurs de patru zile ce cantități de cupru, ținț, antimon și plumb se găsesc în Bucovina, ele urmând a fi confiscate pentru scopuri militare³⁾. Rapoartele jandarmilor nu s'au păstrat. Dar chiar dacă le-am avea, ele nu ne-ar putea servi la nimic, de oarece atunci rechiziția metalelor amintite mai sus nu s'a putut efectui în Bucovina din cauza situației militare precare. Când în luna lui Martie 1915 armata austriacă a revenit în Bucovina, s'a ordonat rechiziționarea

¹⁾ Landes-Gendarm.-Kdo No. 13 I. N. 600/5 din anul 1916.

²⁾ E. O. K. Op No. 113387/I din 8/12 1915.

³⁾ R. G. Bl. 1914 No. 236 și Militar.-Kdo Lemberg 16/8 1914 No. 7410.

căldărilor de cupru. Ele urmau să fie strânse și trimise la Sighetul Marmației. În urma acestui ordin nu s'au rechiziționat numai căldările, ci și tigăile, lingurile și alte lucruri din casă care erau de cupru. Prizonierilor ruși li s'au luat țalgerele de cupru și li s'au dat altele de finichea. Mai târziu s'au strâns de prin case și alte lucruri de cupru ca lămpi, sfeșnice, tavale și peceți de prin birouri ¹⁾. S'au luat măsuri pentru a strânge uneltele de metal de prin mânăstiri și biserici ²⁾. S'au și fabricat piulițe de fier pentru a le da în locul celor de cupru. Funcționarii la orașe, apoi preoții și învățătorii de pe la sate au fost ținuți să exercite o puternică presiune asupra populației „fîndcă există multe persoane care, strânse cu ușa, vor prefera să dea gratuit lucrurile din casă” ³⁾.

Dacă rechizițiile de pînă acuma n'au produs decît pagube materiale, cea a clopotelor din biserici și mânăstiri era de natură să jignească sentimentul moral și religios al populației. Ea a fost ordonată în Noemvrie 1915 ⁴⁾. În urma acestui ordin au fost scutite de rechiziție numai clopotele de importanță istorică. Mitropolia din Cernăuți și toate bisericile și mânăstirile din Bucovina au fost avizate să înainteze listele cu clopotele ce posedă. Se vor indica clopotele de importanță istorică. Felul lapidar cum au fost alcătuite răspunsurile, dovedește durerea și indignarea preoților. Din partea Mitropoliei din Cernăuți s'a răspuns că în edificiul Mitropoliei se află patru, iar la biserica catedralei 5 clopote. Nu s'a dat nici un comentariu. Preotul Ioan Bejan a comunicat că la biserica sf. Nicolai din Cernăuți se află trei clopote ⁵⁾. Dar cu toată atitudinea rezervată a preoților, clopotele n'au fost scutite de rechiziție. Aproape în toate satele s'au rechiziționat clopotele. Ele au fost demontate în decursul anului 1916. În Bucovina satele care au scăpat cu clopotele nerechiziționate, datorsc aceasta invaziei rusești din luna lui Iunie 1916.

În Mai 1917 s'a ordonat în toată Austria a doua rechiziție de clopote. De data aceasta puține clopote au rămas la locul lor. Cele mai multe au fost ridicate și transportate pentru a fi prefăcute în tunuri.

1) Etapp.-Kdo No. 8 E. No. 7832 res. din 7/3 1915 și ARH. Buc. 6777//D. 1915.

2) ARH. Buc. 8438/D. din 19/5 1915.

3) Minist. de Interne No. 63409 din 25/XI 1915.

4) VII A. E. Kdo Int. No. 22111 din 10/XI 1915.

5) ARH. CERN. 1612/K. din 23/XI 1915.

În Austria, pe timpul războiului mondial nu au fost rechiziționate numai lucrurile trebuitoare armatei, ci s'a rechiziționat en bloc și toată recolta anilor 1915—1918.

În urma blocadei exercitată asupra Puterilor centrale, în Austria s'a simțit lipsa de alimente începând cu anul 1915. Cauza a fost absența importului de alimente și lipsa brațelor de muncă. Lanuri întregi au rămas nesămănate, fiindcă proprietarii fuseseră recrutați.

Pentru a spori producția agricolă și a face ca ea să nu fie mai pre jos de cea din anii normali, autoritățile austriace s'au gândit pe rând la mai multe expediente.

Întâi s'a ordonat formarea de comisii agricole pe comune. În seama acestora a căzut obligația să supravegheze ca tot pământul arabil din comună să fie cultivat și să ia măsuri coercitive împotriva proprietarilor recalcitranți¹⁾. Ordinul acesta lasă deschisă o chestiune. Ce era să se întâmple cu pământul, al cărui stăpân lipsește? Deci a fost necesar să se lanseze noi ordine care să fie mai largi și mai precise. În Martie 1915 s'a poruncit ca tot pământul arabil să fie cultivat. Unde proprietarul lipsește, comisia agricolă comunală sau, în lipsa acesteia, primarul va angaja un cultivator. Acesta va ridica și roadele pământului fără a plăti arendă. Unde brațele de muncă lipsesc, acolo prefectii vor împărți pământurile necultivate la oamenii din alte comune. Drepturile cultivatorului se sting odată cu strănsul recoltei²⁾.

Dar, lipsind importul, era de prevăzut că lipsa de alimente se va ivi, dacă conșumul intern va rămâne acelaș ca în timp de pace. Aceștia trebuia diminuat, pentru a asigura alimentarea populației pe tot timpul războiului. Pentru ca populația să pătrundă situația economică schimbată și să înțeleagă măsurile de restricție a conșumului intern care se aflau în pregătire, Ministerul de Interne austriac a publicat în Ianuarie 1915 o broșură intitulată : „Alimentarea în timp de războiu“³⁾. S'a anunțat că oferta alimentelor a scăzut și deci, în consecință, conșumul trebuie diminuat. Populația va trebui să fie cruțătoare cu conșumul de carne, de untură și de pâne albă. În schimb ea se va obișnui cu conșumul altor alimente, cu surrogatele. Ea a fost îndemnată

1) R. G. Bl. No. 38 din 1915.

2) R. G. Bl. No. 55 din 1915 și broșura : *Vermehrter Gemüseanbau in der Kriegszeit*.

3) *Volksernährung in Kriegszeiten*, Merkblatt.

să-și pregătească prăjiturile din făină de orz, ovăs, linte sau gris „care se potrivesc pentru multe prăjituri”. Zahărul poate fi înlocuit cu fructele. Spirituoasele nu sunt necesare, căci apa este cel mai bun mijloc contra setei. În acelaș timp s'a lansat o ordonanță ministerială, în care s'au fixat următoarele norme cu privire la consumul făinei de grâu¹⁾. Franzelele se suprimă, iar cozonacii cu 70% făină de grâu se vor putea pregăti numai de două ori pe săptămână. La prepararea pâinii nu se va mai întrebuința făina de lux, iar făina de grâu și săcară numai până la 50% a greutății totale a pâinii. Restul se va constitui din făină de orz, păpușoi, ovăs, orez și cartofi. Se va adăoga zahăr până la 5%. Guvernele provinciilor vor stabili prețurile și vor exercita controlul consumului.

Ordonanța era bună și era rezultatul calculului asupra resurselor de alimente, de care dispunea Austria. Dară totuși ea suferea de un mare cusur. În Austria exista provincii agricole active și altele pasive. Adecă centrele industriale erau avizate la importul de alimente. Deci pelângă un surplus de alimente într'o parte, exista lipsă în altă parte. Ordonanța nu se potrivea, dacă întâiu nu se grijea de distribuirea dreaptă a alimentelor în mod egal asupra întregului stat. Cùm comerțul liber era aproape desființat, iar mijloacele de transport rechiziționate de stat, nu exista alt mijloc pentru distribuirea dreaptă a produselor agricole decât contingentarea recoltei. Adecă statul a fost silit să rechiziționeze toată recolta, declarându-o avere publică. Producția rămânea în seama proprietarului sau a cultivatorului, dar roadele, odată deslipite de pământ, roadele muncii lor, aparțineau statului, care le repartiza după buna chibzuință a sa asupra populației.

Rechiziția recoltei s'a orânduie în Februarie și mai precis în Iunie 1915²⁾. În Viena s'a înființat o instituție centrală, în seama căreia cădea sarcina captării, îngrijirii și a repartizării produselor agricole. Această instituție primi denumirea : Kriegsgetreideverkehrsanstalt. Tot aparatul administrativ și polițienesc al statului i-a stat la dispoziție. Guvernele provinciale, prefectii, primarii și jandarmii trebuiau să contribuie la bunul mers al acestei instituții. În afară de organele oficiale ale statului, instituția poseda organe comerciale proprii zise „comisionari”. Aceștia aveau să exploreze stocurile de produse agricole, să

¹⁾ R. G. Bl. No. 24 din 30/1 1915.

²⁾ Kais. Verordnung 21/2 1915 R. G. Bl. No. 41 și K. V. din 21/6 1915 R. G. Bl. No. 167.

le cumpere, să le adăpostească și la aviz dela centru să le transporte. Vezi bine, că dâșii erau scutiți de serviciul militar ¹⁾). Existau trei feluri de comisionari: comisionari generali, subcomisionari și cumpărători. La rechiziționarea recoltei se va proceda astfel: Se va lăsa producătorului o cantitate de produse agricole, calculându-se de fiecare persoană pe zi cantitatea de 400 grame grâne sau 320 grame făină. La începutul anului 1916 cota alimentară zilnică a fost redusă la 300 grame grâne de una persoană ²⁾). Restul se va rechiziționa, dându-se producătorului o despăgubire, se va măcina și se va depune în depozit, de unde se va transporta după indicațiile centrului. La fiecare guvern provincial exista o sucursală a biroului de alimentare din Viena.

Dar atât la centru cât și în provincie domnea o mare lipsă de specialiști, de agricultori și comercianți agricoli de profesie. Scutirea de serviciul militar a făcut să se opoșească prin aceste birouri fel de fel de oameni nepotriviți: copii de bani gata, ființe cu protecție la centru, simulanți și invalizi improvizați. Fiecare din ei descopere în el vocație agricolă și talent comercial. Pe de altă parte, noua întreprindere a fost pusă dela început pe baze birocratice. S'au instalat birouri în camere luminoase care la rândul lor au fost garnisite cu mobilă elegantă. Personalul și șefii se fotografiau des și împodobeau păreții cu tablourile lor. În acest timp comisionarii insultau populația rurală, făceau dese perchezitii la domiciliu și în multe cazuri ocoleau autoritățile comunale. Produsele rechiziționate se conservau adesea foarte prost, iar transportul lor se făcea la timp nepotrivit. S'au întâmplat de mai multe ori că cartofii au fost transportați pe timp de ger. Ici colo întârziiau transporturile, nemulțumind astfel populația nevoiașă. Peste tot, era mare nemulțumire în urma acestei alimentări „diplomatice“ ³⁾).

N'a lipsit critica să descopere și să înfierze aceste scăderi. S'a reproșat că birourile alimentare posedă caracter confesional ⁴⁾). Ba chiar s'a susținut odată precis că sunt „societăți de asigurare evrești“ ⁵⁾). Totodată s'au propus unele schimbări pentru a înlătura asperitățile. S'a cerut ridicarea cotei zilnice pentru producător la 500 gr. grâne ⁶⁾).

¹⁾ Minist. des Internen 4/9 1915 Zl. 18920.

²⁾ Weisungen, Denkschrift III Teil p. 49.

³⁾ STENOGR. PROT. 26 6 1917 p. 440.

⁴⁾ Ibidem p. 781.

⁵⁾ Ibidem 427 și 793.

⁶⁾ Ibidem Beilage 493.

Altă dată s'a crezut că e mai bine să se rezerve producătorului agricol o anumită cantitate de grâne, de care va dispune după bunul său plac ¹⁾.

Și în Bucovina au fost rechiziționate produsele agricole. La guvernul din Bucovina, cu sediul provizoriu la Vatra Dornei, s'a înființat în vara anului 1915 o sucursală a centralei vieneze, zisă „Birou alimentară“ (Ernährungsamt). Aici au fost numiți între alții următorii funcționari: Emanuel Bardach, Wilhem Ippen, Siegfried Goldschläger, Hermann Grünseit și Isac Körner. În seama prefecturilor a rămas angajarea comisionarilor. Între aceștia amintim: în Vijnîța Iacob Schieber, în Gura-Humorului Isac Aron Sonntag, în Bănîla rusească Bronislav Lucasievici și în Cacica Markus Heller. Tot în Gurahumorului acțiționau Salomon Berid „unul din cei mai iscusiți cumpărători“ și țărănul din Drăgoiești Samuil Nițan ²⁾.

Acești comisionari au procedat la fel ca și în celelalte provincii cu prisos de produse agricole. Au rechiziționat produsele, le-au depozitat și, la avizul centralei din Dorna, le-au transportat.

Lipsa de alimente accentuându-se tot mai mult, guvernul Bucovinei ca și șeful corpului de jandarmi din Bucovina, colonelul Eduard Fischer, s'au străduit să importe din România, pe cale dreaptă sau în mod clandestin, vite și produse agricole. În acest scop s'a înființat în primăvara anului 1915 în Ițcani un birou comercial zis „Fischers Einkaufskommission Itzkany“, adică „Biroul de cumpărare Fischer“. El a fost condus de colonelul Fischer în colaborare cu jandarmii și o serie de comercianți abili, devotați lui.

Historicul acestui birou este următorul. În Ianuarie 1915 Ministerul de Interne austriac Heinold se adresează colonelului Eduard Fischer din Bucovina rugându-l să indice numele unei persoane potrivite care să cumpere păpușoi de proveniență românească pentru orașul Viena. Fischer numi pe Simon Fliegler, un vechiu confindent al său. În Mai 1915 același Fischer fu rugat de inspectorul general al jandarmeriei să facă toate demersurile pentru a importa din România tot felul de produse agricole și industriale, îndeosebi vite și grâu. Tot astfel a solicitat alimente și comanda armatei VII care opera în Bucovina. Ea singură avea lipsă pe lună de 3.750 tone faină, 1.050 tone păstăioase și 15.000 capete de vite ³⁾.

¹⁾ STENOGR. PROT. Beilage 347.

²⁾ ARH. BUC. 1881/D. din 30/3 1915 și 100/I din 1917.

³⁾ VII A. E. Kdo Int. No. 11.490 din 8/8 1915: Bedarf an Brotgetreide.

Col. Fischer primi mandatul și înființă, la frontiera României, la Ițcani, biroul său comercial. Biroul s'a alcătuit din Fischer ca șef, din locot. Salomon Lenobel ca director disponent și de Leo Skutta ca intendent ¹⁾. Intreprinderea se finanța direct de Ministerul de războiu și avea așa dară caracter oficial. Biroul era alcătuit din două secții. Secția comercială, în frunte cu cei doi ofițeri amintiți mai sus, avea să cumpere marfa, iar secția de transport o lua în primire, o invagona și o transporta la Vatra Dornei. Aici exista un birou de recepționare a mărfii zis „Naturalien- und Schlachttiersammelstelle“. Acesta sorta marfa, trimitând o parte la depozitul alimentar al armatei (Fassungs- magazin), restul se ținea la dispoziția Ministerului de războiu ²⁾.

Biroul comercial din Ițcani se servia de unii agenți comerciali aleși pe sprânceană, cari aveau să opereze în România. Cel mai de seamă din ei era Simon Fliegler, o veche cunoștință a colonelului Fischer. El fusese întâiu zaraf în Cernăuți, apoi arendaș de moșie și în urmă confidentul lui Fischer. Afacerea fiind mare, Fliegler se asocie cu Nachmann Krafft, asemenea om de afaceri din Cernăuți, care după părerea lui Fischer era „un comerciant foarte cinstit și culant“. Krafft lucra la rândul său împreună cu frații săi Marcu și Iacob. Firma Fliegler & Krafft primea ca remiză 10 bani de kg de marfă.

Afacerea a dat rezultate neașteptate. La Ițcani, în scurt timp, s'a format o „adevărată bursă“. Fel de fel de oameni s'au strâns aici pentru a face afaceri și a trage folos din bogăția românească și sărăcia austriacă. Fischer a fost asaltat de un număr mare de oameni, cari toți doriau să primească un angajament. „Fiecare a vrut să se îmbogățească peste noapte“, zice col. Fischer într'un raport, „Am fost la mine conși, mari proprietari, doctori în jurisprudență, medici, filosofi, avocați, comercianți, meseriași, în sfârșit fel de fel de oameni posibili și imposibili“. Dar contractul a fost încheiat numai cu firma „Fliegler & Krafft“, care astfel dobândi monopolul de livrare. Dintre oamenii de cari se servia această firmă cunoaștem pe următorii: Teleky, Dr. Blatt, Dan, Drukman, Gefner, Hellmann, Rohrlich, Stamler, Zentner și mulți alții.

O piedică pentru buna funcționare a întreprinderii a fost la

¹⁾ VII A. E.-Kdo No. 241 res din 19/5 1915.

²⁾ VII A. Etap.-Kdo Int. No. 11.886/I din 22/8 1915: Einkaufs-Übernahmungskommission, Organisierung; și Land.-Gend.-Kdo No. 682 res din 28/10 1916: Fischers Bericht über die Einkäufe in Itzkanj.

început birocratismul austriac. Cererile pentru sume de bani luau calea ierarhică și astfel întârzia rezolvirea lor. Col. Fischer se plânse de mai multe ori zicând că nu poate funcționa, dacă nu vor fi înlăturate birourile intermediare între el și Ministerul de Finanțe. „Funcționarul dela Ițcani telegrafiază”, zice el, „eu telegrafiez, ce folos, Ministerul de Finanțe nu răspunde. . . Toate se pot face, dacă n'ar fi birocratismul și fiscalismul. Garantez pentru 1.000 vagoane de păpușoi, calitate primă, dacă mi se dă mână liberă, vă ofer 5.000 boi, porci, apoi benzină și petrol, în sfârșit tot ce trebuie, dacă mi se trimite înapoi un funcționar înzestrat cu plein pouvoir și eu să nu fiu silit a tot telegrafia. . . Există numai un singur remediu în Austria: să alungăm pe civili și să militarizăm totul. . . Civili sunt obișnuiți să scrie mult și să construească dosare. . . Rușii au nimicit munți de hârtie, păcat că nu au distrus penițele și cerneala“.

Fischer primi funcționarul cerut și inconvenientul a fost înlăturat.

Firește, că alimentele ca și vitele au fost cumpărate mai cu seamă în Moldova de Nord. Întâiu au fost golite satele moldovenești dela frontiera Bucovinei. Dar atrași de dorul de câștig, mulți oameni din România au oferit col. Fischer serviciile lor; între ei au fost prefecți, ofițeri, mari proprietari, deputați, foști miniștri și institute de credit. În jurul prefectului de Botoșani s'au strâns mai mulți oameni bogați și influenți și au înființat un sindicat de export. Ei s'au oferit să exporteze în lunile August și Septembrie 1915 200—300 vagoane de grâu, calitate primă, și tot această cantitate de orz. Singur prefectul de Botoșani a oferit în Mai 1915 zece vagoane de orz cu preț ridicat. „Totuși vom sta de vorbă” zice Simon Fliegler într'un raport al său „fiindcă este vorba de prefectul de Botoșani“. Era vorba ca grânele să fie încărcate la Burdujeni. „Dar”, zice șeful gării Ițcani „acest lucru trebuie făcut în taină, fiindcă Românii vor sista exportul, odată ce vor afla că marfa este menită pentru armata noastră“.

În aceste transporturi a fost amestecat și atașatul militar austriac dela București. Adecă el veghea asupra lor și se străduia să exopereze permisele de export. El adesea se interesa și de soarta diferitelor vagoane încărcate cu grâne pornite dela București la Ițcani. La 26 Iulie 1915 Ministerul dela Viena aviză telegrafic pe Fischer că fostul ministru român B. — nu știm de cine e vorba — va trimite la Ițcani pe rând un număr de 160 porci. La avizul telegrafic al atașatului militar austriac dela București, aceste transporturi se vor lua

în seamă și se vor expedia în interiorul monarhiei. De fapt, după puțin timp menționatul atașat se interesă de soarta primului vagon din seria celor ce erau să sosească. I s'a răspuns că a sosit cu bine la Ițcani și că conținutul mult dorit a fost luat în seamă. Altă dată un ofițer român a oferit loco Burdujeni 30 vagoane grâu, 7 vagoane orz și 5 vagoane mazăre. Alt ofițer a oferit 10 vagoane orz, care s'au și cumpărat.

Exportul care se practica la Burdujeni a neliniștit guvernul român. Acesta a aflat târziu de operațiile companiei Fischer și ca primă măsură a interzis exportul. Nu se mai eliberau decât permise de export individuale. În legătură cu prohibiția exportului Ministerul român a întărit paza frontierei. Pichetele de grăniceri români au fost întărite și înmulțite.

Dar aceste măsuri n'au fost suficiente. Guvernul român a ordonat să se facă cadastru pe vite și să se aplice o amendă de 300 Lei de fiecare cap de vită dispărut. S'au luat totodată măsuri contra contrabandiștilor. Ei urmau să fie arestați, iar marfa și sumele de bani găsite asupra lor confiscate.

Deci din partea României s'a făcut totul, ce s'a putut face, pentru a opri exportul la Burdujeni și a desființa bursa lui Fischer din Ițcani.

Totuși contrabandiștii au reușit să treacă peste frontieră în Austria un mare număr de vite și o mare cantitate de grâne. Pentru a nu neliniști pe funcționarii dela vama română, transporturile din Ițcani nu se făceau decât noaptea. Ziua domnea liniște. Ori de câte ori pornea un transport ziua, vameșii români exclamau cu durere: „Mâncarea noastră“.

Contrabanda se efectua cu mari jertfe materiale. Simon Fliegler, un membru al firmei de export privilegiate, zice într'un raport al său: „Exportul făinii de grâu, al boilor și porcilor din România este oprit, dar dacă totuși reușim să importăm cantități, atunci aceasta se face cu mari dificultăți și cu mari jertfe materiale“. El mai susține că a mituit comune întregi. Însuși Fischer declară odată că a mituit pe mulți oameni „direct și indirect“. Peste tot, Fischer, văzând ce lipsă de alimente domnește în Austria, a dispus să se importe produsele din România „cu toate mijloacele posibile“¹⁾.

„Cu toate mijloacele“ înseamnă contrabandă protecționată și exercitată de stat. În privința aceasta s'au și lansat ordinele explicative, care dovedesc în ce fel s'a procedat. În Aprilie 1916 comanda

1) ARH. Buc. 824 34 D. din 1916.

armatei VII, care opera în Bucovina a ordonat ca în Sud de râul Sirete organele militare și civile să pue la cale contrabanda din România. Se vor întrebuița pentru acest scop femeile, fetele și flăcăii sub vârsta de 18 ani sau bărbații peste 50 ani. Contrabandiștii vor primi pașapoarte, care la părăsirea Bucovinei se vor preda autorităților, iar la reîntoarcere se vor restitui. Contrabanda se va face pe căile indicate de autorități și noaptea, nu ziua, pentru a nu trezi vigilența autorităților românești. Mărfurile aduse se vor lua în seamă ¹⁾.

Ordinul acesta s'a adus de jandarmi la cunoștința populației și aceasta a fost somată să se anunțe pentru acțiunea de contrabandă. În Dorna Candreni se trecea pela „Valea Pintei” și în Gura Negrii la locul zis „Moroșeni”. Vitele au fost mânate noaptea peste frontieră, fără sgomot, iar sacii de făină se duceau în spate. Pentru fiecare sac trecut, contrabandiștii cereau suma de 30 lei. „Nu-i mirare” zice Fischer într'un raport, „căci la fiecare trecere de frontieră contrabandiștii își riscă viața” ²⁾.

Cantitatea exactă a alimentelor și vitelor exportate din România de compania Fischer nu se va ști nici odată, fiindcă dosarele acestui birou au fost nimicite în Noemvrie 1918. Dar din însemnările fragmentare care au rămas, se poate constata că s'au exportat mari cantități de alimente și un mare număr de vite. Din o listă păstrată se poate constata că până în 31 Mai 1915 s'au exportat din România prin punctul Ițcani: 134 vagoane păpușoi, 52 vag. făină de grâu, 1 vag. făină de săcară, 3¹/₂ vag. făină de orz, 1 vag. fasole, 5 vag. ovăs și două vagoane de orz; din vite s'au importat în Bucovina 973 vite cornute și 672 porci. În prima jumătate a lunii Iunie 1915 s'au importat: 6 vag. făină de grâu, ¹/₂ vag. făină de orz, 6 vag. de orz, 13 vag. ovăs, 72 vag. păpușoi, apoi 1546 vite cornute și 470 porci. Importul în prima jumătate a lunii Iulie 1915 arată următoarele cifre: 6 vag. făină de grâu, 2 vag. făină de păpușoi, 8 vag. orz, 14 vag. fasole, 22 vag. săcară, 142 vag. păpușoi, apoi 2982 vite cornute și 722 porci. Până în 15 August 1915 s'au adus din România 26 vagoane de lână.

Biroul lui Fischer din Ițcani a funcționat din Martie 1915 până

1) Grenzabschnittskommando No. II. ad. E. No. 281 res. Suczawa, am 8/4 1916: Kleinschmuggel freigegeben.

2) ARH. Buc. 11340/E Vatra Dornei 29/3 1916, și K. K. defensive K. Stelle Kornul-luncze E. No. 9 res din 30/4 1916: Grenzschnuggel aus Rumänien.

în Iunie 1916, când a treia invazie rusească a făcut capăt acestei nerușinate întreprinderi. În răstimpul de 14 luni s'au importat în Bucovina 50.000 capete de vită și s'a cheltuit în total suma de 31 milioane cor. austriace.

Paralel cu acțiunea colonelului Fischer, a funcționat în Vatra Dornei biroul alimentar al guvernului. Aici s'a înființat o secție comercială care grija de importul de vite și alimente din România, în afară de sectorul Ițcanilor. Directorul acestei secții a fost un oarecare Berthold Storfer, Evreu originar din Bucovina și directorul unei bănci din Budapesta ce purta denumirea de: Realitäten- und Verkehrsaktiengesellschaft". Nu se știe cine l-a adus în Bucovina. Dar în toamna anului 1914 el reuși să se insinue la guvernorul țării și primi cu timpul monopolul importului de vite și alimente din România pentru biroul alimentar al guvernului. Cu Fischer s'a făcut următoarea înțelegere. În seama lui a rămas sectorul Ițcanilor, pe când pe restul frontierei românești urma să acționeze Storfer. Acesta lucra cu oamenii și cu banii săi. Fischer îi zice: Talent organizator, om rar, om de sentimente nobile. În Vatra-Dornei s'a înființat un birou nou, zis „Viehverkehrsstelle“ care lua în seamă vitele furnizate de Storfer.

Nu știm câte vite și alimente a importat Storfer din România. Dar considerând lungimea frontului rezervat, întreprinderea lui era mai mare decât cea a lui Fischer. După un raport sumar al lui Fischer, Storfer a importat în Bucovina, în afară de alimente și rămători, un număr de 60.000 capete de vită. Din vitele trecute peste frontieră Storfer era obligat să furnizeze $\frac{2}{3}$ guvernului Bucovinei pe un preț fix, iar restul de $\frac{1}{3}$ rămânea rezervat lui.

Prin exportul făcut din România, Fischer și Storfer au făcut Austriei un mare serviciu. Ei au alimentat pe deantregul armata a VII-a prin decurs de 14 luni. În consecință, au lovit puternic în interesele României. S'au exportat alimente tocmai din regiunea care mai târziu era să alimenteze prin decurs de doi ani toată armata română. Un jandarm austriac a colindat în 1915 din ordin regiunile din Nordul Moldovei și a găsit că „gospodăriile au pierdut total stocul lor de vite cornute“. Tot acesta spune că grănicerii români adesea nu primesc carne, lipsind total vitele. După calculele lui Fischer, România a pierdut atunci în urma exportului $2\frac{1}{2}\%$ din stocul său de vite.

Pagubele pricinuite de soldații ruși.

Nu susținem că într'un războiu, de mărimea celui mondial, populația civilă să n'aibă a suferi nimic. Când mari armate se luptă pe teren, involuntar se comit stricăciuni. Se sparg podurile, se strică drumurile, se distrug casele de focul de artilerie, și, într'o măsură oarecare, suferă și populația civilă pierzând averi materiale sau fiind supusă la acte de brutalitate. Înțelegem aceste lucruri, deși nu le admitem și nu le iertăm. Dar nu vorbim de aceste inconveniente care se întâmplă atunci când se pun în mișcare armate mari, ci de devastările sistematice, de actele de brutalitate inutile comise față de populația civilă. Armatele se distrug reciproc cu mijloacele destructive pe care le posedă. Dar nu putem admite ca armata, revărsându-se asupra unui teritoriu, să incendieze hambarele, gospodăriile țărănești și boierești, să golească prăvăliile, să arunce în drum marfa, să intre în case, să bată cu nagaica și să ucidă cu baioneta. Ei bine, Rușii au făcut toate lucrurile acestea și au comis astfel fapte de o nemai pomenită brutalitate.

Decum au invadat Bucovina, Rușii au ocupat întâiu edificiile publice. Aici au fost distruse și incendiate mobilele, arhivele prefecturilor și ale judecătorilor, au fost distruse și hârtiile, iar documente de mare valoare, aruncate pe jos, sau în drum. Prăvăliile aflate închise au fost sparte, golite, conținutul lor a fost parte furat, vândut, exportat sau aruncat în stradă. Adesea casele au fost întâiu golite și pe urmă incendiate. Peste tot ruine de case, de fabrici, o populație civilă siluită și torturată însemnau drumul pe care l-au luat Rușii; și cu acest procedeu, puțin europeanesc, acești fii ai Siberiei au înțeles să imprime în provinciile ocupate de ei, ideia de stat rusească.

În Bucovina populația civilă din toate județele a suferit la fel. Dar județele din nordul Bucovinei, fiind mai expuse, au avut tristul prilej de a primi întâiu pe reprezentanții mesianismului rusesc.

În satul Boian Rușii au intrat în ziua de 23 August 1914. Îmediat s'au împrăștiat asupra centrului, au spart prăvăliile și au furat mărfurile; ce n'au putut duce cu ei au aruncat în stradă. Pe urmă au dat foc caselor. Casa națională românească, ridicată din cotizațiile intelectualilor și țăranilor români, a fost întâiu stricată și murdărită. Mobila românească a fost distrusă și arsă, și sala cea mare cu pereții împodobiiți cu scene din istoria Românilor prefăcută în grajd pentru cai. Pe urmă s'a luat acoperișul, s'au scos ferestrele și ce a rămas n'a

fost decât o ruină. Arhiva băncii românești a fost complect distrusă. Casa parohială unde sălășluia preotul român George Volcinschi, astăzi egumenul mănăstirii Putna, a fost ocupată de Cazaci. I s'a rezervat numai o singură cameră, restul a fost ocupat de soldați. Aceștia au luat tot inventarul casei. Când n'au rămas decât păreții, soldații au dat jos icoanele și le-au distrus cu cismele. Școala românească a fost devastată și murdărită. În Februarie 1915, când au fost siliți să se retragă, soldații au rechiziționat dela țărani vite, cai, găini și tot felul de alimente ¹⁾). Preotul Ioan Julinschi din Cincău a scăpat de moarte ca prin minune. Casa lui a fost distrusă, lucrurile din casă scoase afară, deportate și, care nu erau transportabile, au fost distruse și incendiate ²⁾). În Toporăuți, fosta moșie a domnului moldovean Miron Barnovschi, preotul Dionis Mitrofanovici a pățit-o și mai rău. Cazacii au intrat în casă și au luat din ea toate lucrurile de preț. În urmă au cerut „ghenghi“ adecă bani. Neprimind, l-au aruncat la pământ și l-au maltratat cu nagaica și cu picioarele, rupându-i hainele de pe trup. „Atunci i-am blăstămat pe acești liberatori“ zice preotul acesta, „și blestemul meu se îndeplinește ³⁾“. În Sadagora au fost incendiate casele din centru, cu primăria și cazarma de cavalerie. Castelul boeresc, zidit pe vremuri de Macedoromânul Teodor Musteață a fost avariat, biblioteca în parte distrusă, iar alimentele aflate în depozit incendiate ⁴⁾). În satele Rarancea și Rohozna au fost incendiate mai multe hambare, asemenea au fost distruse de foc 35 case țărănești din Toporăuți. În Coțmani prefectura, primăria, poșta și liceul au fost devastate într'un mod barbar. Fabrica de zahăr din Lujeni a fost incendiată ⁵⁾). În orașul Vascăuți pe Ceremuș, care pe atunci era sediul unei prefecturi, edificiile prefecturii și ale judecătoriei au fost ocupate de soldații ruși. N'a rămas în urma lor nici o singură mobilă nedeteriorată. Totul a fost distrus și incendiat. La poștă s'au demontat aparatele telefonice. Au fost rechiziționate mai multe sute de vite, de

¹⁾ Vezi procesul verbal alcătuit cu preotul George Volcinschi în Sammlung von Nachweisen II. Nachtrag p. 125—128.

²⁾ Sammlung von Nachweisen II. Nachtrag p. 104—105.

³⁾ Ibidem p. 129—130.

⁴⁾ Ibidem p. 71—72 și LandesGend.-Kdo No. 13 E. No. 964 din 24 Sept. 1915: Bericht des Postens zu Sadagora și Arhiva Cernăuți 174/K. din 1915.

⁵⁾ Bezirkshauptmannschaft Kotzman: Brände und Zerstörungen in den von Russen besetzt gewesenen Orten. Se află în ARH. Buc. 644/Präs. din 1917.

cai, care și cam 70 vagoane de grâne¹⁾. Boierul din Jadova, Dimitrie Goian, un om de 85 de ani, a fost ridicat noaptea din pat, transportat în grădină și bătut crunt. Între timp, casa i-a fost golită de lucruri și distrusă²⁾. În Carapciu pe Ceremuș Rușii au rechiziționat, la 12 Octombrie 1914, dela boierul Radu Grigorcea caii de rasă, ce-i avea, și i-au golit castelul. Personalul lui Grigorcea a avut de confirmat pierderea de orare, de bani și lingerie. Boierul Ianoș din Panca a pierdut castelul și stocul de alimente. Ele au fost prefăcute în cenușă. Soldații ruși s-au purtat cu acest prilej ca „niște hoți și vandali“. În Ropcea, la boierul Alexandru Hurmuzachi, o patrulă de Cazaci a incendiat la 20 Septembrie 1914 castelul și depozitul de grâne³⁾. În plasa Seletinului Rușii au scos ușile și ferestrele din edificiile publice și casele particulare în care au fost incartiruiți. Casa preotului român din satul Moldova a fost distrusă complet⁴⁾. În satul Dihteniși soldații ruși au incendiat în Decembrie 1914 un număr de 42 case, între ele primăria și școala primară⁵⁾. Castelul lui George Vasilco din Berhomete pe Ceremuș a fost devastat. S-au deportat din el biblioteca, tablourile, diversele servicii, colecția de arme și monete. Asemenea au fost luați toți caii, toate trăsurile și vacile de rasă Simental⁶⁾. Din prefectura de Vijnița s-au deportat toate mobilele și s-au aruncat pe podele documentele din arhivă. Cărțile registraturii au fost aruncate în drum. Biblioteca liceului a fost distrusă⁷⁾. Acelaș lucru s'a întâmplat și în Rădăuși. În Sirete soldații ruși au spart ușile prăvăliilor și ale caselor rămase fără stăpân și au furat din ele tot ce era de preț. Ce nu s'a putut transporta, a fost distrus. La poștă s-au demontat aparatele, iar din liceu s'a furat tot ce era mai de preț în muzee și biblioteci⁸⁾. În Gurahumorului a fost devastată în Ianuarie 1915 prăvălia românească, și distrusă arhiva judecătorei și a prefecturii. Aparatele aflate la poștă și la gară au fost demontate sau sfărâmate. În liceu s'a distrus inventarul și s-au deportat obiectele mai de preț din muzee. La judecătorie n'a rămas întregă nici o masă, peste

1) Sammlung II. Nachtrag p. 52—53.

2) Sammlung p. 143.

3) Ibidem p. 141.

4) Ibidem II. Nachtrag. p. 50—52.

5) Sammlung 161.

6) Ibidem I. Nachtrag p. 77—79.

7) Ibidem p. 69—70.

8) Ibidem p. 63—65.

tot nici o mobilă¹⁾. În Câmpulung s'a procedat la fel cu inventarul prefecturii și al judecătoriei. În plus, au fost distruse mobilele liceului și ale școlii de lemnărit și au fost sfărâmate războaiele școlii de țesut, susținută de societatea Doamnelor Române din loc.²⁾

Știri precise există despre felul cum soldații ruși s'au purtat în orașul Cernăuți. Pe lângă actele de jaf și de distrugere, Rușii își însușiau aici multe obiecte prețioase sub formă de rechiziție oficială. S'au rechiziționat aici mărfurile aflate în dugheni, obiectele găsite în edificiile publice, dar și foarte multe lucruri din case particulare. La 31 Ianuarie 1917 au apărut doi Ruși, probabil ofițeri, în locuința unui medic dentist. Primăria Cernăuți, aflând despre aceasta, a trimis în grabă doi funcționari, cari i-au găsit pe Ruși în plină activitate. Ei nu s'au putut legitima, dar au zis că rechiziționează mobilele pentru „un spital“. În urma intervenției primăriei mobilele au fost restituite³⁾. Tot atunci un ofițer rus a ordonat să se ia dintr'o casă tablouri, perdele și mobile⁴⁾. Într'o zi din luna lui Februarie 1917 au apărut câțiva ofițeri ruși în banca cehească (Üstredni banka) și au cerut mobile pentru birourile societății filantropice „Zemski soiuз“. Ei au rechiziționat tot ce le-a venit la mână, s'au suit pe scaune și mese, în sfârșit s'au purtat într'un „mod incalificabil“⁵⁾. Alți doi ofițeri ruși au intrat în locuința unui medic, în trei Martie 1917, și au „luat“ covoare, lingerie, diverse servicii și alte lucruri folositoare și prețioase⁶⁾. Secția automobilistică a armatei rusești No. VIII a cerut și a primit următoarele mobile: un dulap, 3 paturi, 5 scaune și o masă. La 25 Aprilie 1917 guvernorul rus contele Lambsdorf a cerut primăriei Cernăuți să rechiziționeze pentru funcționarii ruși o cantitate de 40.000 metri de stofă⁷⁾.

Locuința directorului de bancă Pașkis a fost complet devastată. S'au furat tablourile, s'au deportat mobilele și s'au tăiat păreții de piele ai cărților⁸⁾. Locuitorii din mahalaua Cernăuțului, zisă Horecea, au apărut în Martie 1917 la primărie și au implorat „ajutor, scăpare,

1) Sammlung p. 61—62.

2) Ibidem p. 72.

3) ARH. CERN. 1106 din 1917.

4) Ibidem 1192/1917.

5) Ibidem 2402 1917.

6) Ibidem 2368/1917.

7) Ibidem 4440/1917.

8) Ibidem 7755 1917.

O prefectură devastată de Ruși

scut și protecție“, contra soldaților ruși cari le-au ocupat locuințele și grajdurile, le rup acuma gardurile și pomișorii din grădină¹⁾.

Odată cu „svoboda“ purtarea soldaților ruși a devenit și mai rea. Ei distrugeau din plăcere. În școala din Roșa, o suburbie din Cernăuți, soldații ruși, în decurs de 24 ore, au spart ușile futuror claselor și muzeelor, au rupt și au ars cuierile din părete și în urmă au murdărit păreții. O parte din ei a intrat în pod și în beciu și a furat tot ce era de preț²⁾. La spitalul epidemic s'a făcut anchetă în Iulie 1917. S'au găsit stricate 19 uși și 14 ferestre. Un părete era complet distrus și finicheaua de pe acoperiș îndepărtată. Pe podele a fost o murdărie nemaipomenită³⁾.

În armata rusă consumul alcoolului era oprit. Autoritățile rușești vor fi știind, de ce au lansat acest ordin. În anii 1914 și 1915 cantitățile de alcool și băuturi alcoolice au fost adesea golite în stradă. Arare ori se rechiziționa câte ceva pentru ofițerii ruși. La invazia a treia, când disciplina slăbise, Rușii erau cu mult mai șireți. Nu mai goliau alcoolul, ci-l rechiziționau. Generalul rus Tolmacef a devenit celebru în privința aceasta. Într'un birt din Cernăuți el a rechiziționat 37 lăzi de câte 60 sticle de vin, marca Riesling și Leanca⁴⁾. În alt birt el a luat 18 butoaie, conținând peste 5000 litri de vin⁵⁾. Tot Tolmacef a rechiziționat dintr'un birt 120 sticle de vin, marca Törley, Vöslau și Goldeck⁶⁾.

Dar cele mai mari devastări Rușii le-au comis atunci, când în August 1917 au fost siliți să părăsească Bucovina. Pare că știau că nu o vor mai vedea. Atunci n'au cruțat nemic și pe nimeni. Au luat vite, cai, acarete, au bătut și au ucis oameni, și în urmă au incendiat casele, lăsând ca focul să mistue ce mâna omenească nu putea distruge. În 2 August 1917 un grup de soldați ruși au intrat în prăvălia comunală din Roșa, o suburbie a orașului Cernăuți, au distrus mobilele și au aruncat în stradă marfa⁷⁾. În noaptea de 2—3 August 1917 — Rușii se retrăgeau atunci în debandadă — un soldat rus a spart geamurile unei farmacii, luând tot ce credea că e de preț. În

1) ARH. CERN. 8512/1917.

2) Ibidem 7668/1917.

3) Ibidem 7632/1917.

4) Ibidem 56/1916.

5) Ibidem 55/1916.

6) Ibidem 54/1916.

7) Ibidem 8657/1917.

urmă a dat foc localului. Fiind adăpostite în farmacie și materii inflamabile, focul a ars mai multe zile și a fost stins după intrarea în oraș a armatei austriace. Alți doi Ruși au făcut tot atunci o vizită inoportună uzinei electrice din Cernăuți. Unul din ei a tras un glonte de pușcă în rezervoriul de petrol și l-a aprins. Incendiul acesta n'a putut fi potolit. Din uzină n'au rămas decât zidurile. S'a mai dat foc atunci edificiului administrației financiare¹⁾ și unei fabrici de bere²⁾. Gara din Cernăuți a fost devastată.

Pagubele pricinuite de Ruși în Bucovina au fost imense. În cele mai multe cazuri n'au fost necesități militare, cari să fi cerut devastările și distrugerile. Asemenea Rușii nu transportau în patric obiectele rechiziționate. La ei jaful a fost caracteristic. Ei nu rechiziționau ca să aibă folos, ci aprindeau casele și aruncau în stradă marfa. A jăfui de dragul jafului a fost obiceiul Rușilor. În urma lor n'au rămas decât ruini de case și averi sfărâmate.

Pagubele pricinuite de soldații germani

Dureros pentru populația Bucovinei a fost felul cum s'au purtat în anii 1917 și 1918 trupele germane. Ele credeau probabil că se află în țară dușmană, sau erau de părere că într'o țară, cucerită cu concursul lor, au libertatea de a face orice. Caracteristică a fost brutalitatea lor exercitată de colectivitate, adică brutalitatea oficială, protejată de stat. Peste tot se aplica codul militar prusian. Reclamațiile nu au fost considerate.

Mari au fost pagubele materiale pe care le-au pricinuit trupele germane. S'a rechiziționat tot ce s'a întâlnit în cale. Te plângeai, aveai de a face cu comanda germană care își ocrotia soldații. Principiul era forța. Se rechiziționa fiindcă armata germană, după părerea comandanturii germane, avea dreptul să se servească de averile materiale ale provinciei în care se găsea. Invazia germană a fost tot atât de neplăcută ca și cea rusească. Se știa că „liberatorul cu Pickelhaube (coif) vine și ia totul“³⁾.

Toate județele din Bucovina, afară de cel din Câmpulung, au suferit în urma prezenței armatei germane. În județul Coșmani, Germanii au rechiziționat vitele și grânele fără să elibereze dovezile. Vitele

1) ARH. CERN. 33/Präs. 1917.

2) Ibidem 30/Präs. 1917: Verzeichnis der durch Brand beschädigten Objekte.

3) STENOGR. PROT. 17/X 1917 p. 1577.

au fost prinse pe când se aflau la pășune, iar acarelele agricole au fost scoase din case și rechiziționate¹⁾. Cartofii și păpușoiul erau furati depe câmp, iar grânele se luau și din moară²⁾. În satul Samușin, ținutul Cernăuți, căpitanul Zimmermann dela „XI. ostpreussisches Dragonerregiment Eskadron III“ a lansat un ordin în August 1917, cerând să se strângă toate vitele satului la sediul comandei. S'a lăsat câte un cap de vită de fiecare gospodărie, iar restul a fost rechiziționat. S'au plătit prețuri ridicole³⁾.

În Octomvrie 1917 postul de jandarmi din Dornești a fost silit să reclame sprijinul autorităților sale contra soldaților germani din II. Bataillon Grenadierregiment F. 5. Acești soldați au demontat casele, au furat grânele depe câmp hrănind caii cu ele⁴⁾. Alt jandarm a raportat că trupele germane din satul său cosesc grânele verzi, sparg ușile șurilor și iau grâu netreierat „în mari cantități așternându-l sub cai“. Raportul său conține următorul pasaj caracteristic: „Se gospodărește în așa fel, încât în puțin timp va fi nimicită toată recolta, care din capul locului nu este prea bogată. Ești desarmat în fața acestui procedeu, fiindcă ofițerii îl admit și toate plângerile și reclamațiile rămân neresolvite. Orice contingentare a recoltei este de prisos. Populația este pauperizată. Dovezi de rechizițiile efectuate nu se eliberează. Cu un cuvânt, se fură și se pradă“⁵⁾. În satul Lujeni lângă Cernăuți, soldații germani au intrat în casele oamenilor, au rechiziționat toate alimentele ce le-au găsit, au spart șurile luând din ele grânele netreierate, și în urmă au furat roadele de pe câmp. Unii din ei au scotocit și prin gente. Cine cuteza să se opună era amenințat că i se va incendia casa⁶⁾. Soldații germani cari au făcut aceste lucruri au aparținut lui „II. schweres baierisches Reiterregiment Prinz Adalbert“. Preotul ortodox din Coțmani, cu numele Gheorghii Tăutul, a fost silit să admită să i se ia mari cantități de grâne decâtă soldații regimentului de husari Zieten No. 3. Dar preotul Tăutul n'a fost singurul om în Coțmani care a suferit. Acest regiment a rămas de pomină în Coțmani.

1) STENOGR. PROT., Anhang 1035/1917.

2) Ibidem, Anhang 1340/1917.

3) Ibidem 26/9 1917 p. 1222.

4) ARH. BUC. 3467/Präs. 1917.

5) Bezirks-Gendarm.-Posten Kotzman E. No. 7 res. din 17 8 1917: Requisitionen durch Militär.

6) Gend.-Posten Luzan E. No. 2, 15/8 1917: Drangsalierung der Bevölkerung seitens der deutschen Truppen.

Cât de mare a fost prepotența soldaților germani, se poate vedea din următorul fapt. Jandarmul Roman Candrea, Român din Dorna Candrenilor, staționat în satul Climăuți, având a pleca în concediu, și-a cumpărat diverse alimente pentru a le transporta acasă. Când voia să plece cu trăsura, a fost citat la locot. Schneider dela „Deutsche Minenwerferkompagnie No. 1“ care i-a declarat că-i rechiziționează alimentele. Candrea nevoind să cedeze a fost amenințat cu revolverul și silit să predea lucrurile. „Suntem desarmați“ zice jandarmul în raportul său „în fața acestui procedeu al ofițerilor germani, nu ne mai putem face serviciul“¹⁾.

Indeosebi de bine suntem informați asupra întâmplărilor din județul Storojineț, grație materialului documentar păstrat de jandarmul Luca Bălan. În satul Cireș trei soldați germani, a căror identitate a fost stabilită, aparținând secției de telefon (Fernsprecherabteilung No. 625) au spart ușa casei țărancei Domnica lui Ion Ursulean și au furat bani, lucruri și gobăi²⁾. În Noemvrie 1917 au fost incartiruiți în satul Pătrăuți de sus soldații germani dela „Trainkolonne des kais. deut. F. A. Regiment No. 16“. Comandantul s'a chemat Freise. Subofițerul Frenzel cu 17 cai a fost repartizat la țăranca Raveca Ghițul, o femeie bolnavă cu un copil mic. Bărbatul era dus la războiu. Caii au fost hrăniți tot timpul cu ovăș netreierat, furat dela această țărancă Plângându-se de istrava ce se face cu avutul ei, ea a fost îmbrăncită și alungată în casă. I s'a interzis să părăsească locuința³⁾. Din castelul Doamnei Eugenia Abrahamovici din Cireș soldații germani incartiruiți la ea au distrus aproape tot inventarul. Au fost sparte ușile, ferestrele, oglinzile, acarelele de gospodărie, ieslele din grajd, cu un cuvânt nimic n'a rămas întreg. A fost un exemplu de furt organizat, protecționat de stat.

Procedurile Germanilor n'au lăsat amintire plăcută în Bucovina, ca și peste tot în provinciile românești. Prezența lor a fost asemenea unei invazii, care a fost cu atât mai dureroasă, cu cât devastările au fost efectuate de un pretins aliat, menit să te ajute și să-ți aline durerile.

1) Landes-Gend.-Kdo 13, E. No. 53 din 21/9 1917: Candrea Roman, Vize-wachtmeister, Beschwerde gegen deutsche Offiziere.

2) Gendarm-Posten Budenitz Sp. F. No. 1 din 10/9 1917.

3) Idem, E. No. 202 din 5/12 1917: Ghițul Raveca aus Ober-Petroutz Fruchtschaden.

Pagubele pricinuite de armata austro-ungară

După cum am văzut, armata rusă și cea germană au șicanat în tot felul populația civilă din Bucovina. Soldații au confiscat avutul, l-au rechiziționat, l-au distrus și l-au incendiat. Dar aici avem de a face cu procedeul — firește ilegal și nepermis — al unor armate dușmane sau cel puțin străine. Armata austriacă însă părea că nu e străină și se aștepta că nu va avea loc nici un fel de șicană de categoria celor constatate mai sus. Dar părerea aceasta s'a dovedit greșită. Soldații armatei austriace s'au purtat în așa fel, încât se poate vorbi și de o invazie austriacă. S'a devastat și s'a rechiziționat la fel.

Armata austro-ungară a ținut ocupată Bucovina în toamna anului 1914, în timpul din Februarie 1915 până în Iunie 1916, apoi dela August 1917 până în Noemvrie 1918. Până în anul 1916 armata austro-ungară a fost suficient aprovizionată cu alimente. Alta a fost situația în anul 1917, când ea a revenit în Bucovina pentru a treia oară. Ducea lipsă de multe. Soldații austriaci, ocupând Bucovina în August 1917, erau de părere că intră într'o provincie binecuvântată cu tot felul de alimente și bunătați. În sfârșit se vor sătura și vor uita de toate nevoile ce le-au îndurat până atunci.

Dar Bucovina nu mai era raiul așteptat, ci era o provincie cu o populație istovită. A început, în consecință, o serie de confiscări de alimente și brutalități comise de soldați. Pe tot pasul populația a fost despoiată de averea ce mai rămăsese nedistrusă de Ruși. Când se confiscau alimentele nu se obișnuia să se elibereze dovezi, iar dacă se întâmpla să se facă, atunci adeseori dovada conținea cuvinte de batjocură la adresa proprietarului. Unui țaran i s'a confiscat vaca, iar soldatul ungur a scris în dovada eliberată, că țaranul va avea drept la 25 palme¹⁾. Soldații austro-ungari s'au purtat în așa fel, încât s'a putut spune cu drept cuvânt „că armata proprie s'a purtat mai rău ca dușmanul“ și că „în evul mediu cavalerii briganzi și Tătarii nu s'au purtat mai rău“ ca soldații unguri, cari au distrus și furat totul²⁾.

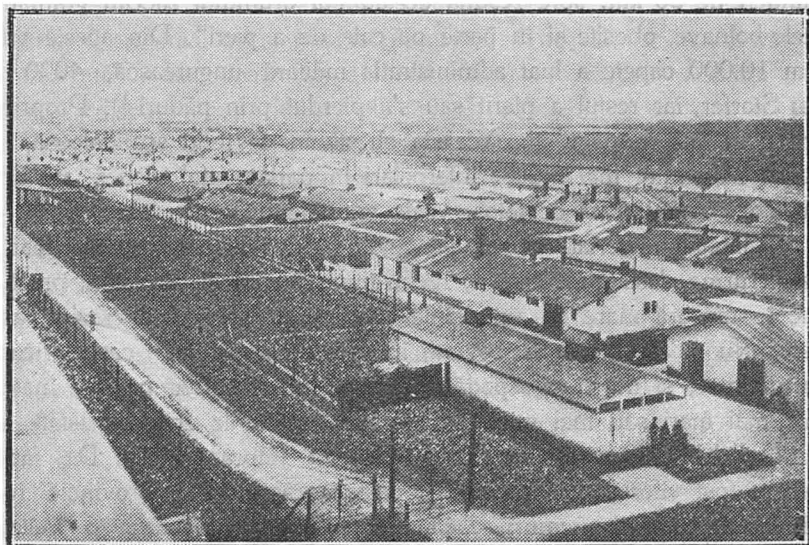
Ca să dovedim că aceste aprecieri nu sunt exagerate, vom cita câteva fapte. În 6 August 1917 un subofițer austriac a rechiziționat într'o prăvălie din Cernăuți o cantitate de 800 kg. făină de grâu, fără să elibereze o dovadă de rechiziția făcută³⁾. Alți soldați au cosit pă-

1) STENOGR. PROTOK. 6/7 1917 p. 740.

2) STENOGR. PROT. ședința din 17/X 1917 p. 1577 și 23/X 1917 p. 1709.

3) ARH. CERN. 8556/1917.

pușoiul și au scos din pământ cartofii verzi ¹⁾. În satul Budeniț, județul Storojineț, au fost dislocate în Ianuarie 1918 două regimente ungurești: cel de honvezi No. 6 și cel de ulani No. 6. Cei dintâi au rechiziționat dela țărani un număr mai mare de vite, iar soldații regimentului de ulani au comis mai multe furturi de alimente din casă

Thalerhof, Stîria, lagărul de internare pentru populația bucovineană.

și de fructe din câmp. Țăranului Nichifor Alexandriuc i s'au furat un car de fân și 200 kg. de cartofi ²⁾). Peste tot în acest sat au fost păgubiți 125 proprietari țărani, suferind o pagubă de 131.736 coroane austriace ³⁾).

În anul 1917 un grup de soldați austriaci au rechiziționat din ordin mobile din Vatra Dornei pentru o casă de toleranță ce urma să se înființeze în Dorna Candreni ⁴⁾).

Mari pagube s'au pricinuit populației civile în urma felului, cum s'au evacuat în Iunie 1916 vitele din Bucovina. Invazia rusească

¹⁾ ARH. CERN. 8533/1917.

²⁾ Gendarmerieposten Budenitz, E. No. 40 și E. No. 196 din 1918.

³⁾ Gendarmerieposten Budenitz, E. No. 248 din 25/3 1918: Verzeichmis über die durch Militärpersonen der kgl. ungar. Truppen im Rayone des obigen Postens verursachten Schäden.

⁴⁾ STENOGR. PROT. 2/X 1917 p. 1370.

fiind iminentă, comanda armatei austriace VII a ordonat evacuarea vitelor. S'au evacuat cu acest prilej cam la vreo 30.000 capete de vită, care au fost mănate întâiu la Iacobeni, iar de aici pe la pasurile Bărgău, Rotunda și Prislop în Ardeal. Din raportul intendentului Friedrich Lipovski reproducem următoarea parte caracteristică : „Pe o întindere de 20 km. spre Rodna de-a lungul drumului zăceau grămadă vitele bolnave, obosite și în parte pe cale de a pieri“. Din aceste vite cam 10.000 capete a luat administrația militară ungurească, 4000 a luat Storfer, iar restul a pierit sau s'a pierdut prin păduri ¹⁾. Proprietarii n'au fost despăgubiți. Această chestiune, în fond scandaloasă, a format substratul mai multor interpelări în parlamentul vienez ale deputaților români. Dar ce folos, vitele erau definitiv pierdute ²⁾.

Situația materială a populației din Bucovina a devenit foarte rea în urma deselor confiscări, rechizițiuni, furturi și devastări, practicate în măsură mare de autoritățile civile și de soldații diferitelor armate. Nu exista sat în Bucovina, în care să nu fi fost case stricate sau distruse, și nu era gospodărie care să nu fi suferit pagube materiale, mai mari sau mai mici. Pe deasupra pădurile erau devastate în parte, podurile sparte și șoselele au devenit impracticabile. De fapt, mare a fost viforul care s'a abătut peste această mică provincie românească, care pe vremuri, dacă credem poezilor, fusese o veselă grădină.

Era firesc ca, în fața acestei situații, oficialitatea să se gândească la refacerea materială a provinciei. Deputații bucovineni din parlamentul vienez au stăruit în dese rânduri să se înființeze un oficiu de refacere ³⁾. Sesizat de aceste interpelații, guvernul vienez a început să se intereseze de interesele Bucovinei, secătuite și uitate. S'au constatat întâiu pe cale oficială pagubele pricinuite. În rapoartele prefecților se vorbește de o totală decadentă a agriculturii, a culturii vitelor și de dispariția industriei. În baza acestor rapoarte s'a ținut în Mai 1918 o anchetă oficială în Cernăuți. Dar încercările acestea, lăudabile în fond, n'au trecut de stadiul colecționării materialului informativ. Refacerea

¹⁾ Land.-Gend.-Kdo No. 13 E. No. 556 res. A. din 5/8 1916 : Vieheverkuierung aus der Bukowina.

²⁾ STENOGR. PROT. 6 3 1918 p. 3516, apoi Anhang 95/I p. 434 și Anhang 1407 I și 2687.

³⁾ STENOGR. PROT. 23 XI 1917 p. 2266—7, apoi Beilage 465/1917, 750 1917 și 1030 1917.

Bucovinei a rămas în seama autorităților românești, care prin decurs de mai mulți ani au avansat sume de bani, se înțelege, în cadrul posibilităților bugetare ale statului român.

Soarta Bucovinei

Se știe, că intenția Puterilor Ententei a fost să desmembreze Austria. Germania, ca stat național, urma să fie slăbită, să fie transformată într'un stat democrat, din stat militar ce era. Dar Austria era menită să dispară de pe harta politică a Europei. În acest caz, Rusia revendica pentru ea cele „trei degete“, adică: Galiția, Bucovina și Carpato-Rus. Rusia biruitoare ar fi anexat Bucovina și ar fi transformat această provincie, cu un trecut românesc atât de mândru, într'o gubernie rusească.

Dar Rusia pare să-și fi revizuit planurile cu privire la Bucovina. Văzând că nu poate birui Austria, pe ascuns a tratat cu ea, dând de cunoscut că dorește să se înțeleagă în privința viitorului României. Dacă e adevărat că Rusia a încheiat, în anul 1916, o convenție secretă cu Austria pentru împărțirea României, atunci Nordul Bucovinei până la Sirete urma să treacă la Rusia, iar Sudul la Austria, sau, ce era mai probabil, la Ungaria. Deci primul stat care a reclamat Bucovina a fost Rusia, care odată a cerut-o întregă, altă dată era gata — dacă e să credem știrilor inoficiale care circulă — să se mulțumească cu o parte a ei.

În August 1916, România a intrat în războiu și una din revendicările ei teritoriale a fost țara Bucovinei. Ea o cerea toată, dar cum și Rusia formulase pretenții asupra ei, s'a convenit în urmă ca, în caz de victorie, Bucovina până la Prut să treacă la România, iar Nordul Bucovinei situat între Prut și Nistru, fosta țară a Sepenicolui, să rămână a Rusiei.

România și Rusia aveau câte două programe cu privire la Bucovina, unul maxim, altul minim. În cel dintâiu se reclama toată Bucovina, în al doilea numai o parte a ei.

Înțelegerea între România și Rusia s'a făcut, vezi bine, fără participarea Austriei. Până în anul 1917, aceasta n'a crezut că este necesar să angajeze discuții asupra încheierii păcii și să fixeze, ce anume teritorii austriace vor trebui cedate pentru a împăca pe adversari. Dar situația economică insuportabilă din anul 1917 a silit-o să se apropie de acest gând. Lipseau materiile prime pentru industrie,

în deosebi industria metalurgică, și lipsea hrana pentru soldați și populația civilă. Diversele surrogate alimentare nu mai satisfăceau pe nimeni.

În consecință, Austria, în anul 1917, a început să sondeze terenul pentru a cunoaște cari sunt condițiunile de pace ale fiecărui grup de state, sau a fiecărui stat în parte. Aflând că Franța nu este dispusă să înceapă tratative de pace fără asigurarea anticipată a retrocedării Alsaciei și Lorenei, guvernul austriac era de părere că se va putea discuta cu Franța în parte, dacă Germania va declara că cedează aceste două provincii. Czernin, Ministrul de Externe austriac, cunoscând mentalitatea prusiană, știa că nu va putea propune guvernului german un asemenea lucru fără să indice recompensele teritoriale. De aceea el propuse împăratului austriac Carol să prezinte Germaniei ca recompensă Galiția. Această provincie, mult mai mare ca Alsacia=Lorena, se va împreuna cu statul polon, iar acesta se va alătura de Germania. Austria și-a exprimat astfel desinteresul la chestiunea polonă, care toată rămânea în seama Germaniei. Pentru pierderea suferită, Austria se va recompensa în altă parte: va anexa Lovcenul dela Montenegrii, va ocupa Sârbia sub forma unei uniuni vamale și în urmă își va însuși România „obiectul de miliarde”. „România” zice Czernin în expozeul său din vara anului 1917, „trebuie s'o avem; noi trebuie să primim Muntenia și toată Moldova până la Sirete; partea moldovenească situată la Est de Sirete o vom prezinta Rusiei”¹⁾. Împăratul Carol s'a învoit cu planul lui Czernin și l-a trimis pe acesta să trateze cu guvernul german. Acesta n'a răspuns imediat, ci a solicitat întâiu părerea tuturor factorilor săi politici, îndeosebi cea a generalului Ludendorff, care, știut era, că reprezintă armata. În urmă s'a dat răspunsul. Cancelarul german Michaelis a arătat întâiu, că situația economică a țărilor centrale nu este atât de rea, cum crede Czernin, și Germania nu poate să cedeze nici un teritoriu, fie el proprietatea statului, sau vremelnic ocupat de armata germană. Chestiunea României nefiind acută, discuțiile, privind acest stat, vor urma la alt termen, dând a înțelege, că Germania nu se va putea împăca cu stăpânirea exclusivă a Austriei asupra României²⁾.

Deci Germania a refuzat categoric să discute teza austriacă. Totuși împăratul Carol nu s'a dat biruit. El era convins că Germania

¹⁾ Memoriul lui Otokar Czernin se află în NOWAK, *Sturz* p. 420—428.

²⁾ Scrisoarea lui Michaelis este publicată în CZERNIN, *Weltkrieg* p. 214—218.

nu are informații suficiente despre situația economică a Austriei. De altfel cum s'ar putea explica atitudinea recalcitrantă a guvernului german. Catastrofa economică și politică se aștepta în Austria din zi în zi. Catastrofei i-ar fi urmat defecțiunea. Resumând toate aceste perspective, Carol se hotărî să facă un nou demers, de data aceasta direct

Un grup de internați în Thalerhof, Stiria.

la moștenitorul tronului german. El accentuă în scrisoarea sa că situația economică a Austriei este de așa fel, încât încheierea păcii se impune. Franța poate fi câștigată pentru ideia păcii, dacă i se vor retroceda provinciile pierdute la anul 1871. Carol așteaptă intervenția principelui la împăratul Wilhelm pentru ajungerea unui acord cu Franța ¹⁾.

Intervenția lui Carol n'a avut roadele așteptate. Ba mai mult, ideile sale pacifice nici nu au fost discutate.

Dar chiar, dacă propunerea lui Carol ar fi fost considerată, ea ar fi fost tardivă, căci marele războiu, care s'a deslănțuit asupra Europei, a zdruncinat bazele diplomației de cabinet. Ea părea că dispare

¹⁾ Este publicată în NOWAK, *Sturz* p. 429—430.

în fața dreptului de a trăi al popoarelor. Propagatorii vechiului sistem, cari nu cunoșteau decât state, glăsuiau în pustiu. În locul statelor au apărut națiunile și astfel orice aranjament politic, făcut la ușile închise, părea să nu poată fi executat. Cum până acum forța primase, de acum înainte va domina principiul dreptății, al dreptului public. „Dreptul public ca principiul fundamental de acum înainte va trebui să primeze înaintea tuturor intereselor speciale ale diferitelor popoare și popoarele lumii vor fi silit să colaboreze într'o formă oarecare, pentru a păzi ca dreptul să devină zăgaz contra atacurilor izolate de tot felul; în viitor nu va mai fi o întrecere, coalitție contra coalitției, Entente contra Entente, ci va trebui să existe o înțelegere unanimă asupra unei ținte comune și rostul acestei ținte îl vor constitui drepturile inviolabile ale popoarelor și ale umanității“, zise Woodrow Wilson, președintele Statelor unite, în cuvântarea sa ținută la 26 Mai 1916.

Cu acest prilej s'au exprimat două idei. Întâiu se pun națiunile în locul statelor. Statele autocrate reprezintă trecutul. Ele nu garantează fericirea cetățenilor lor. În locul lor vor apărea statele naționale. De aceea Wilson nu s'a adresat statelor ci popoarelor, fie ele libere sau subjugate. Pe fiecare în parte Wilson dorește să-l vadă, bucurându-se de cel mai scump patrimoniu politic, de independența politică. A doua idee a fost deocamdată numai schițată: este confederația națiunilor independente, o uniune împotriva conflictelor armate, pornite numai din dorința de a cuceri. Nime, oricât de tare ar fi sau s'ar crede că este, nu va mai putea deslănțui un război de cucerire, căci el se va isbi de rezistența organizată a națiunilor care în anumite cazuri vor fi în stare să-i aplice o pedeapsă identică cu desființarea politică. „Liga Națiunilor“ va lua măsuri preventive contra războiului. Ea se va înființa pentru a curma epoca războaielor și a inaugura epoca păcii, susținută de națiunile independente, fericite.

Salutând emanciparea politică a poporului rus, Wilson emite principiul că nici o schimbare teritorială sau politică nu se va mai putea face fără colaborarea și consimțământul popoarelor interesate la ea. Fiecare popor va primi dreptul să aleagă forma de stat simpatică sau necesară lui. Autodeterminarea popoarelor se va aplica popoarelor ajunse sub stăpâniri străine, dar și acelor care, deși posedând stat național, gem sub firania guvernelor autocrate. Deci poporul polon ca și națiunile, care constituie monarhia austro-un-

gară, vor primi dreptul de a adopta forma de stat, ce le va părea acceptabilă.

Noile principii politice emise de Wilson au avut repercusiuni asupra guvernelor statelor beligerante și asupra atitudinii popoarelor stăpânite de ele. Guvernul german, ce-i drept, n'a fost perturbat în calculațiile sale de natură politică și economică de principiile wilsoniene. În schimb, cel austriac a cedat parțial, declarând că e gata să încheie pace fără contribuții și compensații. Dar în acelaș timp, împăratul austriac dorea să se înțeleagă cu colegul său dela Berlin, negociind cu provinciile și cu popoare, cum s'ar negocia cu o marfă ce e de vânzare.

Dar oricât de mari ar fi fost concesiunile admise de guverne, ele nu interesează, fiindcă repetatele apeluri ale lui Wilson nu erau adresate lor, ci popoarelor. Dela ele se aștepta răspunsul și nu dela guvernele autocrate care deslătuiseră războiul.

Popoarele, cari constituiau statul austro-ungar, n'au întârziat să dea răspunsul. Ele pe rând au adoptat ideile lui Wilson. La deschiderea parlamentului austriac, la 30 Mai 1917, reprezentanții poporului ceh au declarat că forma dualistă a statului austro-ungar a creat popoare dominante și dominate. Cehii cer transformarea Austro-Ungariei într'o confederație de popoare libere și dominante. Acelaș lucru au cerut Iugoslavii. Ei doriau să aibă statul lor național, care să cuprindă pe toți Slovenii, Croații și Sârbii din monarhie ¹⁾. Dar după puțin timp, Cehii, siguri de biruința principiilor wilsoniene, au declarat că nu pot „săruta mâna, care ține biciul“ și că ei sunt siguri, că și vor ajunge ținta și fără colaborarea guvernului austriac ²⁾.

Nici Polonii nu s'au lăsat mai pe jos. Ei asemenea doriau independența politică pentru Polonia lor, de altfel recunoscută de cei doi împărați ai Puterilor centrale. Dar din această Polonie era să facă parte și Galiția. Polonii vor părăsi Austria și vor întemeia statul lor.

Dar asupra Galiției aveau pretenții și Ucrainenii. Ei reclamau pentru ei partea orientală a acestei provincii, fiind locuită în mare parte de conașionali lor. Ei au construit și drepturi istorice asupra acestui teritoriu, zicând că Galiția de Est făcuse parte pe vremuri din statul ucrainean de Halici. Această Galiție orientală Ucrainenii

¹⁾ STENOGR. PROT. 30 5 1917 p. 34.

²⁾ Ibidem 2/X 1917 p. 1349.

doriau s' o transforme într' o provincie austriacă cu dominație ucraineană. În declarația lor din anul 1907 ei au cerut constituirea Galiției orientale și a Bucovinei într' o provincie autonomă austriacă ¹⁾. Această declarație ei au repetat-o în anul 1911 cu ocazia deschiderii noii sesiuni parlamentare ²⁾. În anul 1917 ei au făcut o declarație similară, ceva mai amplă, cerând reînțemeierea statului Halici cu Podlahia, Volinia și Cholm. De data aceasta nu este vorba de Bucovina ³⁾. A fost o simplă omitere, căci în ședința din 12 Iunie 1917 deputatul ucrainean Romanczuk ceru constituirea provinciei ucrainiene compusă din Galiția orientală, Bucovina septentrională și eventual părțile ungurene locuite de Maloruși ⁴⁾. S' a cerut numai o parte a Bucovinei. S' ar părea că Ucrainenii și-au revizuit programul politic diminuându-l. Dar aceasta era numai în aparență, căci deputații ucrainieni totdeauna s' au gândit la confiscarea Bucovinei integrale. Dovada se poate da. Câteva zile în urma declarației făcute de Romanczuk, deputatul ucrainean Nicolai Vasilco a cerut constituirea provinciei austriace ucrainiene din toate regiunile ucrainiene ale monarhiei austriace. E evident, că e vorba de toată Bucovina, și nu de o parte a ei ⁵⁾. Tot astfel a vorbit și Ucraineanul Cost. Levițchi care a reclamat autonomia națională pentru toți Ucrainenii din Austria ⁶⁾.

Dacă reușiau Polonii, Bucovina pierdea legătura cu Viena și avea numai două posibilități: Budapesta sau București, deci unirea cu Ungaria sau cu România. Dacă Ucrainenii rămâneau biruitori, soarta Bucovinei era pecetluită: ea urma să fie guvernată de Lemberg sau, în cazul extrem, de Kiev.

În timp ce discuțiile asupra soartei Austriei și implicate și a Bucovinei erau în curs, guvernul rus înviă Puterile centrale să încheie pace. Austria a fost foarte voioasă de propunerea Rușilor și a trimis la Brest-Litovsc, unde erau să urmeze discuțiile, pe Ministrul său de Externe, contele Otocar Czernin. Din partea guvernului german sosi Ministrul Kühlmann. Rușii făcând dificultăți, cei doi reprezentanți ai Puterilor centrale începură discuțiile cu reprezentanții Ucrainei, pe cari „Rada” ucraineană din Kiev îi trimisese. Czernin dorea să

¹⁾ STENOGR. PROT. 20/6 1907 Bd I p. 15.

²⁾ Ibidem 19/7 1911 p. 15.

³⁾ Ibidem 30/5 1917 p. 36.

⁴⁾ Ibidem 12/6 1917 p. 152.

⁵⁾ Ibidem 16/6 1917 p. 397—8.

⁶⁾ Ibidem 26/6 1917 p. 423.

fixeze dela început principiul : integritatea teritoriului Puterilor centrale. Dar contrar dorinței Austriei, delegații ucrainieni au cerut întâiu în corporarea Galiției orientale la Ucraina. Firește că acelaș drum era să urmeze și Bucovina. Czernin respinse această cerere, susținând că nu va trata decât atunci, când nu va fi vorba de cedări de teritorii. În urma sugestiei lui Czernin, delegații ucrainieni își restrânseră programul, cerând numai, în concordanță cu parlamentarii ucrainieni din Austria, constituirea în provincie autonomă ucraineană a Galiției orientale și a Bucovinei. Ca recompensă, Ucrainenii vor începe imediat cu exportul de cereale.

Czernin a găsit acceptabilă propunerea delegației ucrainiene. Austria nu pierde nici o provincie și, în schimb, primește alimentele, de care atunci avea lipsă atât de mare.

Pentru a încheia definitiv convenția cu Ucraina, Czernin solicită părerea și aprobarea guvernului și a împăratului său. La 22 Ianuarie 1918 s'a ținut la Viena un consiliu de miniștri prezidat de de însuși împăratul Carol. S'a discutat convenția cu Ucraina. Czernin referind în această chestiune a sprijinit pretențiile Ucrainenilor. Cancelarul Seidler se asocie acestei propuneri, dând expresie speranței sale că va reuși să aibă majoritatea în parlament pentru crearea noii provincii ucrainiene. Cancelarul maghiar Weckerle, care era de față, și-a exprimat bucuria că nu se cer teritorii maghiare pentru noua provincie ce urma să se creeze. Pentru rest se desinteresează. Această atitudine au avut-o de altfel toți oamenii de stat ai Ungariei în decursul războiului mondial. Funcționarul ministerial Gratz credea că e necesar să amintească, că odată cu desmembrarea Galiției și formarea provinciei ucrainiene se abandonează problema austro-polonă. Pierzând Polonia, Austria va fi silită să se gândească la recompense teritoriale. România ar fi recompensa potrivită. S'a hotărât în urmă înființarea unei provincii ucrainiene din Bucovina și Galiția orientală și acordarea delegației lui Czernin, de a trata pe această bază cu delegații Ucrainei ¹⁾.

Deci soarta Bucovinei a fost hotărâtă. În schimbul cerealelor ce erau să sosească din Ucraina, ea a fost cedată Ucrainenilor. În pacea secretă încheiată la Brest-Litovsc cu Ucraina, Austria s'a obligat să treacă prin parlament până în 15 Iulie 1918 proiectul de lege privitor

¹⁾ CZERNIN, O. c. p. 327—330,

la crearea provinciei ucrainiene¹⁾. Cu tot caracterul intim al acestei convenții, parlamentarii ucrainieni din Austria, foarte interesați în această chestiune, află de ea. Deputatul ucrainean Cost. Levițchi, ridicând puțin cortina de pe scena diplomatică, a rostit în Iulie 1918 următoarea frază: „S'au creat posibilități și Ucrainenilor din Austria ca să poată ajunge la plenitudinea drepturilor lor prin desmembrarea Galiției... pe cale de unire a Galiției orientale cu Bucovina și crearea unei noi individualități teritoriale în cadrul Austriei“²⁾.

Dar bucuria Ucrainenilor din Austria n'a ținut mult. Prin desmembrarea Galiției interesele Polonilor au fost atinse și sentimentul lor național profund jignit. Ei au hotărât sabotarea cabinetului Seidler. Conflictul n'a ținut decât câteva săptămâni și cabinetul Seidler a fost doborât. Cu el a căzut și Ministrul Czernin. A fost chemat la putere cabinetul Hussarek, cabinet moderat și, într-o câțva, polonofil. Proiectul de lege cu privire la desmembrarea Galiției nu s'a prezentat parlamentului. Hussarek, peste tot, nu se gândia să facă concesii Ucrainenilor. Armata austriacă între timp intrase adânc în Ucraina și rechiziționa singură cerealele de care Austria avea lipsă. Polonii, încurajați de succesul repurtat, reclamă din nou toată Galiția pentru viitorul stat polon³⁾.

Ce atitudine au avut în acest timp de importanță istorică cei cinci parlamentari români din Bucovina? Știau dânșii de târgul ce s'a făcut cu provincia pe care o reprezentau, și dacă știau, în ce fel au reacționat?

„Clubul român“ al parlamentarilor români se constituia din d. Constantin Isopescul-Grecul ca președinte și din cei patru membri: Gheorghe Sărbu, Alexandru Hurmuzachi, Teofil Simionovici și Aurel Onciul. Deputatul Gheorghe Grigorovici, deși Român, făcea parte din partidul social-democrat. În numele clubului român vorbea de obicei președintele.

Cei cinci deputați români făceau parte din două organizații politice. Constantin Isopescul-Grecul și Gheorghe Sărbu erau membrii partidului național. Aurel Onciul era șeful partidului democrat din Bucovina. D. Simionovici făcea parte din partidul lui Onciul. Hurmuzachi nu era înregimentat în nici un partid politic.

1) NISTOR: *Unirea Bucovinei*, p. 76—77.

2) STENOGR. PROT. 26/7 1918 p. 4254—5.

3) Ibidem 2/X 1918 p. 4312.

Parlamentarii români aveau două programe politice; unul care cuprindea maximul dorințelor lor. Ca și la anul 1849, ei cereau crearea în cadrul Austriei a unei provincii românești, din care să facă parte toată Bucovina. „Noi Români”, declară odată președintele Isopescu-Grecul, „stăm pe punctul de vedere al Bucovinei nedesmembrate”¹⁾.

Konstanz, le 7/9. 17.

Pero, astăzi sau mâine de
 miniată aveți până la mine
 să vă spovediți nu cum pe care
 ele vor să spună. -

Respons. Când să vă aștept?

Kuman decal

Ve salut el matele
 Kuzor. Jermakoff

Scrisoarea unui jandarm din Bucovina adresată unui preot român.

Tot acesta zise la 4 Octomvrie 1918 în parlamentul vienez: „Și noi cei patru milioane de Români din monarhia austro-ungară cerem autonomia noastră în cadrul Austriei”²⁾. Și deputatul Sărbu se exprimă

1) STENOGRAPH. PROT. 22/7 1918 p. 4170.

2) Ibidem 4/X 1918 p. 4441.

la fel : „Toți Români monarhiei austro-ungare cer să fie uniți într'o provincie națională autonomă“¹⁾).

În programul minim deputații români se mulțumeau și cu mai puțin. Ei erau gata să cedeze Ucrainienilor partea nordică a Bucovinei până la Prut, fosta țară a Sepenicului, cereau însă să se rezerve Românilor restul Bucovinei, ca provincie românească autonomă²⁾. Ei protestau energic contra unirii Bucovinei cu Galiția orientală³⁾.

Dintre parlamentarii români numai Aurel Onciul ținea să bată căi separate. El era austriac convins și doria, ba chiar stăruia, ca să se dea chestiunii românești o soluție austrofilă. Fiind inteligent și om cu temperament politic, Aurel Onciul își propaga ideile oricând și oriunde, în parlamentul austriac, în presă și în memorii adresate guvernelor austriace sau persoanelor influente din Austria. Decum a intrat în viața politică a Bucovinei, în anul 1902, până la sfârșitul carierei sale politice în anul 1918, dânsul susținea ideile sale cu o consecvență adesea brutală. El nu ezita să dovedească dreptatea tezei sale și prin insuccesele noastre naționale.

Prima serie de articole privind chestia românească, Aurel Onciul a publicat-o sub titlul „Condițiunile existenței Românilor“⁴⁾. În valea Dunării, zice el, trăesc astăzi mai multe popoare care „toate sunt prea mari spre a se stinge, prea mici însă ca să se poată afirma singure față de marile popoare ce le înconjoară“. Federalizarea lor se impune. În fața pericolului turcesc ele s'au unit în Marea Austrie. Astăzi în locul Turciei a venit Rusia. Pentru Români singura salvare este Austria. „Astfel existența unei Austrii puternice, aliate prin mijlocul provinciilor ei germane cu marele imperiu german, rival al Rusiei, este cea mai esențială condițiune pentru existența națională a Românilor“. Soluția cea mai potrivită ar fi unirea României cu Austria. Regele Carol va intra în aceleași relații cu Austria ca și regele Bavariei cu statul german. În acest caz România va renunța la independența politică, făcând astfel „un mic sacrificiu de mândrie națională“ necesar pentru salvarea intereselor întregii Români. Cu un cuvânt, politica României trebuie să fie austriacă pentru a fi națională.

În studiul intitulat „Problema austriacă“⁵⁾ Aurel Onciul reedi-

1) STENOGR. PROT. 2/X 1917 p. 1372.

2) Ibidem 21 2 1918 p. 3243-5 și 22 7 1918 p. 4170.

3) Ibidem 22 7 1918 p. 4171 și 26 7 1918 p. 4255-6.

4) *Privitorul* I. Viena 1902 No. 1-5.

5) Ibidem No. 6-11.

tează ideea necesității federalizării popoarelor din bazinul Dunării. Dar față de ideea aceasta popoarele interesate, nesocotind interesele lor, au păcătuțit adesea. Ungurii, în trecut, au instituit principiul forței, unind cu sabia popoarele din valea Dunării. Lupta dela Mohaci (1526), nefastă pentru Ungaria, a demonstrat insuficiența principiului împreunării silite. Austria și-a înțeles mai bine rolul. Ea a încheiat tratate cu diferitele state naționale, unindu-le într'un stat puternic. La baza statului austriac se află principiul învoelii, al buneii înțelegerii, nu cel al cuceririi. Astfel s'a întemeiat „Federațiunea liberă a unor state naționale coordonate spre asigurarea mutuală a existenței lor“. Dar după dispariția pericolului turcesc, Austria însușindu-și ideea imperială, a neglijat rolul ei de stat ocrotitor al micilor națiuni. Dela 1866 încoace, scăpând de Germania, Austria putea să-și reia rolul. Dar a comis marea greșală, întemeind dualismul austro-ungar. Acesta trebuie desființat, iar în locul lui înființate provinciile naționale unite în statul austriac.

Aceste idei Aurel Onciul le profesa și în parlamentul austriac, în ciuda colegilor săi români, cari parte nu erau de părerea lui, parte doriau să observe o atitudine mai rezervată. Isopescu-Grecul nu admitea afirmații politice izolate, iar Alexandru Hurmuzachi îndemna la prudență. Dar Aurel Onciul nu suferea cătușe. El ținea să-și manifesteze ideile, indiferent dacă ele concordau sau nu cu cele ale colegilor săi români.

În ședința din 12 Iunie 1917¹⁾ Aurel Onciul reedită ideile sale, adăugând că Austria nu posedă decât frânturi de popoare. S'a ivit astfel conflictul între coeziunea națională și adeziunea politică. Adecă popoarele cer unirea națională. Aceasta se poate efectui prin unirea cu Austria sau prin deslipire de ea. Români și Sârbii au ales soluția a doua, atacând monarhia habsburgică. Dar oricum vom privi problema, în Sud-Estul Europei nu va domni pacea decât atunci, când statul austriac se va completa cu teritoriile naționale limitrofe și se va transforma astfel într'o confederație de teritorii naționale autonome. Români vor face bine să proclame domn pe împăratul Austriei și astfel se va împlini visul lor : Unirea tuturor Românilor.

Soluția austro-polonă este o greșală. Austria n'are de împlinit nici o misiune în țările baltice. Aceste țări se află în sfera de influență a Germaniei. Austria are interes la S-Estul Europei, la România,

¹⁾ STENOGR. PROT. 12/6 1917, p. 152—157.

pe care împăratul austriac o poate avea „ori când“. În acest caz, Bucovina se va uni cu România, care la rândul ei, va deveni o provincie austriacă ¹⁾).

Vorbind de tratativele, cari erau în curs la Brest-Litovsc, Aurel Onciul își exprimă părerea că războiul mondial nu va aduce saturația națională, ci principiul federalist va ieși biruitor. România va putea fi câștigată ușor pentru unirea cu Austria, pentru că poporul dorește să scape de oligarhia celor 1000 familii boerești și dinastia e compromisă. Deci, crezând în mesianismul politic al casei de Habsburg, Aurel Onciul propune următoarele soluții: pentru Poloni cea boruso-polonă, pentru Ucrainieni cea galițiano-ucraineană, iar pentru Români cea austro-română ²⁾).

Dar Aurel Onciul nu s'a mărginit numai la discursurile academice ținute în parlamentul vienez, ci s'a străduit să propage ideile sale între Români, intelectuali și țărani. El le-a lansat prin organul său cernăuțean „Foaia poporului“. Vorbind publicului, adecă maselor țărănești, el și-a colorat stilul. L-a făcut mai plastic, mai brutal. L-a presărat cu adiective din vocabularul rustic și l-a împodobit luând în ajutor scene din viața agricolă. În articolul „Sus să avem inimele“ ³⁾. Aurel Onciul face bilanțul războiului românesc. În România „cio-coimea buiacă, îngrășată cu sudoare țărănească . . . cumpărată cu bani englezești“ a declarat Austriei războiul. Armata română, trimisă în războiu de „boierinașii palavragii“ a fost zdrobită. Aproape întreg teritoriul României este ocupat de armatele Puterilor centrale. Așa dară acuma „țărănimea din România are puțința de a frânge de odată prin o singură faptă bărbătească jugul ciocoilor fanarioși . . . alegând de voie pe împăratul austriac rege al României“. Pentru acest scop ei vor alege delegați pe județe, îi vor trimite la București, iar aici vor alege o deputație care va prezenta împăratului austriac coroana României. „Acuma este dricul“ scrie A. Onciul „nu se cere decât o faptă bărbătească și fiecare Român este dator să ajute la ea, propovăduind evanghelia unirii României cu împărăția Austriei. Doară va da Dumnezeu să se împlinească acest vis de aur“. Independența României trebuie desființată, fiindcă ea, adecă România, seamănă cu „o baracă de scân-

¹⁾ STENOGR. PROT. 9/XI 1917 p. 1901—1902.

²⁾ Ibidem 19/12 1917 p. 2720—3.

³⁾ Foaia poporului 6/I 1918 No. 1.

duri putrede cu fașadă monumentală de stuc minciunos, zidită pe un teren de nisip¹⁾).

E atât de clar și atât de dureros, ceea ce a scris și a propovăduit Aurel Onciul pe timpul războiului mondial. Din vastitatea cunoștințelor sale juridice și istorice, pe care nu le putem nega, el a înțeles un singur lucru: că poporul român este prea mic pentru a-și putea menține independența politică. Casa de Habsburg are misiunea de a-l ocroti. Salvarea neamului românesc vine dela Viena. Independența României este fatală pentru Români. Ea trebuie desființată — pentru a salva neamul românesc.

Cât de mult diferă ideile, profesate de A. Onciul, de crezul politic al noii generații românești naționaliste. Aceasta se uita la București și vedea în menținerea și lărgirea independenței românești salvarea intereselor românești, culturale și politice. Gruparea provinciilor românești în jurul regatului român și contopirea politică cu acesta, iată ideia fundamentală, de care era stăpânită tânăra generație de intelectuali români. Dar președintele Wilson! Nu preconiza dânsul existența statelor naționale, crearea de teritorii naționale independente în locul monarhiilor poliglote sau autocrate existente! Cum, când în Europa toate popoarele, fie ele cât de mici, cer independența politică, numai noi Români să renunțăm la ea! Dar oare nu există state ca Belgia, Olanda sau Svițera care posedă un număr de locuitori foarte mic? Ei bine, Wilson, la o depărtare de mii de km. a putut pătrunde situația, iar un Aurel Onciul, care era atât de aproape de realitate, nu a știut să se debaraseze de ideile austriace cu care fusese alimentat în finerețe în Theresianum dela Viena.

Aurel Onciul a fost un întârziat, care acționa după rețete politice învechite. Nu l-a urmat nimeni, și pentru un politician nu este pedeapsă mai mare ca izolarea.

În urma multelor reclamații, care se excludeau una pe alta, chestia Bucovinei a rămas neresolvită. Ea a fost tranșată în Noemvrie 1918 cu ocazia desmembrării Austriei.

Unirea

Situația politică internă a Austriei a devenit imposibilă în toamna anului 1918. Tensiunea între stat și popoarele guvernate era atât de mare, încât nu mai suferea o potențare. În Octomvrie 1918 curente

¹⁾ *Foaia poporului* din 7/7 1918 No. 25.

destructive își ajunseră apogeul ; ele erau tot atât de puternice ca și forțele statului.

În acel moment critic împăratul Carol, temându-și situația, a luat inițiativa transformării Austriei într'un stat federativ, o transformare care prin mai multe decenii fusese cerută de popoarele austriace. El se gândia la creierea următoarelor teritorii naționale : german, ceh, sudslav și ucrainean. Polonii nu mai contau. Ei erau socoțiți făcând parte din statul polon ¹⁾. Carol invită la Baden, unde se afla, pe deputații, șefi de partide, intenționând să culegă sugestia pentru proiectata reformă. Au apărut 29 deputați, aparținând diferitelor partide. Carol le expuse planul. Deputații au răspuns. Nici unul n'a susținut Austria în forma sa dualistă. Îndeosebi de dârji au fost Cehii cari au declarat că nu mai pot fi împăcați cu vorbe ; ei cer fapte. Nu s'a luat nici o hotărâre comună, căci fiecare deputat a formulat alte dorinți, în conformitate cu interesele politice ale neamului său. În schimb, toți doriau să transforme Austria : unii s'o accepte în noua ei formă federalistă, alții s'o distrugă complet ²⁾. Având un substrat de idei, împ. Carol convocă pentru ziua de 15 Octomvrie 1918 ora 10 dim. un consiliu de coroană la Burgul din Viena. Cancelarul ungar Weckerle n'a fost invitat. Carol ceru miniștrilor să facă propuneri concrete referitoare la transformarea Austriei, nu și a Ungariei, într'un stat federativ. După discursul lui Carol au urmat câteva clipe de adâncă tăcere. Miniștrii prezenți au pătruns importanța momentului, prin care le-a fost dat să treacă. În urmă ministrul de finanțe Spitzmüller luă cuvântul și zise că admite în principiu lansarea unui manifest, dar acesta trebuie să fie pregătit bine și stilizat precis și să cuprindă și Ungaria. Pentru tot cazul va fi necesar să se asigure în prealabil adeziunea diferitelor partide politice. A rămas să se lanseze manifestul proiectat de împărat. Cancelarul ungar Weckerle, auzind de hotărârile acestui consiliu de coroană, a comunicat că despărțește Ungaria de Austria și că va porni acțiunea pentru menținerea integrității teritoriale a Ungariei ³⁾.

Manifestul imperial a fost lansat în ziua de 17 Octomvrie 1918. El anunța transformarea Austriei într'o confederație de state naționale autonome. Polonii se dimit, urmând a se uni cu statul polon. Orașul Triesta, fiind necesar tuturor, va primi o constituție specială. Parla-

¹⁾ *Neue Freie Presse* 17/X 1918 p. 1—2.

²⁾ NOWAK, *Sturz*, p. 287—8.

³⁾ NOWAK, o. c. p. 296.

mentarii austriaci se vor întruni de îndată în consilii naționale și, luând hotărâri, le vor prezenta împăratului.

Manifestul imperial avea multe cusururi. Nu se vorbește în el, de drepturile istorice ale diferitelor popoare, ci de constituirea teritoriilor naționale. Or, în trecut s'au colonizat cu elemente străine teritoriile naționale, care astfel pe alocuri au devenit poliglote, din naționale ce fusese. Ar fi însemnat să se desmembreze toate provinciile istorice. Bohemia ar fi trebuit să se desmembreze în două provincii, una cehă, alta germană. Dar Cehii nu au fost dispuși să renunțe la drepturile lor asupra Bohemiei integrale, consfințite de veacuri. Apoi, ce se va întâmpla cu enclavele naționale? Ce se face cu un oraș german situat în mijlocul poporului ceh? Manifestul nu dă nici un răspuns. Al doilea cusur a fost felul inegal, cum au fost tratate diferitele popoare austriace. Polonii au primit dreptul să se unească cu statul polon. În același timp se ceru, ca celelalte națiuni să rămână la Austria. Situația excepțională ce urma să se pregătească orașului Triesta a nemulțumit pe Croați, cari nu permiteau excepțiuni politice pe teritoriul lor. Despre Bosnia și Herțegovina, provincii comune Austriei și Ungariei, nu se zice nimic în manifest. Dar cel mai mare inconvenient a fost faptul, că s'a exclus dela transformare Ungaria. Pe cine ar fi putut mulțumi această stare de lucruri!

Manifestul împărătesc a fost incomplet.

Răspunsul popoarelor austriace a sosit: toate au refuzat manifestul. Totuși cancelarul Hussarek a mai încercat să trateze. Cehii n'au sosit, dar au comunicat guvernului austriac în manifestul lor că „pentru poporul ceh nu mai există tratative cu Viena“¹⁾. Iugoslavii au sosit, dar au protestat contra faptului, că s'a încercat rezolvirea problemei austriace, fără a o aplica și Ungariei. Din aceleași motive l-au respins și Românii²⁾.

E evident, că Austria a încetat să existe după răspunsurile date de reprezentanții popoarelor din Austria.

Cei cinci deputați români s'au constituit în „consiliul național român“ în frunte cu deputatul Const. Isopescu-Grecul. Acest consiliu a declarat insuficient manifestul împărătesc și a comunicat că se pregătește să facă toate demersurile, pentru a uni într'un singur teri-

1) NOWAK, *Sturz*, p. 414—415.

2) *Neue Freie Presse*, 18 X 1918, p. 3.

toriu național românesc toate provinciile românești din Austria și din Ungaria.

Acest consiliu național român a fost, un timp, singura autoritate românească pe teritoriul monarhiei austro-ungare prăbușite. Având această grea răspundere, consiliul național român s'a străduit să facă față noilor împrejurări. La stăruința președintelui Isopescu-Grecul, s'a rezervat parlamentarilor români, deveniți acum membrii consiliului național românesc, ziua de 22 Octombrie 1918 ca să precizeze în parlamentul austriac, în fața guvernului austriac și a lumii întregi, punctul de vedere românesc. Se știa, că în ședința fixată deputații români vor să-și ia rămas bun dela Austria, care atât de mult a stăpânit și atât de crunt i-a nedreptățit pe Români. Membrii coloniei române din Viena au ocupat din vreme locurile rezervate pentru privitori. S'au văzut între ei, dame și domni, civili și militari.

D-l Isopescu-Grecul a inaugurat seria discursurilor. El a zis, că repetatele apeluri ale lui Wilson au contribuit să accelereze prăbușirea Austriei. Din cauza „stilizării nebuloase”, manifestul împăărătesc n'a satisfăcut nici un popor din Austria. Românii, îndeosebi, au motiv să fie nemulțumiți, fiindcă Ungaria a fost exceptată. Și tocmai această Ungarie, unde de secole stăpânesc „conții și aristocrații trufași”, ar trebui să fie cuprinsă de marele incendiu. Ea nu trebuie și nu va scăpa de pedeapsă prin faptul subitei izolări în care se complăce. Zidul, cu care s'a înconjurat, va fi spart și razele adevărului și ale dreptății vor lumina întunerecul unguresc. „Noi suntem cinstiți și insistăm asupra dreptului nostru firesc și indescriptibil, asupra dreptului nostru de autodeterminare și independență. Sunt sigur că vom ajunge la aceste drepturi. Dacă nu, atunci nu este dreptate pe această lume”¹⁾. Românii doresc unirea într'un stat a tuturor provinciilor românești din Austria și Ungaria. Isopescu-Grecul și-a terminat discursul, intonând prima strofă din cântecul „Deșteaptă-te Române”. L-au cântat, stând în picioare, împreună cu el toți deputații români și toată asistența românească. Parlamentarii străini, pătrunși fiind de sfințenia momentului, au ascultat în tăcere, înmărmuriți, acest cântec care însemna redeșteptarea la viață politică independentă a unui neam oprimat și nedreptățit de veacuri.

A doua cuvântare a ținut-o deputatul Gheorghe Grigorovici, care în acele momente solemne uitase principiile socialiste. „Unirea

1) STENOGR. PROT. 22/X 1918 p. 4641—4647.

Românilor¹⁾ zise el, „este un ideal și o țință pe care o vor urmări Românii totdeauna și în veci, în tot momentul și în toate împrejurările, indiferent de constelația politică momentană sau de felul cum se va croi soarta lor“. Dacă Românii, adică și cei din regatul liber, se vor uni cu Austria democrată și federalizată, atunci statul român va gravita spre Adria, iar dacă provinciile românești din Austro-Ungaria se vor grupa în jurul regatului României, statul român se va îndrepta spre Marea Neagră. Amândouă soluțiile sunt bune și acceptabile. Pentru tot cazul, Românii vor ști să acționeze „repede, fără considerare și fără scrupule“. Bucovina trebuie restituită patriei, de care a fost deslipită acum 140 de ani „într'un fel absolut condamnat din punct de vedere al dreptului ginților“. Ea fusese „cumpărată“ de Austria, aceasta dând în locul banilor — șase armăsari. Din țară românească ce a fost, Bucovina pe cale artificială a devenit țară poliglotă²⁾.

În numele Nemților din Bucovina a vorbit deputatul Keschmann care a declarat, că Nemții din Bucovina doresc să împartă soarta Românilor. Din partea Ucrainenilor a ținut un discurs Nicolai Vasilco, cerând plebiscit³⁾.

La consiliul național român din Viena s'a înființat o secție militară. A creiat-o Iuliu Maniu. Pentru ziua de 30 Octomvrie 1918 ora 8 seara, d-1 Iuliu Maniu a convocat în restaurantul „Dreher Park“, situat lângă Schönbrunn, o adunare a ofițerilor români aflați atunci la Viena. S'au adunat în grabă aproape 40 ofițeri români, aparținând diferitelor unități militare austriace. Iuliu Maniu, inițiatorul acestei adunări, a explicat celor sosiți, că Austria nu mai există și că e datoria fiecărui Român să salveze elementul românesc răsfirat asupra regiunilor austriace cari luptaseră pe frontul de Vest. La îndemnul d-sale s'a constituit „Senatul central al ofițerilor și soldaților români“, în fruntea căruia s'a aflat la început căpitanul Traian Popa, iar mai târziu generalul Boeriu⁴⁾. La început, membrii bucovineni ai acestui senat au fost: Alvirescu Gavril, Reus Eugen, Taniac Filimon și Muntean Epifan. S'au primit camere în Ministerul de războiu. Pentru adăpostirea soldaților români s'a rezervat cazarma „Franz Ferdinand“ din

1) Adică a „tuturor Românilor“.

2) STENOGR. PROT. 22/X 1918, p. 4647—4653.

3) Ibidem, p. 4654—64.

4) TANIAC FILIMON: „Amintiri de acum zece ani“.

Bezirk X, Trostgasse. Misiunea acestui senat a fost să strângă pe soldații români cari porneau spre casă, să-i adăpostească și, în sfârșit, să-i informeze asupra situației. S'a format un cordon controlator pela stațiunile mai mari situate între Varșovia și Laibach. În aceste stații echipele cordonului informau și îndrumau pe soldații români.

S'a întemeiat și un organ publicistic zis „Timpul Nou”: „Foaia soldaților români, organ al senatului central al ofițerilor și soldaților români în Viena”. Redactor a fost Românul din Bucovina, Filimon Taniac. Primul număr a apărut în 21 Noemvrie 1918. „Camarazi”, li se spune soldaților români în apelul publicat, „patru ani și mai bine ați îndurat cele mai nespuse chinuri și greutăți... ca pe niște oi V'au trimis puternicii împărăției la căsăpie, flămânzi și degerați... prin toate țările Europei a curs sângele vostru și toată lumea e plină de mormintele fiilor, fraților și părinților voștri... a sosit însă ceasul libertății și pentru voi, Români ardeleni, bucovineni și ungureni... statul austro-ungar s'a prăbușit și cu el toată puterea celor ce au dorit să vă poruncească... să vă stăpânească cu baionete și să vă numere zilele prin temnițe”. Acest organ publicistic a apărut cu unele întreruperi până în August 1919, și a fost trimis tuturor pichetelor de ofițeri români răsfirate asupra stațiunilor din cordonul militar amințit mai sus. Din ele soldații români, pe rând și la timp, au putut afla hotărârile consiliilor naționale din Alba Iulia și Cernăuți.

În Praga s'a înființat o legitime română care la 5 Noemvrie 1918 s'a afiliat senatului din Viena.

Grație activității neobosite a acestui senat, s'a strâns în Viena un număr mare de soldați. S'a format din ei primul regiment român. Doamnele din colonia română au donat acestui regiment un steag tricolor, care a fost sfințit în ziua de 17 Noemvrie 1918 în prezența soldaților români și a unui mare public român. Din partea consiliului național român a vorbit parlamentarul Teofil Simionovici.

Dar atunci, în zilele de Octomvrie și Noemvrie 1918, fiecare zi însemna o situație nouă. Consiliul național din Viena a încercat să ia contact cu Cernăuții, unde asemenea se începuse o acțiune politică. Neputând pătrunde prin Galiția revoluționată, Isopescu-Grecul intră în legătură pe cale telegrafică cu consiliul național dela Cernăuți, și aflând de hotărârile luate, se supuse lor cerând de urgență noi informații pentru susținerea eficace a pretențiunilor române. Cu acest gest, acțiunea dela Viena s'a afiliat aceleia dela Cernăuți. Consiliul național dela

Viena s'a disolvat și membrii lui, fiecare în parte, au devenit organe reprezentative, în diferitele ramuri ale vieții publice, ale consiliului național dela Cernăuți. După unirea Bucovinei cu România, d-l Isopescul-Grecul a devenit ambasadorul României la Viena.

În timp ce deputații români din Viena au susținut interesele Românișmului în felul amintit mai sus, în Cernăuți, unde era concentrată toată viața politică a Bucovinei, s'au întâmplat importante evenimente politice. Spre deosebire de Viena, unde în Octomvrie 1918 elementele revoluționare puseseră mâna pe putere, situația în Cernăuți era mai dificilă, de oarece organele guvernamentale s'au menținut la putere timp mai îndelungat, iar acțiunea Ucrainenilor a ținut în loc afirmarea Românilor. Ucrainenii se aflau într'o situație mai avantajoasă decât Românii, dispunând de legionarii ucrainieni, pe cari statul austriac din motive foarte transparente îi dislocase în Bucovina. Comandantul acestora era arhiducele Wilhelm, pe care Austria îl lansa pentru tronul Ucrainei. Afară de aceasta, Ucrainenii puteau conta la sprijinul elementelor din Galiția orientală, cu cari și de altfel se aflau în perfectă concordanță. Incurajați de promisiunile făcute lor de fostul cancelar Seidler, parlamentarii ucrainieni din Austria s'au constituit, în ziua de 18 Octomvrie 1918, în orașul Lemberg în consiliul național ucrainean zis „Ucrainsca naționalna Rada“, în frunte cu parlamentarul Petrușevici, reclamând pentru provincia ucraineană Galiția orientală dela San, teritoriul rutenesc din Ungaria și Bucovina până la Sirete cu orașele Cernăuți, Strojineț și Sirete. Aceste teritorii se constituiesc astfel în „Statul ucrainean“, care mai târziu va urma să-și fixeze atitudinea politică externă : Alipirea la statul austriac federativ sau la Ucraina¹⁾.

În baza acestei hotărâri, parlamentarii ucrainieni din Bucovina au convocat o adunare la Cernăuți pentru ziua de Duminică, în 3 Noemvrie 1918. Aici s'a stabilit că de teritoriul național ucrainean din Bucovina se țin : orașul Cernăuți, județele Zastavna, Coțmani, Vascăuți, Vijnița, Cernăuți, Sirete și unelă comune din județele Rădăuși, Suceava și Câmpulung. „Rada“ este somată să ia imediat puterea și să pregătească unirea cu Ucraina²⁾. S'a cerut astfel suveranitatea ucraineană asupra întregii Bucovine. Între timp au sosit la Cernăuți toți deputații ucrainieni originari din Bucovina. Aceștia au ocupat în ziua de 6

1) *Bukowyna*, No. 36 din 25/X 1918.

2) *Ibidem* 10/XI No. 38, și *Czern. Morgenblatt*, 4/XI 1918 No. 156.

Noemvrie 1918 instituțiile publice, destituind pe vechii funcționari austriaci, între ei și pe guvernorul Bucovinei.

În dimineața zilei de 6 Noemvrie 1918 mari afișe lipite pe zidurile Cernăușilor vestiră populației din Cernăuși trecerea puterii publice asupra delegației cernăușene a Radei din Lemberg: Au fost ocupate: comanda corpului de jandarmi, prefectura poliției, poșta, biroul căilor ferate, administrația financiară și Banca Țării Bucovina. Primăria a fost luată în seamă de învățătorul ucrainean Bezpalko. În timp ce populația citea afișele, o delegație a Radei cernăușene, acompaniată de un pluton de legionari ucrainieni, s'a dus, la orele 11⁰⁰ a. m. la guvernorul Bucovinei somându-l să predea puterea. Acesta răspunse că nu poate preda puterea decât unei delegații mixte ucraino-române. Dar delegația ucraineană a insistat și atunci guvernorul Bucovinei, cedând forței, s'a retras ¹⁾.

Dar faptul că guvernorul Bucovinei a cedat forței nu era pe placul Ucrainenilor cari doriau să demonstreze că trecerea puterii în mâinile lor a fost efectul unei înțelegeri. La congresul de pace se puteau ridica momente vajnice contra acestui fel de acaparare a puterii publice.

Din încurcătura, în care au intrat, i-a salvat un Român: deputatul Aurel Onciul. Îi cunoaștem convingerile politice. Dar nu puteam crede că dânsul, văzând că dinastia de Habsburg și-a terminat rolul politic, să nu poată adopta unirea Bucovinei cu vechiul regat, propagată de toți intelectualii români din Bucovina. El nu trebuia să inventeze această idee, o avea de a gata.

Dar nici un fel de persuasiune nu a fost în stare să-l facă a-și schimba atitudinea. Văzând că intelectualii români nu-l urmează, el convocă pentru ziua de 3 Noemvrie 1918 o adunare a Românilor, semnând pe biletul de invitație și pe ceilalți deputați români. Vezi bine, fără știrea și fără încuviințarea lor. Această „adunare constitutivă“ nu avu loc, din lipsă totală de participanți. Fiind respins de publicul român, Aurel Onciul s'a apropiat de membrii Radei ucrainiene, tratând cu ei asupra desmembrării Bucovinei. Ucrainenii l-au ținut la început în rezervă, intenționând a se servi de el numai în caz de nevoie. Dificultatea pentru ei s'a ivit în momentul, când guvernorul Bucovinei a refuzat să le predea de bună voie puterea. Atunci Ucrainenii au luat contact cu Aurel Onciul și au căzut de acord cu el asupra următoarelor lucruri: Bucovina neîmpărțită trece în seama Românilor și

¹⁾ Czern. Morgenblatt, 7/XI 1918 No. 159.

Ucrainienilor. Împărțirea se va face ulterior, comună de comună. În comunele mixte reprezentanța comunală va hotărî, cărui teritoriu dorește să aparțină. În orașul Cernăuți se instituie o administrație interimară cu membrii români și ucrainieni. Ucrainenii prezentându-se în după masa zilei de 6 Noemvrie 1918, guvernorul, văzând aranjamentul, le predă de bună voie puterea.

Aranjamentul făcut de Aurel Onciul cu Ucrainenii a fost un act de miopie politică, sau chiar de trădare națională. Căci Ucrainenii au ocupat întâiu oficiile din Cernăuți, punând astfel mâna pe Bucovina, iar în urmă au declarat guvernorului austriac că sunt gata să împartă puterea cu Românii. Era irelevant, dacă ei se prezintă cu sau fără Aurel Onciul. Rezultatul rămâne acelaș: stăpânirea ucraineană asupra întregii Bucovine. A fost rușinos faptul, că s'a găsit un Român, care a dat mână de ajutor la înstrăinarea Bucovinei.

Pe lângă acțiunea politică inaugurată la Viena de deputații români, se mai constată activitatea rodnică a refugiaților bucovineni. Aceștia, părăsind Bucovina, au început în regatul român o vie propagandă publicistică pentru susținerea drepturilor politice ale Românilor asupra Bucovinei. Numărul lor a fost mărit cu o serie de tineri români, ofițeri și soldați austriaci, cari căzând în prinsoarea rusească au reușit să formeze cu timpul un corp de voluntari români, cari s'au pus în slujba statului român.

Refugiații români din Bucovina au dezvoltat în statul român o propagandă națională și politică foarte intensă. Ei întâiu au publicat articole în cotidienele din București, iar în urmă în „Revista Bucovinei“, întemeiată de ei în primăvara anului 1916. Întâiu au cerut intrarea în războiu a României împotriva Puterilor centrale. Odată realizată această primă dorință a lor, ei în urmă au stăruit pentru retrocedarea Bucovinei integrale, în hotarele ei istorice.

Dar, negreșit, aceste două acțiuni politice, cea dela Viena și cea din regatul român, nu putea să stea mult timp izolate. Ele trebuia să se întâlnească, pentru a se contopi în una singură. Orașul Cernăuți a fost menit să fie locul de întâlnire. Mișcarea națională începută aici, de un mănunchiu de intelectuali români, a absorbit cele două acțiuni politice amintite mai sus.

E adevărat, că în Octomvrie 1918 nu se aflau în Bucovina decât pușini intelectuali români. A rămas nerecrutat numai un număr infim de Români intelectuali și în seama acestora a căzut obligația să

traducă în faptă, ceea ce frații lor răsfirați pe toate fronturile și prin multe țări simțeau și doriau.

A fost un mare noroc pentru Românii din Bucovina, că în zilele de Octomvrie 1918 se afla în Cernăuți d-l prof. univ. Sextil Pușcariu. D-lui are marele merit de a fi inaugurat în acele zile memorabile mișcarea politică din Bucovina și a o fi îndrumat pe calea cea dreaptă. Dela D-lui a pornit ideia înființării unui ziar român. Înfiptuirea acestei idei cerea pe atunci o bună doză de entuziasm și de curaj. În Cernăuți, orașul poliglot unde se aflau mai multe națiuni, cari se bănuiau reciproc, acțiunile politice puteau fi foarte ușor controlate de autorități. Și autoritățile austriace erau pe atunci în plină activitate. Exista guvernorul Etdorf cu pleiada sa de funcționari politici și polițienesci, și în urmă generalul Eduard Fischer, șeful corpului de jandarmi. În plus, se afla la Cernăuți și comanda legiunii ucrainiene. Toate la un loc, sau chiar numai unul din aceste officii, erau destul de puternice pentru a putea înăduși mișcarea românească iredentă.

Dar ideia înființării unui organ românesc, dată de d-l Sextil Pușcariu, a prins rădăcini tot mai puternice și cerea să fie înfiptuită. Astfel în ziua de 12 Octomvrie 1918, deci înainte de lansarea manifestului imperial, un număr mai mare de intelectuali români, în frunte cu d-l Sextil Pușcariu, s'au întrunit la un sfat în locuința medicului Isidor Bodea. Aici s'a discutat situația politică. Toți erau de părere, că Austria trage de moarte și că Românii din Bucovina trebuie să se organizeze în așa fel ca să poată întâmpina evenimentele politice care se întrezăreau. S'a hotărât întemeierea unui ziar românesc și acestuia i s'a zis „Glasul Bucovinei“, adecă glasul întregii Bucovine, neimpărțite și nedesmembrate.

La 17 Octomvrie 1918 fu lansat manifestul imperial. Grupul de intelectuali români din jurul D-lui Sextil Pușcariu au văzut în acele momente prevederile lor înfiptuite. De fapt, Austria a intrat în agonie. Discuțiile avute cu Aurel Onciul, pentru a-l convinge, că singura atitudine corectă este a reclama toată Bucovina pentru Români, n'au dat nici un rezultat. La urmă, Onciul a făcut o concesie. A promis să ia contact cu colegii săi parlamentari din Viena și să prezinte apoi dorințele lor. După plecarea lui, a apărut „Glasul Bucovinei“, în ziua de 22 Octomvrie 1918. În al doilea număr se făcu prohodul Austriei. În acest timp a sosit dela Storojineț Iancu

Flondor și a luat imediat contact cu grupul intelectualilor români. Iancu Flondor era o frumoasă achiziție. Era inteligent și energic, era călătoreț în luptele politice pe care le purtase pe vremuri, și, în urmă, era omul care se bucura de vază la toți Români din Bucovina. El s'a pus în slujba revendicărilor naționale și a ajuns repede în fruntea mișcării naționale dela Cernăuți.

Dacă d-l Sextil Pușcariu a inaugurat acțiunea românească din Octombrie 1918 și i-a dat primele îndrumări, Iancu Flondor are meritul de a fi asigurat victoria.

Iancu Flondor a făcut, chiar dela început, toate pregătirile pentru convocarea adunării reprezentanților poporului român din Bucovina. Această adunare a avut loc în ziua de 27 Octombrie 1918. Aici s'a hotărât unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări românești într'un stat național independent. Adunarea s'a declarat „constituantă“, alegând un „consiliu național“ de 50 membri. Președintele consiliului național a fost părintele Dionisie Bejan. Acest consiliu a instituit guvernul Bucovinei, care era alcătuit din Iancu Flondor ca șef și din 14 secretari de stat ¹⁾.

Hotărârile constituantei au fost comunicate în scris guvernorului Etdorf. Acesta n'a dat la început nici un răspuns. A așteptat să vadă, ce rezultate va da acțiunea Ucrainenilor sprijinită de Aurel Onciul. Hotărârile Ucrainenilor i s'au adus la cunoștință în seara zilei de 3 Noembrie 1918. În consecință el invită la sine pentru a doua zi pe Iancu Flondor. Dar acesta răspunse că nu se va deplasa, până când nu va primi răspuns la hotărârile constituantei românești din 27 Octombrie 1918. Totuși, acești doi bărbați s'au întâlnit în această zi pe teren neutral, în casa fostului mareșal al Bucovinei, Alexandru Hurmuzachi. Guvernorul Etdorf a stărui pe lângă Iancu Flondor să cadă de acord cu Ucrainenii. Făcând aluzie la acțiunea lui Aurel Onciul, dânsul a zis că sub patronajul său au avut loc tratative și s'a convenit ca Bucovina să fie guvernată de reprezentanții ambelor națiuni. Români să stăpânească Sudul Bucovinei până la Sirete, Ucrainenii Nordul țării până la Prut, iar regiunea între Prut și Sirete să fie deocamdată un condominiu. Flondor a respins propunerea și a cerut puterea asupra întregii Bucovine.

În urmă se știe, ce a urmat. Ucrainenii, la 6 Noembrie 1918, au ocupat oficiile publice din Cernăuți, iar Aurel Onciul urma — în

¹⁾ *Monitorul Bucovinei* No. 1 din 14/XI 1918.

teorie — să ia puterea asupra Sudului Bucovinei. Se părea un moment, că acțiunea românească inaugurată de Sextil Pușcariu și condusă de Iancu Flondor va eșua.

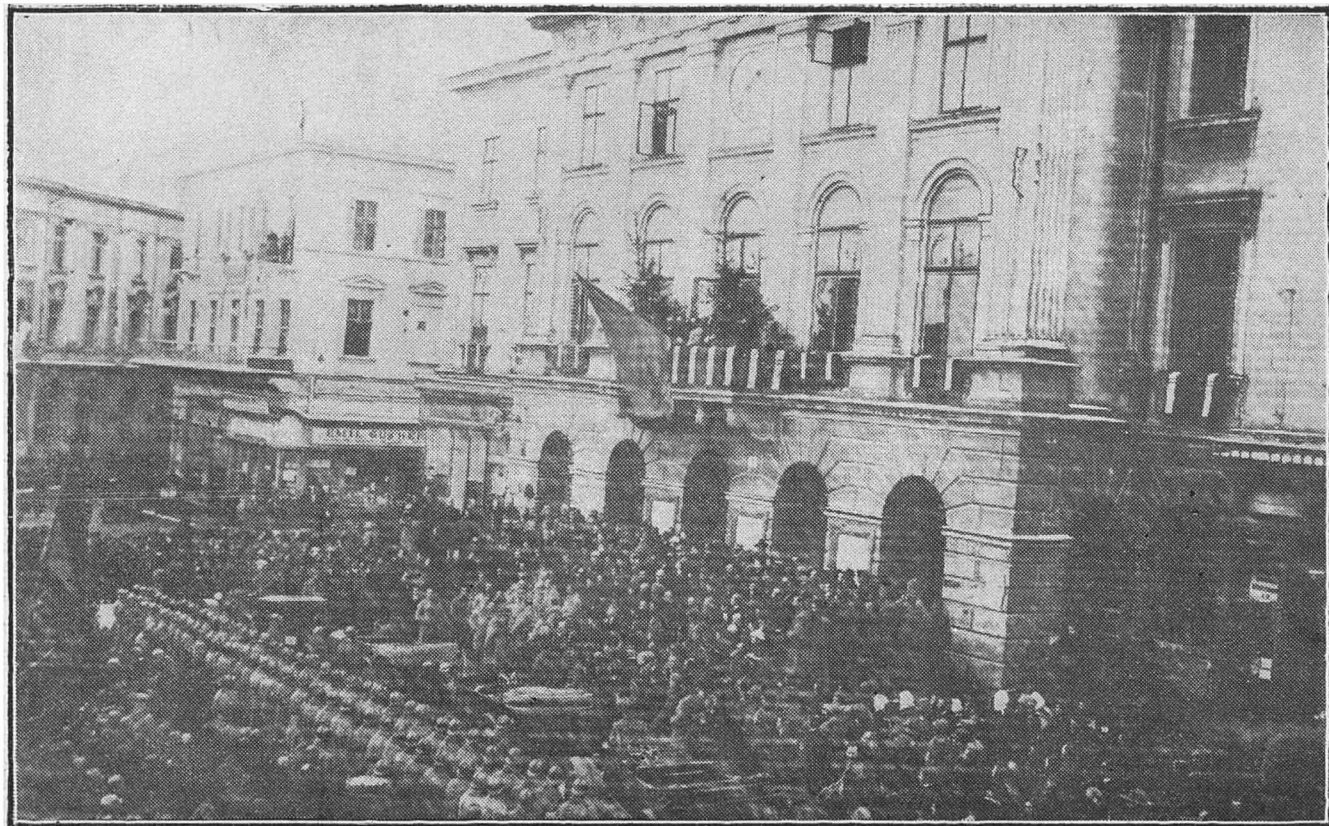
În acele momente grele Iancu Flondor s'a adresat regelui Ferdinand, implorând intrarea armatei române. Vasile Bodnărescu a dus adresa la Iași și s'a întors după puține zile cu rezultat — negativ. Marghiloman, ministrul președinte român, nu s'a putut hotărî să trimită armata română în Bucovina. Bodnărescu a plecat a doua oară la Iași; de data aceasta l-a găsit pe generalul Coandă, șef al guvernului român, care dădu răspuns afirmativ. De cum s'a răspândit vestea la Cernăuți, că armata română e pe cale să vină în Bucovina, membrii constituantei, ai guvernului provizor, și, peste tot, toată suflarea românească aștepta, zi de zi, cu mare nerăbdare să vadă intrând în oraș dorobanțul român. La „Casa națională“ românească mai multe zile de a rândul erau adunați intelectualii români, domni și doamne, acestea din urmă cu buchete de flori în mână, apoi membrii societății corale „Armonia“, pentru a întâmpina cu flori și cântece pe solii Români liberatoare.

Divizia VIII-a a primit la 5 Noemvrie 1918 ordinul de a intra în Bucovina. S'au mobilizat la rezezeală soldații regimentelor 16, 29 și 37 infanterie și regimentele de Roșiori No. 3 și 8. Generalul Iacob Zadic și colonelul C. Rovinaru întâiu erau să trimită trupe la Suceava, iar mai târziu să ocupe treptat toată Bucovina¹⁾.

În ziua de 8 Noemvrie 1918 Divizia VIII-a era gata de intrare în Bucovina. Cu acest prilej comandantul ei finu să adreseze soldaților, cari aveau misiunea să elibereze Bucovina, următoarele cuvinte încurajatoare: „Vouă v'a păstrat soarta norocul a pași cei dintâi pe pământul scump al Bucovinei. Fiți mândri, arătați-vă demni de încrederea ce s'a pus în voi... Doresc spornicie pasului ce faceți și Vă zic: Cu Dumnezeu înainte“.

Mai multe avioane românești, sburând deasupra Cernăuților, au aruncat manifeste, vestind astfel Românilor bucovineni desființarea frontierei dela Ițcani. „Trecând hotarul, pus între voi de o soartă vi-tregă acum o sută și mai bine de ani, hotar care n'a putut nici odată să ne despartă și inimile, trupele române sosesc în mijlocul vostru, aducându-vă dragostea și sprijinul lor pentru libertatea înfăptuirii

¹⁾ Toate ordinele referitor la Divizia VIII-a se găsesc în „Bucovina“, în cinstea ostașilor Diviziei a VIII-a.

Gen. Zadic, înconjurat de membrii guvernului provizor, anunță luarea în stăpânire a întregii Bucovine. Cernăuți 11 Noembrie 1918

dorințelor născute din dreptul legitim al popoarelor de a dispune de soarta lor“.

Suceava fu ocupată în ziua de 8 Noemvrie, iar în Cernăuți, de unde Ucrainenii, legionarii și șefii politici, se retraseră cu câteva zile înainte, armata română intră în ziua de 11 Noemvrie 1918. Generalul Iacob Zadic a fost primit în „Casa națională“ românească de un imens public român, care l-a bineventat și l-a acoperit cu flori. Iancu Flondor a rostit o cuvântare înduioșătoare, strângând la urmă în brațe pe generalul Zadic. Un moment acești doi bărbați stăteau îmbrățișați, unul la pieptul altuia „ca doi frați iubitori, cari după o lungă și dureroasă despărțire se întâlnesc spre a nu se mai despărți nici odată“.

Armata română, ocupând Bucovina, a fost pusă la dispoziția guvernului provizor dela Cernăuți. S'au și lansat manifeste, în care populația a fost înștiințată de ocuparea săvârșită și somată să se liniștească. Sextil Pușcariu, secretarul de stat pentru Externe, s'a străduit să intre în legătură cu Românii din Basarabia și Ardeal. Unora le-a comunicat, că în Bucovina s'a stabilit domnia românească, iar pe ceilalți i-a îndemnat să nu se împace cu nici un preț cu Ungurii.

Dar prin hotărârea constituantei din 27 Octomvrie 1918 nu s'a împlinit decât o parte a programului dorit și cerut de Români. S'a luat în stăpânire Bucovina și s'a hotărât a o uni „cu celelalte țări românești într'un stat național independent“. Formula era vagă și da loc la multe explicații. Cum Austria a dispărut, hotărârea constituantei bucovinene însemna, că Bucovina se unește cu celelalte provincii românești ale fostului imperiu austro-ungar. Deci se întemeiază un al doilea stat românesc pe lângă cel existent. În cazul acesta, România rămânea pe din afară. Or, lucrul acesta n'a fost intenționat, ci se doria unirea Bucovinei cu Regatul român. Era de preferat unirea directă cu statul român. Cealaltă soluție a unirii cumulative cu statul român a provinciilor românești din Austro-Ungaria nu era recomandabilă.

Doi factori au insistat ca Bucovina să se unească direct cu regatul român: Ion I. C. Brătianu și refugiații bucovineni. Primul, politician cu experiență, doria să aibă fapte împlinite atunci, când se va prezenta la conferința de pace. Înconjurul peste Ardeal îi părea greoi și inutil. Iar refugiații erau fideli programului lor. Ei cereau, ceea ce ceruseră de patru ani încoace: unirea Bucovinei cu Vechiul Regat.

Gen. Zadic, însoțit de Iancu Flondor, comunică populației unirea Bucovinei cu regatul României. Cernăuți 28/XI 1928.

În ședința constituantei din 25 Noemvrie 1918 Iancu Flondor, resumând ideile exprimate, admise că este necesar să se stabilească raportul politic al Bucovinei cu regatul României. În consecință s'a hotărât, să se convoace pe ziua de 28 Noemvrie 1918 congresul general al populației din Bucovina.

Pentru Români lucrurile erau limpezi. La congres ei urmau să hotărască unirea necondiționată a Bucovinei cu Regatul României.

În seama guvernului provizor cădea sarcina să pregătească congresul. În acest scop Iancu Flondor luă contact cu reprezentanții celorlalte națiuni. Evreii, invitați să adere la unirea Bucovinei cu regatul României, au preferat să rămână în echivoc. În manifestul lor ei au cerut recunoașterea lor ca popor, egalitatea în tratament și dreptul de autodeterminare, un drept pe care ei nu specifică, în ce fel ar dori să-l exercite. Totodată s'a anunțat convocarea constituantei evreești, care va stabili raporturile cu „noul stat” care va fi să se înființeze în Bucovina¹⁾. Dar proiectata constituantă a lor nu a avut loc niciodată, iar anunțul cu fixarea raporturilor cu noua putere care se va institui în Bucovina însemna, că Evreii doresc să stea în neutralitate expectativă, pentru ca, la urmă, să poată merge alături de învingător. Ați-tudine oportunistă, politică, pasivă care lasă în seama altora să creeze situațiuni politice.

Polonii au aderat dela început la unirea cu statul român. Asemenea și Germanii. Cu reprezentanții acestora Flondor a avut o discuție în ziua de 23 Noemvrie. El le ceru răspuns până în seara zilei de 26 Noemvrie. Pentru a putea da răspunsul cerut, Germanii au ținut un congres al lor în ziua de 26 Noemvrie, în care, au hotărât să adere la unirea Bucovinei cu regatul român. Un reprezentant al lor a fost ales, pentru a face această declarație la congresul român din 28 Noemvrie.

Congresul, convocat de guvernul provizor, s'a ținut în Cernăuți, în sala sinodală, în ziua de 28 Noemvrie 1918. Dionisie Bejan, președintele consiliului național, a deschis congresul cu o cuvântare patriotică. „Vă salut” zise el „cu inima înduioșată pe voi, frunțașilor neamului românesc din Bucovina, cari ați venit cu suflet curat și cu inima învăpăiată din tuz patru unghiurile țării ca să așezați cea dintâi piatră fundamentală, pe care să se clădească trainic și neclintit România Mare”.

¹⁾ Czern. Morgenblatt 18 X 1918 No. 142 p. 2—3.

Un serviciu divin cu participarea autorităților românești. Cernăuți primăvara 1919

www.dacoromanica.ro

După Dionisie Bejan, Iancu Flondor a ocupat fotoliul prezidențial. După rostirea salutului basarabeanului Pan Halipa și al ardeleanului Crișan, d-l Iancu Nistor a documentat din punct de vedere istoric dreptatea actului de unire a Bucovinei cu regatul României. Bucovina tot timpul făcuse parte din statul Moldovei, în cuprinsul ei sunt urme neșterse, săpate în piatră, doveditoare de activitatea strămoșilor noștri. Secole de-a rândul țara Bucovinei a fost apărată de Români. Actul dela 1774 a despărțit frați de frați. Resumând toate momentele d=sa propune :

„Unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru cu regatul României“.

Propunerea a fost votată de toți membrii congresului. Au urmat declarațiile de aderență ale Polonilor și Germanilor. Reprezentantul german și-a terminat declarația cu următoarea frază: „Și astfel cu ajutorul lui Dumnezeu să mergem drumul cel nou, pe care ni-l indică mersul istoriei“.

Prin actul unirii Bucovinei cu regatul României s'a desființat o mare nedreptate istorică. O provincie, bogată în monumente istorice, plină de urme ale activității din trecut, locuită de un popor inteligent și energic, a revenit la țara, de care fusese deslipită pe vremuri. Toți martirii causei naționale românești din Bucovina, peste mormintele cărora s'a așternut ceața uitării, toți fiii Bucovinei cari în diferitele războaie, ce-le purtase Austria, au căzut, vărsându-și sângele pentru un ideal străin, și în urmă toți soldații armatei române căzuți pe câmpul de luptă pentru desrobirea fraților or, vor dormi un somn ușor. Li s'a împlinit dorința, li s'a împlinit visul.

ANEXE

Originalele anexelor sunt proprietatea autorului, afară de anexa 1, care aparține d-ului Salo Weisselberger, și de anexa 20, d-ului maior Iacob Iaskiewicz. Amândoi domnii locuiesc în Cernăuți.

1.

1914 Septembrie 2

Locotenentul rus Pigarevski către Salo Weisselberger, primarul Cernăuților.

Îl somează să predea orașul Cernăuți

Ich melde, dass den 20 August, 2 September, haben das russische Herr Cernovice vernommen.

Von heute an ist die Stadt in unsere Hände.

Ich melde den Einwohnern, dass im Fall, wenn ein Schoss sich hören wird, dann wird die Stadt sofort vernichtet. Ich befehle den Einwohnern, dass niemand bei den Fenstern und an die Balkonen sich bewies; dass die Fenster müssen in verlauf der Nacht hell beleuchtet sein; die Hoteln müssen menschenrein und verschlossen. Dafür verflüchte ich mich unterhalten wollen ungefähr in der Stadt Cernovice.

Wenn ein Widerstand sein wird, dann werden die Leute, welche bei uns sich finden, erschossen und die Stadt vernichtet.

Komendant der Stadt Cernovice

2.

Cernăuți, 1914 Septembrie 2

Primarul Cernăuților comunică populației iminenta ocupare a orașului din partea trupelor rusești

K u n d m a c h u n g

Die Landeshauptstadt Czernowitz habe ich heute nachmittags um halb 3 Uhr an die russischen Truppen übergeben; ob eine Besetzung der Stadt stattfinden wird, wird später noch bekannt gegeben werden.

Sollte eine solche stattfinden, wurde die Schonung des Lebens und Eigentums der Bürger unter der Bedingung garantiert, daß nicht das Geringste unternommen wird, wodurch russische Soldaten oder dem russischen Militär gehöriges Eigentum irgendwie Schaden leiden würde.

Ich habe mein Wort verpfändet, daß die Bevölkerung sich ruhig, zuvorkommend und friedlich den russischen Truppen gegenüber ver-

halten wird, und gebe der bestimmten Erwartung Raum, daß mich die Bürgerschaft nicht eines Wortbruches schuldig machen wird.

Für den Fall eines Einmarsches der russischen Truppen dürfen der getroffenen Vereinbarung gemäß Balkone und Fenster nicht besetzt sein; wobei ich noch besonders darauf aufmerksam mache, daß die Stadt im Falle auch nur eines Schusses aus der Mitte der Bevölkerung, mit der Demolierung durch Kanonen bedroht erscheint.

Nicht leerstehende Wohnungen sind während eines allfälligen Einzuges zu beleuchten.

Ich appelliere nochmals an die Einsicht der Bevölkerung, sich ruhig, besonnen, und dem Ernste der Lage entsprechend zu benehmen, sich insbesondere jedes Zurufes zu enthalten, da die Stadt im Gefalle namenloses Unglück gewärtigt.

Für die Aufrechthaltung der Ruhe und Ordnung wird bis zu einem eventuellen Einmarsche der russischen Truppen die Bürgerwehr Sorge tragen, deren Anordnungen pünktlichst und unweigerlich Folge zu leisten ist.

Der Bürgermeister: Dr. *Weisselberger*

3,

Cernăuți, 1914 Septemvrie 3

Primarul Cernăuților comunică populației că a fost impusă de autoritățile militare rusești cu suma de 300.000 cor. austriace

An die Bevölkerung der Stadt!

Bis heute 2 Uhr Nachmittags muss dem H. Kommandanten der hier einmarschierten russischen Truppen geprägtes und gestanztes Gold und Silber im Werte von 300.000 Kronen übergeben werden.

Die zu übergebenden Wertsachen sollen lediglich als Garantie für das korrekte Verhalten der Bevölkerung den russischen Truppen in unserer Stadt gegenüber bilden und wurde deren Rückgabe zugesichert. Für jeden Fall jedoch übernimmt die Stadt die Verpflichtung, den Wert der übergebenen Wertgegenstände zu ersetzen.

Ich fordere jeden einzelnen der Bewohner dieser Stadt auf, alles, was er an Gold und Silber besitzt, unbedingt zur Verfügung zu stellen, denn jeder Einzelne wäre, wenn er dieser Aufforderung nicht nachkommt, verantwortlich für das schreckliche Unglück, dem die Stadt anheimfiele.

Je zwei Delegierte mit einer von mir gefertigten Legitimation ausgestattet, werden von Haus zu Haus gehen, überall die vorhandenen Wertgegenstände in Gold und Silber gegen Hinterlassung einer Bestätigung abnehmen.

Auch muß jeder, bei dem die Delegierten nicht vorgesprochen haben, bis spätestens 12 mittags die in Rede stehenden Wertgegenstände im Magistrate I Stock, Tür 24 abliefern.

Ich ermahne jeden Einzelnen dringend, den Delegierten willig

und mit tunlichster Beschleunigung geprägtes Gold und Wertsachen zu übergeben, damit unter keiner Bedingung die festgesetzte Frist versäumt werde. Niemand soll Schaden leiden, aber wehe dem, der aus welchen Gründen immer die Ausfolgung der in seinem Besitze befindlichen Gold und Silbermünzen, Gold und Silbergegenstände verweigern oder den Besitz verheimlichen würde.

Der Bürgermeister : Dr. *Weisselberger*

4.

Cernăuți, 1914 Septembrie 3

Populația orașului Cernăuți este somată să predea armele

K u n d m a c h u n g

betreffend die unbedingte und sofortige Ablieferung von Waffen aller Art.

An die Bewohner der Stadt Czernowitz !

Der Herr Kommandant der einmarschierten Truppen hat unter Androhungen mit unnachsichtlich durchzuführenden Bestrafungen der Gesamtbevölkerung die Ablieferung von Waffen aller Art verlangt.

Ich fordere jeden Einzelnen auf, in seinem Besitze befindliche Waffen, welcher Art immer, unbedingt und sofort dem Stadtmagistrate abzuliefern.

Eine Nichtbefolgung dieses Befehles würde die schrecklichsten Folgen für die Besitzer der Stadt und ihrer Bevölkerung haben.

Der Bürgermeister : Dr. *Weisselberger*

5.

Cernăuți, 1914 Septembrie 3

Populația Cernăuților este somată să nu se apropie de sentinelele rusești cari au ordin să facă uz de armă

K u n d m a c h u n g

Das Betreten von Plätzen, auf welchen russische Wachposten aufgestellt sind, ist laut Anordnung des Stadtkommandanten strengstens verboten.

Wer auf den ersten Aufruf der Wache nicht stehen bleibt, wird unnachsichtlich sofort erschossen.

Der Bürgermeister : Dr. *Weisselberger*

6.

Cernăuți, 1914 Septembrie 3

**Se comunică populației orașului Cernăuți unele măsuri
polițienești**

K u n d m a c h u n g

Im Auftrage des Kaiserl. russ. Militärkommandos wird verordnet wie folgt;

I. Ansammlungen des Publikums, dann das Herumstehen auf Gassen, Plätzen, Trottoirs ist strengstens verboten.

II. Die Kaufmannschaft wird aufgefordert, die Verkaufsläden von 7 Uhr früh bis 7 Uhr Abends offen zu halten, widrigenfalls die Öffnung mit Gewalt erzwungen werden und der Ladeninhaber Schaden leiden würde.

III. Branntwein- u. Bierschänken sind ausnahmslos gesperrt zu halten. Zuckerbäckereien, Kaffehäuser und Restaurants dürfen in der Zeit von 6 Uhr Früh bis 7 Uhr Abends offen stehen, doch ist auch in diesen Betrieben der Verkauf oder Ausschank von Spirituosen jeder Art strengstens verboten.

IV. Waffen und Munition ausnahmslos sowie Gegenstände, die aus dem Besitze des russ. Militärs herrühren, sind sofort im Magistrate abzuliefern.

V. Die Haustore dürfen erst um 6 Uhr Früh geöffnet werden und sind um 8 Uhr abends zu schliessen. Nach 8 Uhr darf sich Niemand auf der Gasse zeigen.

VI. Die mit Abzeichen (Armbinde) versehene Bürgerwehr ist auch weiterhin mit der Aufrechthaltung der Ruhe und Ordnung beauftragt. — Ihre vornehmste Aufgabe besteht in der Hintanhaltung von Sammlungen des Publikums und Verhinderung des Stehenbleibens von Passanten. — Sie wird, wenn ihren Weisungen nicht augenblicklich Folge geleistet wird, milit. Assistenz in Anspruch nehmen. Die Folgen wird der Zuwiderhandelnde sich selbst zuzuschreiben haben.

VII. Den Eltern wird nachdrücklichst nahegelegt, dafür Sorge zu tragen, daß ihre Kinder oder Pflegebefohlenen nicht mit Kinderschusswaffen (Spielpistolen etc.) herumhantieren, da selbst ein Schuss aus solchen Spielzeugen die unberechenbarsten Folgen nach sich ziehen könnte.

Czernowitz, am 3. September 1914.

Der Bürgermeister : Dr. *Weisselberger*

7.

Cernăuți, 1914 Septembrie 6

Se comunică populației orașului Cernăuți că contribuția de 300.000 cor. austr. a fost iertată de autoritățile rusești

K u n d m a c h u n g

Über Anordnung Sr. Excellenz des Herrn Oberkommandanten wurde die eingeforderte und Dank der Opferwilligkeit der Bevölkerung zeitgerecht aufgebrachte Kontribution dem Stadtmagistrate zwecks Rückstellung an die Eigentümer wieder gegeben.

Ich danke der Bürgerschaft herzlichst für die so wacker befügte Opferwilligkeit und bitte sie dringend, die bisher bewiesene ruhige und besonnene Haltung auch weiterhin zu bewahren.

Gegenwärtig wird eifrigst an der Sichtung und Ordnung der Gegenstände zwecks glatter Abwicklung der Rückgabe gearbeitet.

Nach Abschluss wird der Zeitpunkt und die Art, in welcher die Rückgabe der eingelieferten Gelder und Wertsachen durchgeführt werden soll, besonders bekannt gegeben werden.

Der Bürgermeister *Dr. Weisselberger*

8,

Cernăuți, 1914 Septembrie 8 (August 26).

Generalul rus Ariutinov face cunoscut că a iertat populației contribuția impusă

Primarele orașului Cernăuți aduce populației la cunoștință următoarea scrisoare a Excelenței Sale domnului general Ariutinov.

Cătră popoarele orașului Cernăuți:

Pentru a arăta cât de dureros și nedrept a fost din partea Austriacilor a pune populației pacinice din Cameneț o cerere neașteptată și aproape nemai auzită, am hotărât să las să simtă aceasta și locuitorii din orașul Cernăuți.

Eșind Austriacii din Cameneț au dat banii îndărăpt. Și eu Vă înapoiez banii și anume fără să-i fi luat în primire, de oarece nu convine sufletului poporului rus a supăra și pedepsi o populație pacinică.

Sunt convins de pacinicia și prevenirea amabilă a locuitorilor din Cernăuți față de trupele rusești și de aceea nu aflu de trebuință nici o cauziune.

Întâmplându-se însă să se întîmpine trupele rusești cu oarecare neprietenie din partea locuitorilor, atunci voi ști să aflu mijloace destule pentru a-mi asigura ascultarea trebuitoare.

General Ariutinov

Rog să binevoiiți a aduce publicațiunea de mai sus, cu care mă declar deplin înțeles, la cunoștința orașului.

General Navrocki

Orig. : rus. nemț. rom. ruten.

9.

Cernăuți, 1914 Septemvrie 10

Se comunică populației orașului Cernăuți unele măsuri polițienești

K u n d m a c h u n g

Die Bevölkerung wird nochmals dringend aufgefordert, Ansammlungen auf den Straßen und Plätzen zu unterlassen und jeden Zusammenlauf zu vermeiden, auf den Straßen nicht stehen zu bleiben, nach 8 Uhr abends nicht mehr auszugehen, überhaupt alles zu vermeiden, was die freie Passage verhindert.

Sollte auch diese letzte Mahnung fruchtlos bleiben, würden die Zuwiderhandelnden unnachsichtlich arretiert und strengstens bestraft werden.

Der Bürgermeister Dr. Weisselberger

10.

Storojineț, 1914 Septemvrie 15

**Căpitanul rus P. Diacof, ocupând orașul Storojineț,
ia măsuri de siguranță**

P u b l i c a ți u n e

Cătră populațiunea orașului Storojineț și împrejurime :

1. Începând din ziua numită mai sus subsemnatul comandant ia asupra sa toată puterea de stăpânire în teritoriul ocupat al districtului Storojineț.

2. Subsemnatul deci provoacă populațiunea de toate națiunile și confesiunile din teritoriul numit ca să urmeze ocupațiunea civilă obicinuită, să onită toate certele naționale și confesionale și să se privească de aflătoare sub stăpânirea imperială rusă.

3. Pe toate edificiile publice trebuie depărtate insigniile austriace și înlocuite cu steagul național imperial rus. Steagul constă din trei colori, cari urmează după olaltă de alungul în următoarea ordine și anume : sus alb, mijlocul albastru și jos roș. Lungimea steagului va fi 2 metri și lățimea fiecărei colori 30 centimetri.

4. Pentru cazul vr'unei insultări sau înlăturări forțate a steagului imperial rus, primarul va fi judecat după dreptul de războiu, iară orașul va fi sfărâmat.

5. Dela 7 oare seara până la 6 oare dimineața este oprit populațiunii să apară pe stradă, fiecare contravenient va fi împușcat de patrule.

6. În amurgul sării orașul trebuie luminat, iară ubicațiunile de locuință, a căror ferești duc spre stradă, trebuie lăsate fără perdele și luminate toată noaptea. Toate deschizăturile depe acoperișe și din poduri trebuie închise. Dacă orașul nu va fi luminat, va fi pedepsit cu o amendă de 10.000 ruble. Dacă locuitorii caselor nu vor împlini poruncile de mai sus, vor fi pedepsiți cu 500 ruble sau 2 luni închisoare.

7. Dughienile trebuie deschise la 6 oare dimineața și închise la 6 oare seara. Fiecare contravenient va fi pedepsit cu 300 ruble amendă sau o lună închisoare.

8. Tariful de victualii statorit de guvernul de până acuma rămâne în vigoare. Aței negustori cari vor trece peste acest tarif sau vor refuza să vândă victualiile ce le au, sau le vor ascunde, se vor pedepsi cu 2000 ruble amendă sau 3 luni închisoare.

9. Vânzarea tuturor băuturilor alcoolice de orice fel este strict interzisă. Contravenienții vor fi duși înaintea tribunalului de războiu.

10. Dacă cineva din populațiune ar slobozi o împușcătură asupra trupelor noastre sau dacă va fi insultat un ofițer, atunci făptuitorul va fi împușcat imediat, iară orașul distrus cu totul.

11. Cine va insulta pe un soldat va fi dus înaintea tribunalului de războiu.

12. Lăjirea de vești minciunoase, cari pot să neliniștească populațiunea sau trupele noastre, este strict oprită. Contravenienții vor fi pedepsiți cu 3000 ruble amendă sau 6 luni închisoare.

13. Dacă va fi prins cineva că stă în oarecare legătură cu inamicul nostru fie gural, fie scrisual sau prin alte semne, atunci respectivul va fi privit de spion și spânzurat imediat.

14. Toate armele defunătoare precum puști, revolvere etc. sau arme de tăiat sau împuns precum săbii, iatagane, pumnaluri etc. în-deosebi materii explosive, în fine munițiuni dela armele numite mai sus, trebuie predate până'n 24 oare din momentul publicării dispozițiilor de față comandantului, la caz contrar fiecare contravenient va fi dus înaintea tribunalului de războiu.

15. Cine va otrăvi nutrimente sau apă de băut sau va distruge apeductul, va fi dus înaintea tribunalului de războiu, iară orașul va fi pedepsit cu 1000 ruble amendă.

16. Pentru batjocurirea bisericilor creștine sau insultarea confesiunilor creștine se statorește pedeapsa de moarte.

17. Orice jăfuire sau omor se pedepsește imediat, cu moartea.

18. Alte crime și delictе, cari nu sunt numite aici, se vor pedepsi după socotința comandantului de oraș.

19. Dispozițiunile excepționale de față rămân în vigoare pentru întreaga durată a războiului prezent.

Această ordonanță se pune în vigoare, se tipărește și se aduce la cunoștința populației.

Consună cu originalul.

Adiutantul comandantului ;
Sublocotenent *W. Zenowicz*

Comandantul districtului Strojineț :
Căpitan *P. Diaczkow*

Orig : rus. rom.

11.

Cernăuți, 1914 Septembrie 16/3

**Guvernorul Simeon Evreinov numește primar al Cernăuților pe
avocatul Temistocle Bocancea**

Publicare

Consiliul municipal e dizolvat.

Decretez ca primar pe doctorul Temistocle Bocancea.

Dat de guvernorul orașului Cernăuți : *S. Evreinov*

Orig : rus. rom.

12.

Cernăuți, 1914 Septembrie 17 (4)

Guvernorul Simeon Evreinov stabilește cursul valutei austriace

Ordinațiune

Îndătoresc pe toți comercianții, vânzătorii și toți locuitorii din orașul Cernăuți și împrejurime, ca ei la schimbat banii austriaci în bani rusești, să numere valoarea unei coroane austriace cu 30 copeice rusești.

Aceia cari la schimbat sau la vânzare și cumpărare de marfă vor număra după alt curs vor fi frași de mine la răspundere.

Guvernorul orașului Cernăuți:

Camer Iunker al Curții împărătești : *Evreinov*

Orig : rus. rom.

13.

Cernăuți, 1914 Septembrie 18/5

**Guvernorul S. Evreinov somează populația Cernăuților să predea
armele**

Ordinațiune

Poruncesc tuturor locuitorilor orașului Cernăuți și împrejurime, ca ei până în trei zile să anunțe și să predeie comandantului orașului Cernăuți tot felul de arme cari le-ar avea, atât arme de foc cât și săbii. Nu e permis a ține și a purta pumnale, cuțite mari și bețe cu

arme ascunse. Aceia cari s'ar face vinovați de neascultare, la caz dacă s'ar afla la dânsii vr'o armă de cele numite, vor fi trași la cea mai strictă răspundere.

Guvernorul orașului Cernăuți:

Camer Iunker al Curții împărățești : *Evreinov*

Orig : rusesc, românesc.

14.

Cernăuți, 1914 Septemvrie 24 (11)

Guvernorul S. Evreinov comunică populației că armata austriacă este bătută și că rezistența pasivă nu are rost

A p e l

Provoc pe locuitorii Bucovinei de a lăsa împotrivirea în contra armatei ruse și de a preda armele.

Armata austriacă e bătută peste tot și nu va mai ajuta.

Introduceți-vă la lucrul Vostru, iar stăpânirea rusă va griji pentru voi, dacă veți sluji credincios împăratului rus.

Dela Guvernorul din Cernăuți:

Camer Iunker al Curții Maiestății Sale : *S. Evreinov*

Orig : rus. rom.

15.

Cernăuți, 1914 Septemvrie 25 (12)

Guvernorul S. Evreinov comunică instituirea poliției rusești în orașul Cernăuți

Ordinațiune obligatoare

Aduc la cunoștința locuitorilor orașului Cernăuți, cumcă cu data de astăzi se introduce în ținutul orașului poliția orășănească și că din cauza aceasta se desridică și se desființează toate organizațiunile relative la menținerea ordinii, care au fost până acuma. Orașul se supune prefectului poliției și se împarte în patru secții.

În fruntea fiecărei secții va fi un împieगत al meu a poliției, cătră care se vor adresa locuitorii la caz de necesitate.

1. Locuitorii sânt obligați a urma fără șovăire poruncile autorităților militare și ale poliției mele și se admoniază ca să nu se amestece în acțiunile lor. Locuitorii din partea lor să caute ca ordinea să fie menținută în oraș.

2. Circulația pe strade și comerțul în toate restaurantele, cofetăriile, cafenelele și în toate prăvăliile trebuie să înceteze la 9 ceasuri seara. După această oră e oprit a părăsi casa tuturor persoanelor, afară de acele cari posed o adeverință de trecere (îmblet) eliberată pe numele persoanei respective pentru chiar acest scop și fiecare persoană aflată pe stradă după ceasul amintit se va opri și se va aresta imediat.

3. după sistarea operațiunilor comerciale în localele amintite trebuie să se ridice perdelele la ferești, și anume trebuie să fie iluminajia în ele astfel, ca să se poată vedea depe stradă toată ubicațiunea.

4. Comerțul în oraș trebuie să înceteze în zilele de lucru la 8 ceasuri seara. În Dumineci însă și de sărbători mari, cari se serbează de biserica gr.-or. ca și în zilele împărătești : 23 Aprilie, 6, 14 și 25 Mai, 22 și 30 Iulie, 5 și 21 Octomvrie, 14 Noemvrie și 6 Decemvric tot comerțul în oraș este permis numai până la ceasurile 12 din zi.

5. În timpul în care nu se face comerț, e oprit a se aduna pe strade și piețe.

6. Este oprit a purta pe strade orice fel de distincții la braț sau pe cap, sau orice fel de insignii.

7. Purtarea emblemei dela Crucea Roșă este permisă numai acelor persoane, cari sunt autorizate ; persoanele respective sânt însă obligate de a purta la sine legitimațiile respective. Fac totodată atent, că persoanele de ambele sexe cari vor purta fără permisiune insigniile „Crucei Roșe“ vor fi supuse unei pedepse foarte aspre.

În caz de călcare a acestor ordinațiuni, se va pune cea mai grea pedeapsă chiar până la expulzarea vinovaților din oraș.

Dat de Guvernatorul Cernăuțului :

Camer Iunker al Curții Maiestății Sale imperiale : S. *Evreinov*

Orig : rus. rom.

16.

Cernaui, 1914 Octomvrie 5 (Septemvrie-22).

Guvernorul S. Evreinov interzice funcționarea cluburilor politice

Ordinațiune obligatoare

a Guvernorului militar general al Galiciiei.

Guvernorul militar general al Galiciiei, generalul=locotenent conte *Bobrinsky* a ordonat în baza punctelor 1, 2 și 3 ale paragrafului 19 din Normativ despre teritoriile aflătoare în stadiu de războiu următoarele :

1. Funcționarea de cluburi de orice natură, corporațiuni și societăți, e interzisă până la exoperarea unei încuviințări speciale de către guvernorul general.

2. Tot așa funcționarea tuturor instituțiunilor didactice existente, internate și cursuri, până la emiterea unei anumite dispozițiuni respective.

Aceia ce se vor face vinovați de călcare a acestei ordinațiuni se vor pedepsi pe calea administrativă cu închisoare până la trei luni, ori cu amende până la 3000 ruble.

Executarea acestei dispozițiuni se impune guvernorilor Galiției și Bucovinei, cât și comandantului orașenesc al Leovului, după competența lor.

Pedepsele dictate de aceștia vinovaților se vor executa imediat.

Guvernorul militar general al Galiției :

Generalul=locotenent conte *Bobrinsky*

Leov, în 17 Septemvrie 1914.

Aceasta aduc conform demândului guvernorului militar general al Galiției la cunoștința tuturora.

Dela guvernorul din Cernăuți :

Camer Iunker al Curții Maiestății Sale împărătești : *S. Evreinov*

Orig. : rus. rom.

17.

Cernăuți, 1914 Octomvrie 7 (Septemvrie 24).

Guvernorul S. Evreinov institue cenzura militară

Ordinațiune obligatoare

a guvernorului militar general al Galiției.

Guvernorul general militar din Galiția, generalul=locotenent contele *Bobrinsky* a ordonat pe baza punctelor 1, 2 și 3 al paragrafului 19 din statutele pentru ținuturile cari se află în stadiul de războiu următoarele :

1. Fără cenzură militară premergătoare nu e permis a publica în imprimate, articole și rapoarte asupra acțiunilor militare sau asupra activității organelor guverniale rusëști, asemenea nu este permis discutarea chestiunilor militare, politice și celor publice.

2. Interzis e de a tipări și răspândi fără încuviințarea poliției locale placate, publicațiuni, foi volante și ilustrațiuni.

3. Interzis e de a eda din tipografii, institute litografice și din ateliere publice orice fel de tipar fără numele și adresa posesorului.

4. Vânzarea prin librării și chioscuri a cărților tipărite în limba rusă sau în dialectul rus mic, care nu=s tipărite în Rusia, asemenea și împrumutarea astorfel de cărți din biblioteci este interzisă. Astfel de cărți trebuie depuse într'un loc anumit conform ordinațiunilor guvernului local.

5. Vânzarea și împrumutarea cărților tipărite în toate celelalte limbi și dialecte este interzisă, dacă conținutul lor e ostil guvernului sau poporului rus.

6. Reprezentări publice a pieselor teatrale cari nu sânt aprobate de cenzura rusă sunt interzise. Asemenea nu e permis a da concerte sau a ținea prelegeri publice fără încunoștiințarea poliției locale.

Acei cari calcă ordinațiunea aceasta se vor pedepsi pe cale administrativă cu temniță până la 3 luni sau în bani până la 3000 ruble.

Cu executarea acestei ordinațiuni sânt însărcinați guvernorii Galiției și Bucovinei, precum și căpitanul orașului Leov conform competenței lor.

Pedepsele decretate se execută imediat.

Guvernorul militar general al Galiției :
Generalul=locotenent conte *Bobrinsky*

Leov, în 19 Septemvrie 1914.

Aceasta aduc conform demândului guvernorului militar general al Galiției la cunoștința tuturor.

Dela guvernorul din Cernăuți :

Camer Iunker al Curții Maiestății Sale împărătești: *S. Evreinov*
Orig. rus. rum.

18.

Cernăuți, 1914 Octomvrie 14 (1.)

Prefectul de poliție rus Lazarev face cunoscut că la 18 Octomvrie se va oficia un serviciu divin solemn cu ocazia zilei onomastice a Țareviciului.

[Tradus din rusește].

P u b l i c a Ț i e.

La 5 (18) Octomvrie, cu prilejul zilei onomastice a Înălțimii sale împărătești, a moștenitorului tronului și marelui principe *Alexei Nicolaievici* se va oficia în Cernăuți, în biserica catedrală ortodoxă, un serviciu divin solemn. Asemenea se vor oficia serviciile divine și în bisericile celorlalte confesiuni.

Proprietarii caselor sunt invitați să-și decoreze casele în ziua aceasta cu steagurile rusești.

Aduc aceasta la cunoștința publicului în urma ordinului primit dela Înălțimea sa, domnul guvernor al Cernăuților.

Polițimeister din Cernăuți : *Lazarev*

19.

Cernăuți, 1914 Octomvrie 16 (3).

Guvernorul S. Evreinov face cunoscut că grija locuințelor părăsite cade în seama poliției

P u b l i c a Ț i u n e

Având în vedere anunțarea că indivizi suspecți pătrund în locuințele cari au fost părăsite de locuitori în timpul războiului, aduc

prin aceasta locuitorilor Cernăuțului și suburbelor la cunoștință, că păzirea acestor locuințe se va preda din partea mea poliției orașanești și aceste vor fi spre acest scop sigilate.

Rumperea acestor sigile, intrarea fără permisiune specială în aceste locuinți, jăfuirea și vătămarea obiectelor aflătoare în aceste locuinți se va pedepsi conform dreptului marțial.

Dela guvernorul din Cernăuți :

Camer Iunker al Curții Maiestății Sale împărătești : *S. Erveinov*

Orig. : rus. rom.

20.

1914, Octomvrie 26

Generalul Ariutinov provoacă pe comandantul austriac Iaskiewicz să predea orașul Cernăuți

Командиру абстрийских войскъ въ Черновцахъ

Но. 227

1914 г. 13. Октября 7 часъ утра.

По закону я обязанъ прежде чѣмъ пачать бомбардировать городъ, я долженъ предложить неприятелю сдать городъ, дабы пощадить жеизнь мирныхъ жителей. Испалния законъ, я пришу Васъ очистить Черновцы отъ вашихъ войскъ къ 8 часамъ утра 14 Октября (сегодня 13го), бъ противнимъ случаю съ 8 час. утра вся моя артилерія начнетъ бомбардировку города.

Начальникъ 1й терский казачий дивизиі

Генераль Арютиновъ

Т r a d u c e r e

Cătră comandantul armatei austriace în Cernăuți.

No. 227.

1914, 13 Octomvrie, ora 7 dimineața.

Conform legilor sunt obligat, înainte de a începe a bombarda orașul, să provoc pe inamic să predea orașul pentru a cruța viața locuitorilor pașnici.

Indeplinind prescripțiunile legii Vă rog ca împreună cu soldații D=Voastre să părăsiți orașul Cernăuți până în 14 Octomvrie ora 8 dimineața (astăzi e în 13); la caz contrar toată artileria mea va începe să bombardeze orașul.

Comandantul I Diviziei de Cazaci din Tersc.

General Ariutinov

21.

1914 Noemvrie 22

Deputatul Aurel Onciul invită țărănimea română din Bucovina la adunarea din Suceava pentru a înființa corpul legionarilor români

Țăranilor români,

Muscalul a intrat în țară și voiește să răpună Împărăția. Iar cazănd Austria, cade cu ea și întregul neam românesc. Căci nu poate încăpea îndoială, că peste scurtă vreme după căderea Austriei, Muscalul va înghiți România dimpreună cu Ardealul și Bucovina, făcând astfel capăt neamului nostru.

De aceea noi, țărani români din Bucovina am fost și rămânem pururea credincioși Împărăției. Tot de aceea ne-am fi așteptat că în războiul groaznic între Muscal și Împărăție oastea românească, ca să apere neamul, va lupta umăr la umăr cu oștirile împărătești, când colo auzim, că la București o samă de oameni *asmuță din răspuțeri împotriva Austriei*, că vreau ca România să se lege cu Muscalul, cerând totodată ca oastea românească să între în Împărăție, pe cuvânt, de a ne scăpa de jugul sub care prefind ei că am geme.

Față de această încercare de *sinucidere* a neamului nostru, noi țărani din Bucovina, trebuie să ne ridicăm glasul și să le spunem răstii domnilor dela București, că noi nu ne clintim în credința noastră pentru Împărăție, că ne împotrivim oricărui amestec în treburile noastre și că dorim din suflet, ca oastea românească să lupte alături de feciorii noștri din oastea împărătească.

Ca să ne împreună glasurile, Vă chemăm pe Duminecă, în 9 (22) Noemvrie 1914 la 2 ceasuri după am. la Suceavă, în sala de gimnastică la o adunare țărănească cu următoarea ordine de zi:

1. Cuvânt de deschidere a prezidentului ce se va alege.

2. Dare de samă asupra stării Românilor de gospodarul Ștefan Forfotă din Vatra=Dornei.

3. Dare de samă asupra nevoilor țărănești de gospodarul Nistor Andronicescu din Fundul=Moldovei.

Veniți cu toții! De trenurile de trebuință am grijit. În ziua adunării, la 5 ceasuri dimineață vor pleca trenuri din toate capetele țării, dela Vatra=Dornei, dela Straja și dela Cernăuți (grădina publică).

Pentru comitet:

<i>Gheorghe Hutu</i> gospodar și primar al orașului Câmpulung	<i>Ștefan Bârtoi</i> gosp. și prim. în Stroești	<i>Gheorghe Boncheș</i> gosp. în V. Dornei și deputat în sfatul țării
<i>Alex. Buburuzan</i> gosp. în Mân. Humorului, fost deputat în sfatul țării	<i>Ștefan Forfotă</i> gosp. și prim. al orașului Vatra Dornei	<i>Zaharie Zub</i> gosp. în Horodnicul de Sus

Tipografia Școala română în Câmpulung.

22.

Cernăuți, 1914 Noemvrie 30 (17)

Guvernorul S. Evreinov, revenit a doua oară, numește prefect de poliție pe un domn Crijanovschi

P u b l i c a ț i u n e

Aduc la cunoștința publică că cu ziua de azi am luat în samă guvernarea orașului Cernăuți și încredințez agendele maistrului poliției, prefectului Krijanowski.

Dela guvernorul din Cernăuți :

Camer Iunkerul Maiestății Sale împărătești : S. Evreinov

Orig. : rus. rom.

23.

Cernăuți, 1914 Decemvrie 1 (Noemvrie 18)

Guvernorul S. Evreinov oprește vânzarea de băuturi spirituoase

P u b l i c a ț i u n e

Conform ordinului comandantului general se vor pedepsi acele persoane cari vând la soldați și persoane civile spirituoase, vin și bere cu toate că până acum s'a interzis de mai multe ori vânzarea acestora, conform dreptului marțial cu cea mai mare asprime.

Provoc deci să anunțe fiecare vânzător de spirituoase cantitățile spirituoaselor ce le posedă, la dincontra va fi pedepsit fiecare la care se vor afla după 18 Noemvrie spirituoase neanunțate, cu cea mai mare rigozitate conform ordinului comandantului general.

Dela guvernorul din Cernăuți :

Camer Iunkerul Maiestății Sale împărătești : S. Evreinov

Orig. : rus. rom.

24.

Cernăuți, 1914, începutul lui Decemvrie

Prefectul de poliție rus Crijanovschi face triajul populației

O r d o n a n ț ă

Din ordinul Excelenței sale Domnului Guvernor al orașului Cernăuți, aduc la cunoștință tuturor proprietarilor și administratorilor de case din Cernăuți și suburbii cumcă cu data de 31 Decemvrie st. v. sunt toți proprietarii și administratorii acestor case obligați a prezenta la biroul de evidență toate datele necesare despre acele persoane cari locuiesc în aceste case. Spre acest scop se va întrebuița un formular, care se poate cumpăra pentru un preț fix la susamintitul birou.

În fiecare casă trebuie să fie un registru în care va fi trecută orice persoană care locuiește în această casă cu toate acele date pe cari le conține susamintitul formular. Aceste registre se pot cumpăra numai la primăria orașului.

Orice persoană nou sosită sau care a plecat din oraș trebuie să fie anunțată de proprietar sau administrator la biroul de evidență cu un formular special pentru acest scop.

Această ordonanță obligă pe fiecare proprietar sau administrator a o îndeplini exact și orice încălcare sau neascultare va fi strict pedepsită.

Dacă din cauza întâmplărilor războiului nu se află nici proprietar, nici administrator, e obligat fiecare cap al familiei de a îndeplini dispozițiunile de sus.

Maiestruul poliției din Cernăuți: *Krijanowski*

Orig: rus. rom.

25.

Cernăuți, 1914 Decembrie 16 (3)

Guvernorul S. Evreinov face cunoscut că în ziua de 19 Decembrie se va oficia un serviciu divin solemn cu ocazia zilei onomastice a Țarului Nicolai

Publicațiune

În 6 (19) Decembrie curent, ziua Maiestății Sale a Gosudarului Imperatorul Nicolai Alexandrovici, se va ține în biserica catedrală gr.-ort. din loc după sf. liturgie care se va celebra la orele 9^{1/2} dimineața, un tedeum de mulțămire.

Asemene se vor ține și în celelalte locașuri dumnezeiești servicii divine.

Provoc pe administrația comunală cât și pe locuitorii orașului de a decora casele lor cu steaguri.

Dela guvernorul din Cernăuți:

Camer Iunker al Maiestății Sale împărătești: *S. Evreinov*

Orig: rus. rom.

26.

Cernăuți, 1915 Ianuarie 3 (1914 Decembrie 21)

Guvernorul S. Evreinov interzice colportarea de știri neliniștitoare

Ordinațiune obligatoare

Cine se va face vinovat de a fi respândit comunicări despre operațiunile trupelor și activitatea guvernială, cât și știri potrivite de a

trezi neliniște la populație, să va pedepsi cu arest până la trei luni și cu amendă până la trei mii de ruble.

Gubernorul din Cernăuți :

Camer Iunker al Măiestății Sale împărătești : *S. Evreinov*

Orig : rus. rom.

27.

Cernăuți, 1915 Februarie 16 (3)

Comandantul orașului Nowodworski, voind a asigura retragerea trupelor rusești, interzice populației să se plimbe pe stradă

Imp. rus. comandantul orașenesc dae cu aceasta aspru ordin în astfel :

1. Nu e voie în stradele orașului și suburbii a să primbla și sunt îmblăerile pe cel mai mic scop a raestrînge.

2. După 6 oare searae nu e voie nimărui a fii pe stradae.

3. La $\frac{3}{4}$ 6 oare searae sunt toate localele de comers a închide și la 6 oare sarae are și fie cara în salașul saeu.

4. Cine se vae opune ordinațiunei acestei va poate fi pedepsit cu moarte.

5. Aci cu front la piețele mai mari așazate ferești, și porți de căsae sunt a ține închiși, nau voie a fi iluminați ori cu perdele acoperiți.

6. Garda municipală își face serviciu cum paenae acu, și e supus fiecare ordinațiunilor a sa supune.

Cernăuți. 3 Fevroare 1915

Comandantul orașului *Nowodworski*

Orig. litografiat : rus. nemț. rom.

28.

Cernăuți, 1915 Februarie 20

Primarul Cernăuților admite la plată și moneda rusă

K u n d m a c h u n g

Da unter der Bevölkerung noch eine grosse Menge von russischem Gelde kursiert, so wird die Bevölkerung verpflichtet russisches Geld im Handel und Geschäftsverkehre anzunehmen.

Der Wert des Geldes wird festgesetzt, wie folgt : 1 Rubel = 2 Kr. 50 H., 1 Krone = 40 Kopeken.

Der Vorsitzende der Stadtvertretung : *Rafael Kaindl*

29.

Cernăuți, 1915 Martie 21

Se comunică populației că s'a înființat o curte marțială căreia
este supusă și populația civilă

K u n d m a c h u n g

Mit 8. März l. J. wurde beim h. o. Militärkommando ein Feldgericht aktiviert.

Nach den Bestimmungen der Strafprozeßordnung unterstehen auch die Zivilpersonen der Judikatur dieses Gerichtes.

Aus diesem Anlasse wird der von Seiner Excellenz dem Herrn Landespräsidenten unterm 5. August 1914 zur allgemeinen Kenntnis gebrachte Befehl des k. und k. Armee-Oberkommandos, betreffend die Verhängung des Standrechtes gegenüber allen der Militärstrafgerichtsbarkeit unterstehenden Personen mit dem Beifügen kundgemacht, daß auch die Zivilbevölkerung wegen der in der bezogenen Kundmachung begangenen Delikte der Strafbarkeit durch dieses Gericht unterliegt.

[Urmează comunicarea crimelor].

Der K. K. Regierungsrat und Polizeidirektor :
v. *Tarangul*

30,

Cernăuți, 1915 Aprilie 19.

K. K. Polizeidirektion in Czernowitz

Pentru a feri orașul de atacuri aeriene, prefectul de poliție interzice iluminarea ferestrelor

K u n d m a c h u n g

Mit Rücksicht auf die Gefahr durch Abwerfen von Bomben seitens feindlicher Flieger ordne ich an, daß die Beleuchtung in den Wohnhäusern und sonstigen Gebäuden derart durch dichte Vorhänge zu dämpfen ist, daß von außen kein Lichtstrahl sichtbar wird.

Ebenso ist in den Abendstunden und während der Nacht das Hantieren mit Licht im Freien untersagt. Zuwiderhandelnde werden nach den militärischen Gesetzen eventuell standrechtlich zur Verantwortung gezogen.

Die Strassenbeleuchtung wird bis auf weiteres entfallen.

Czernowitz, den 19. April 1915.

Der K. K. Regierungsrat und Polizeidirektor :
v. *Tarangul* m. p.

31.

Cernăuți, 1915 Iulie 19

Comenduirea pieții stabilește obligativitatea carnetelor de identitate**K u n d m a c h u n g**

Vom 20. Juli 1915 angefangen ist Zivilpersonen das Verlassen von Czernowitz nur mit Passierscheinen gestattet, welche von der k. k. Polizeidirektion in Czernowitz ausgestellt und vom k. und k. Stadtkommando vidiert sind.

Passierscheine zum freien Verkehre im Polizeirayone der Stadt Czernowitz werden auch weiterhin vom k. u. k. Stadtkommando ausgestellt.

Anweisungen zur Erlangung dieser letzteren Passierscheine werden bei der k. k. Polizeidirektion Czernowitz behoben.

Der k. u. k. Stadtkommandant :

k. u. k. Feldmarschalleutnant : *Salomon v. Friedberg*

32.

Cernăuți, 1915 Iulie 26.

Se institue cenzura scrisorilor.**K u n d m a c h u n g**

Das K. u. K. 7. Armeekommando hat Nachstehendes verfügt ;

1. Briefe dürfen nur offen zur Beförderung der Post übergeben werden.

2. Auf allen Postsendungen muss der Name und die Adresse des Aufgebers angegeben werden.

3. Adressen dürfen nur in lateinischer oder gotischer Schrift geschrieben und nur die landesüblichen Sprachen angewendet werden.

4. Paketen dürfen keine schriftlichen Mitteilungen beigelegt werden.

Diese Anordnungen treten sofort in Kraft.

Ueber Ersuchen des 7. Armeekomando wird dies hiemit zur allgemeinen Kenntnis gebracht.

Der K. K. Regierungsrat und Polizeidirektor :
v. Tarangul

33.

1915.

Se interzice ruperea sârmelor de telegraf și telefon.**K u n d m a c h u n g**

1. Wer Telegrafen- oder Telefondrähte zerstört oder beschädigt, wird erschossen.

2. Wer sich in der Nähe von Telegrafens- oder Telefonleitungen in verdächtiger Weise herumtreibt, wird verhaftet.

3. Die Gemeinden haben zur Überwachung der Telegrafens- und Telefonlinien Zivilposten bis zur Grenze der Nachbargemeinden aufzustellen, und bleiben für Beschädigungen in ihrem Bereiche haftbar.

4. Zivilposten zur Überwachung von Telegrafens- und Telefonleitungen — kenntlich durch weisse Armbinden — haben das Recht, verdächtige Personen festzunehmen, im Falle von Widersetzlichkeit aber niederzumachen.

Höchstes Militärkommando

Orig.: neml. polon. și ucrain.

34.

Cernăuți, 1915 August 14.

Comanda armatei ordonă ridicarea de ostateci, pentru preîntâmpinarea crimelor.

K u n d m a c h u n g

Das 7. Armeekommando lässt Nachstehendes zur allgemeinen Verlautbarung bringen:

„Geiseln sind auszuheben, um einem Verbrechen wider die Wehrmacht des Staates vorzubeugen.

Die letztbezeichneten Geiseln fallen an Stelle des Täters unter die militärischen Kommandorechte und sind — wenn erforderlich — nach dem Kriegsnotwehrrechte zu behandeln“.

Der K. K. Regierungsrat und Polizeidirektor:

v. Tarangul

35.

Suceava, 1916 Iunie.

Prefectul rus Blagonravov invită populația județului Suceava să continue munca pașnică.

P u b l i c a Ț i u n e

Direcția districtuală a județului Suceava aduce la cunoștința publică următoarele:

I. Se asigură libertatea fiecărui cult confesional. Proprietatea, averea și viața populațiunii pacinice vor fi scutite și respectate în deplină măsură, cât timp populațiunea locală se va abține și mai departe de orice întreprinderi și încercări criminale față de armata imperială rusă.

II. Judecătoria locală va rezolvi conform legilor și obiceiurilor uzate până acum toate procesele civile și penale, cele din urmă însă

numai atunci, dacă nu cad excepțional în competența altor autorități, dacă nu privesc cauze militare sau sunt de caracter politic.

III. Autoritățile din țară, instituțiile administrative, economice, autonome, comunale, societățile particulare și instituțiile similare acestor din urmă, vor continua activitatea lor sub conducerea și supravegherea dirigătorului districtului și ai ajutorilor lui. Amploiații și funcționarii de până acum rămân în posturile lor și vor primi și mai departe salariile lor anterioare.

IV. Agricultură, comerțul, industria țării și toate profesiunile libere ale populației — întrucât nu vor fi dăunătoare operațiilor militare — vor fi nelimitate.

Dirigătorul districtului :

Blagonrawow

Orig. : rom. polon.

36.

Cernăuți, 1916 Iunie 30.

Din ordinul armatei rusești primarul Cernăuților ordonă deschiderea prăvăliilor.

Publicare

La ordinul d-lui comandant imp. rus. al orașului Cernăuți sunt toți proprietarii resp. administratorii prăvăliilor provocați ca să deschidă până în 24 de oare prăvăliile închise ; la dincontră se va efectua deschiderea asta prin administrația imp. rus. și se va confiscă marfa.

Pentru Magistratul orașului :

Președintele *Miculi* *

Orig. : rus. rom. polon.

37.

Cernăuți, 1916 August 14.

Comunicatul ajutorului de guvernor rus din Cernăuți contele Lamzdorf-Galagan cu privire la răspândirea de știri tendențioase.

Dispozițiune obligatorie,

luată de cătră conducătorul Guberniei Cernăuți, în substituirea guvernorului, conform §§ 22 și 40 ai statutului provizor pentru guvernarea teritoriilor austro-ungare ocupate prin războiu, pentru locuitorii guberniei Cernăuți.

E interzis a răspândi în public știri mincinoase și neliniștitoare.

E interzis a expune în vitrine și ferești ale magaziilor, prăvăliilor, precum și a vinde și răspândi cărți, broșuri, foi, ilustrate etc. de caracter evident tendențios în care se iau în bațjocură sau se ridiculizează armata și organele administrative ruse.

E interzis grupurilor de persoane precum și persoanelor singuratiche de a ofensa organe ale oștii sau persoane civile rusești, precum și a se purta cu împotrivire ostentativă față de aceste.

E oprit a lăuda o crimă sau a arăta compătimire pentru cel ce a comis-o.

Persoanele cari vor contraveni acestei dispozițiuni se vor pedepsi cu închisoare până la o lună sau cu amendă până la 3000 de ruble.

Această dispozițiune intră în vigoare imediat după publicarea ei.

Conducătorul guberniei, în substituirea guvernorului :

Contele *Lamzdorf-Galagan*

Originalul : rus. rom. polon.

38.

Cernăuți, 1916 August 14.

**Comunicatul ajutorului de guvernor rus din Cernăuți, contele
Lamzdorf-Galagan, cu privire la specula cu alimente**

Dispozițiune obligatorie,

luată de cătră conducătorul guberniei Cernăuți, în substituirea Guvernorului, conform §§ 22 și 40 ai statutului provizor pentru guvernarea teritoriilor austro-ungare ocupate prin războiu, pentru locuitorii Guberniei Cernăuți.

E oprit a urca cu meșteșugire și precugetare prețurile mărfurilor de trebuință zilnică.

E oprit a vinde cu prețuri mai mari acele mărfuri cari sunt indicate în tarif și ale căror prețuri sunt stabilite și întărite de guvernor.

E oprit lucrătorilor și cărăușilor a cere simbrerie mai mare, decum e arătată în tarif.

E oprit a întrebuița măsură sau cumpănă falsă la vinderea diferitelor victualii și altor mărfuri cari se vând cu măsură sau cumpănă.

E interzis a vinde mărfuri stricate sau acele cari sunt evident vătămătoare sănătății oamenilor și a dobitoacelor.

E oprit a vinde poame verzi sau mucigăite.

E interzis a ascunde mărfuri de trebuință zilnică în depouri, magazii, pivnițe sau în alte locuri cu scopul de a putea urca prețurile lor în piață.

E interzis comercianților de a cumpăra mărfuri de trebuință zilnică afară de oraș sau în drumul lor spre piață.

E interzis a împiedeca în executarea serviciului poliția și organele orășanești însărcinate cu inspecțiunea sau supravegherea pieței.

Persoanele cari vor contraveni acestei dispozițiuni se vor pe-

depsi cu închisoare până la o lună sau cu amendă până la 3000 de ruble.

Această dispozițiune intră în vigoare imediat după publicarea ei.

Conducătorul Guberniei,

În substituirea guvernorului : Conte *Lamzdorf-Galagan*

Originalul : rus. rom. polon.

39.

Cernăuți, 1916 August 14

**Comunicatul ajutorului de guvernor rus, contele *Lamzdorf-Galagan*,
privitor la vânzarea beuturilor spirtoase**

Dispozițiune obligatorie,

luată de cătră conducătorul guberniei Cernăuți, în substituirea guvernorului conform §§ 22 și 40 ai statutului provizor pentru guvernarea teritoriilor austro-ungare ocupate prin războiu, pentru locuitorii Guberniei Cernăuți.

È interzis a aduce la oraș băuturi spirtoase, vin și bere sub orișice modalități.

Observare : Cantitățile spirtoaselor și a vinului, aflătoare la particulari, trebuie anunțate autorităților administrative din loc, până cel târziu 3 zile după publicarea acestei dispozițiuni.

È interzis a oferi băuturi alcoolice, apoi vin și bere în străzi, în piață, în fârguri precum și în localurile publice : oteluri, restaurante și alte localuri de felul acesta.

È interzis a ieși îmbătat în stradă, în piață și în alte locuri publice.

È oprit și în farmacii a vinde spirtoase și vin.

Insemnare : A vinde spirtoase și vin pe baza recetelor medicale în scopul vindecării boalelor e numai atunci ertat, dacă iscălitura medicului e întărită de autoritățile administrative sau de comandantul orașului.

Persoanele cari vor contraveni acestei dispozițiuni se vor pedepsi cu închisoare până la o lună sau cu amendă până la 3000 de ruble.

Această dispozițiune intră în vigoare imediat după publicarea ei.

Conducătorul Guberniei,

În substituirea guvernorului : Conte *Lamzdorf-Galagan*

Originalul : rus. rom. polon.

40.

Cernăuți, 1916 Septembrie 19

Comunicatul guvernului rus al Cernăuților, V. Lighin, cu privire la stricăciunile pricinuite la sârmele de telegraf etc.

Ordinaciune obligatorie

Edată prin guvernorul Cernăuțului pe baza articolului 22 și 40 a ordinăciunii provizorie asupra administrației țerii austro-ungare, ocupate pe baza dreptului de războiu, pentru locuitorii Guvernamentului Cernăuți.

Este oprit a strica sârmele telegrafului și telefonului, totodată este oprită prădarea sârmelor acestor aparate.

Cine s'a face vinovat a călca ordinațiunea aceasta, va fi pedepsit cu închisoare de cetate până la 3 luni ori cu pedeapsă în bani până la 3000 de ruble.

Ăceastă obligătoare ordinaciune intră în vigoare îndată după publicare.

Originalul : rus. ruț. rom. polon.

L. d. s. Guvernului :
V. Lighin

41.

Cernăuți, 1917 Ianuarie 29

Ordinul comandantului suprem al armatelor rusești de pe frontul sud-vestic privitor la agricultură.

Dispozițiune obligatorie

1. Marii proprietari și populația tuturor localităților Galiției și Bucovinei ocupate de oștile rusești, care se ocupă cu agricultura, sunt obligați, cu începerea timpului de primăvară al anului 1917, să are și să samene câmpurile de arat și grădinile care le stăpânesc ca posesori sau pe baza contractelor de arândă.

2. Câmpurile de arat ale marilor proprietari și ale arândașilor care, încontra dispozițiunii prezente, vor rămânea nearate și nesămă-nate, pot fi sechestrate la ordinul Guvernatorului general și puse în folosul sporirii teritoriilor de sămănat.

3. Persoanele care făiș se vor subtrage de la împlinirea dispozițiunii prezente se vor pedepsi pe cale administrativă cu închisoare până la trei luni sau cu amendă până la 3000 de ruble.

4. Punerea în aplicare a dispozițiunii prezente cade, la însărcinarea Guvernatorului general militar, în competența Guvernatorilor ai ținuturilor austro-ungare ocupate prin dreptul de războiu și pedepsele dictate celor vinovați se vor împlini imediat.

5. Dispozițiunea obligatorie prezentă înlocuește, în raionul Guvernatorului general al ținuturilor austro-ungare, ocupate prin dreptul

de războiu, dispozițiunile luate în chestia aceasta de fostul Guvernator general al Galiției și de comandantii armatelor.

6. Dispozițiunea prezentă întră în vigoare imediat cu aducerea ei la cunoștința populațiunii.

Originalul a iscălit :

Originalul : rus. rom. polon.

General-adiutant Brusilov

42.

Cernăuți, 1917 Mai 20

Comisarul revoluționar D. Doroșenco comunică populației bucovinene noile reforme administrative pe care dorește să le aplice

Cătră populațiunea din teritoriile ocupate ale Galiției și Bucovinei.

Regimul provizor mia (!) numit comisar peste teritoriile ocupate din Austro-Ungaria. Luând în samă îndătoririle împuse mie de regimul provizor aflu neapărat de necesar, ca să mă adresez cu următoarea publicațiune cătră popoarele din Galiția și Bucovina.

Politica, care o urmărea până acuma administrația civilă rusă față de populațiunea de aici și care stetea în strânsă legătură cu direcția vechiului regim imperial din Rusia, în prezent să se delătore cu totul. Marea revoluție rusă, care a adus libertatea tuturor popoarelor imperiului rusc, nu poate lăsa neschimbate și raporturile ofițierilor rusești față de populația civilă a teritoriilor ocupate cu arma din imperiul Austro-Ungar.

În conformitate cu principiile dreptului internațional crede reprezentantul regimului provizor imposibil, a emite în acest răstimp de trecere legi, cari ar restrânge drepturile populațiunii în ceea ce privește instituțiunile generale administrative de mai nainte.

Regimul nou află just să iee toate măsurile spre a înlesni situația populațiunii în teritoriile ocupate întru cât nu contrazice intereselor armatei ruse, care apără libertatea Rusiei.

În deosebi năzuește regimul rus, a da populațiunii libertatea de a-și restabili autonomia administrativă în sate și orașe conform sistemului vechiu, precum și de a lărgi și desvolta aceasta administrație pe noaue și lărgi baze (!), la caz să o dorească aceasta populație ; a sprijini renașterea activității organizațiunilor, cari au existat în singuritele locuri, a cooperativelor, a institutelor de păstrare și de binefacere etc., după puțință a reinvia activitatea judecătoriilor pe baza legilor locale, a face posibil redeschiderea școlilor populare și medii, a deschide școli noaue, la caz că cere trebuința și a lua măsuri spre scutul și îngrijirea copiilor orfani.

Bazat pe principiile libertății unei națiuni de sine conștie reprobă noul regim rusc chiar și gândul la orice feliu de apăsare

sau neîndreptăţire a vre unei naţii din ţară. Tot aşa nu poate fi vorba despre apăsare pe terenul confesional.

Deosebită atenţiune va da regimul nou aprovizionării cu pâine. Pentru acest scop s'a format acum un comitet de aprovizionare pentru Galiţia şi Bucovina, care va griji, împreună cu reprezentanţii populaţiunii indigene, de produsele şi articolele neapărate necesare pentru traiul de toate zilele, precum şi pentru o distribuire justă între cei nevoeşi.

În conformitate cu ordinaţiunile regimului nou şi a autorităţilor superioare militare, în sama cărora stă administrarea ţării, intenţionez să organizez în cel mai scurt timp la comisariatele districtuale şi guberniale un consiliu, la care să participe cât se poate de intensiv şi populaţiunea indigenă din toate părurile naţionale şi sociale şi cred că acest consiliu va sprijini pe reprezentanţii noului regim spre a satisface necesităţilor zilnice ale populaţiunii. Cu timpul va fi creat un consiliu şi la comisariatul general.

Apelez la populaţiune să se supue ordinelor comisariatelor guberniale şi districtuale ale regimului provizor, cari stau în fruntea administraţiei guberniale şi districtuale.

Aştept că populaţiunea teritoriilor ocupate va fi prevenitoare năzuinţelor reprezentanţilor noului guvern rus în ceea ce priveşte introducerea ordinii în ţară şi uşurarea situaţiei locuitorilor ei. Numai dacă populaţiunea indigenă va fi astfel prevenitoare va pute regimul nou rus realiza în teritoriile ocupate prodarea sa impusă de regimul provizor al Rusiei libere.

Cernăuţi, 20 Mai 1917.

Comisarul regimului provizor al ţării din Galiţia şi Bucovina :

D. Doroşenco

Originalul : rus. rom. rut. polon. nemţ.

43.

Cernăuţi, 1917 Iunie

Comisarul rus D. Doroşenco linişteşte populaţia asigurând-o că nu va avea de suferit nimic din partea armatei ruseşti

Înştiinţare

În ultimele zile se află populaţiunea în mare nelinişte în urma ştirilor despre probabile prădăciuni.

Provoc populaţiunea să fie liniştită şi să aibă toată încrederea în reprezentanţii autorităţilor ruseşti.

S'au luat toate măsurile spre a împiedeca ori ce prădăciune sau presiune. Reu făcătorii vor fi pedepsiţi pe baza ultimului ordin din partea comandantului suprem al frontului sud-vestic.

Comisarul de ţară al guvernului provisoric în Galiţia şi Bucovina :

D. Doroşenco

Orig : rus. rut. rom.

44.

1917 August

Generalul austriac Kövess, apropiindu-se de Bucovina, adresează populației din Bucovina un apel, invitându-o la colaborare

Popor bucovinean

Armatele aliaților înaintează cu ajutorul lui Dumnezeu iarăși învingătoare înainte și alungă dușmanul din țările noastre.

Nu e singura datorință față de stat, ci și a existenței proprii, ca populația să ia parte ajutătoare la restabilirea ordinii și siguranței publice și să deie mîna de ajutoriu la delăturarea urmelor de fapte ale dușmanilor.

În prima linie e spionajul dușman, care periclitează în măsură foarte mare operațiunile armatei proprii.

Fără îndoială e că dușmanul a lăsat la retragerea sa persoane cari au mandat, a se ținea încontinuu în diferite locuri, de a spiona împrejurările referitoare la puterea armatei noastre și a comunica cele aflate prin persoane mijlocitoare.

Interesul comun și a fiecăruia este de a erua persoane de acestea — fie ele dușmane ori chiar de ale noastre — pentru a-i face imposibili.

E de mare însemnătate adunarea tuturor acaretelor de războiu (arme, muniții ș. a.) ale dușmanului lăstate în urma sa și ale noastre.

Predați pentru aceea toate acaretele de războiu aflătoare în posesia voastră comandelor militare mai apropiate, aduceți tot odată la cunoștința persoanele și locurile, unde se află astfel de acarete.

Luați parte activă la paza liniilor telegrafice, telefonice și a căilor ferate.

Cugetați că totul ce veți face pentru siguranța armatei noastre și slăbirea dușmanului e întru ajungerea scopului cauzei noastre drepte și lucrați în direcția aceasta.

Am speranță în patriotismul devotat al întregului popor din frumoasa noastră țară pe a cărei pămînt binecuvîntat acum cu inimă veselă iarăși pășim.

Comandantul armatei :
De Kövess, Generaloberst

45.

Cernăuți, 1917 August 16

Primarul interimar adresează populației orașului Cernăuți vorbe încurajatoare

Cătră poporul capitalei Cernăuți

Splendid conduse de victorioșii lor șefi vitezele noastre armate și cele ale glorioșilor noștri aliați înaintează dela succes la succes.

Fără de atacurile lor irezistibile adversarii sunt siliți a părăsi și ultima pătură de pământ, care-l cedasem transitor superiorității lor numerice.

Cernăuțul e liber.

Cu statornicie eroică populația a suportat grijele, nevoile și suferințele ne mai pomenite ale stăpânirii străine aproape patrusprezece luni și și-a dobândit recunoștința eternă a patriei întregi.

Manifestul M. Sale, al mult iubitului nostru Împărat, binevestește orașului nostru lucruri prea grațioase și de tot însemnate încât putem privi cu încredere și bucurie la un viitor fericit.

Încredințată fiindu-mi conducerea magistratului municipal provizoriu de către guvernul i. r. al Bucovinei și luând în samă agendele administrației, salut poporul Cernăuțului cu inimă plină de recunoștință.

Cu sprijinul și îngrijirea guvernului țării și al Guvernului central magistratul municipal va stăruie din toate puterile ca să micșoreze mizeria și să ajute populației ca să poată suporta chiar și restringeri cari trebuie să ni le impunem cu toții spre a rezista în ciuda intențiilor inamicilor și a ajunge la înalta noastră țintă.

Poporul care totdeauna a manifestat sentimente patriotice și pline de sacrificii precum și tărie sufletească, îl învit a coopera ca să dobândim o pace onorifică, ca să reedificăm și să reînnoim mult iubitul nostru oraș.

Magistratul municipal :

Minkusz, i. r. secretar al guvernului

46.

1917 Septembrie

Comanda armatei austriace apelează la populație să nu conturbe operațiile militare

Înștiințare

Îndărăptul frontului de pe teritoriile reocupate ale Bucovinei și prin România se poartă după aparență de către Ruși (Moscali) lăsați indivizi cari taie sirmele (firele) telegrafice și telefonice

De aceea se dispune :

1. Cine nimicește sau strică sirmele telegrafice și telefonice, fie din răutate sau din sburdălnicie, va fi pertratată după legile marțiale (războinice) și pedepsit cu moartea prin împușcare.

2. Cine se poartă în mod suspicios (bănuitor) prin apropierea liniilor telegrafice ori telefonice va fi arestat.

3. Spre paza liniilor telegrafice și telefonice au să așeze comunele (primăriile) străji civile până la marginea satului învecinat. Fiecare comună rămâne deci responsabilă pentru orice stricăciuni (pagube) întâmplate pe hotarul ei.

4. Străjile civile puse spre paza liniilor telegrafice și telefonice și însemnate la braț cu o legătoare albă au dreptul să areteze (!) persoane suspecte (bănuite), iar la caz de opunere să le și împuște.

Comanda militară supremă

Pentru prinderea celor vinovați se pune un premiu de 100 coroanc.

47.

Cernăuți, 1918 Noemvrie 6.

Manifestul Ucrainenilor

Manifest către cetățeni liberi ai tuturor națiunilor și stărilor țării.

Cetățeni !

Valurile gigantice ale eliberării popoarelor s'au abătut și până la noi, momentul mare de astăzi chiamă și populațiunea Bucovinei sub steagul libertății.

Guvernul cel vechiu, ce n'a voit sau n'a priceput să se acomodeze la dorul libertății al popoarelor, a trebuit să cadă; l-a surpat victoriosul spirit al timpului. Fără nici o forță brachială numai în urma neevitabilei evoluțiuni istorice a picat cârma din mâinile guvernului de până acuma.

Guvernul cel vechiu a perit de sine și ne vedem nevoiți de a forma un organ nou, care să ieie asupra sa funcțiunile unui guvern de stat. Regretăm foarte mult, că năzuința sinceră a Ucrainenilor țării acesteia, de a compune un guvern împreună și în bună înțelegere cu reprezentanții celorlalte națiuni n'au avut nici un succes, din care cauză am ajuns într'o stare nesuferibilă a anarhiei, care amenință tuturilor și fiecăruia în deosebi cu nimicirea culturii, averii și vieții.

Într'un moment de atât de mare responsabilitate Sfatul național al Ucrainenilor, unica în momentul present putere bine organizată, s'a decis a lua asupra sa grea sarcina de a ține ordinea și siguranța publică.

- 1) Luând în mâna sa guvernul în orașul Cernăuți și în acea parte a țării, care în majoritatea sa este locuită de Ucraini și
- 2) Luând sub scutul său toate oficiile centrale în orașul Cernăuți.

Cetățeni !

Sfatul național al Ucrainenilor (Ucrainsca naționalna Rada) stă neclintit pe platforma dreptului plinei nici prin o forță nemarginitei destinării de sine a popoarelor; fiind totodată deplin conștiu, că împărțirea teritorială țării noastre vor decide judecătorii lumii la cîștigul de pace.

Formând pe platforma astă guvernul spre ținerea ordinii și siguranței publice, ne adresăm la toți cetățeni: sprijiniți guvernul acest

provisor și organele lui, care în momentul restristei de astăzi a luat asupra sa sarcina grea de a feri orașul Cernăuți de o soartă nefastă sperând că doară nu vom mai aștepta mult oara mântuitoare a păcii dorite. Să o salutăm sub steagul destinului de sine al popoarelor !

Cernăuți, 6. Noembrie 1918.

Delegațiunea bucovineană „Ucrainsca naționalna Rada“ :

Deputații parlamentari : *Nicolai Vasilco, Anton Lucașevici, Ilie Semaca, Dr. Stefan Smal-Stoțkei, Nicolai Spenul.*

Deputații dietali : *Iosif Buracenschei, pâr. Teofil Dracenschei, Dr. Teodot Halip, Nicolai Havreșciuc, Teodor Ivanițchei, Marca Cureș, Teodor Levițchei, Gheorghe Lesan, Artur Malec, Nicoloi Osadeți, Ioan Pauliuc, Ierotei Pihuleac, Emilian Popoveci.*

Pentru partidul național-democrat : *Dr. Nicolai Drohomerețchei, Emilian Ivanițchei, Vladimir Fedorovici.*

Pentru partidul poporal : *Dr. Claudiu Bilinschei, Dr. Miron Corduba, Dr. Roman Țehelschei.*

Pentru partidul radical : *Ilarie Carbulețchei, Ilie Popoveci, Gheorghe Serbeniuc.*

Pentru partidul social-democrat : *Grigori Andriașciuc, Iosif Bezpenco, Vladimir Soroneveci.*

Originalul : ruten., rom., nemț.

48.

Cernăuți, 1918 Noemvrie 6.

Proclamația lui Aurel Onciul

Proclamație

Guvernul împărătesc, considerând misiunea sa de finită, ne-a predat astăzi nouă, în înșușia de comisari naționali ai poporului român pe deoparte și ucrain pe de altă parte, puterea în Bucovina, fără să o împartă.

Puși în fața acestui fapt îndeplinit, noi, ca să împiedecăm anarhia și să menținem ordinea și siguranța publică, am luat în seamă puterea și am împărțit-o între noi în modul următor :

1. Atât poporul român, cât și cel ucrain își rezervă pretenziunile sale, relative la teritoriul Bucovinei, precum au fost formulate de reprezentanții săi legitimi, lasă însă ca congresul de pace să hotărească definitiv în chestia aceasta.

2. Până la hotărârea viitoare, se menține starea faptică.

3. Competența ambelor guverne respective se bazează pe majoritatea relativă din comună, precum a fost constatată ea la recenziamentul din anul 1910. Drept aceea comunele, în cari majoritatea relativă a populațiunii este română, sunt supuse guvernului român, iar comunele, în cari majoritatea aceasta este ucraină, guvernului ucrain ;

4. În comunele acele, în cari majoritatea populației nu este nici română, nici ucraină, reprezentanța legală a comunei va hotărâ, căriia din ambele guverne din chestie vrea să fie supusă; lipsând o reprezentanță legală, hotărârea respectivă se va lua, sub prezidiul guvernului instituit de sfatul consultativ, iar lipsând și el, de membrii prezenți în comună ai ultimului comitet comunal, ales legal.

5. Până ce se vor lua hotărârile aceste, comunele Alexanderdorf, Katharinendorf, Sadagura și Vijnița sunt supuse guvernului ucrain, toate celelalte comune neromâne și neucraine, afară de Cernăuți, guvernului român;

6. Orașul Cernăuți, capitala țerii rămâne sub administrația interimistică de până acuma; dispozițiuni într'a doua instanță se pot lua numai în conțelegere între guvernul român și cel ucrain.

Învoeala prezentă intră imediat în vigoare.

O aducem la generala cunoștință, provocăm poporațiunea să respecte ordinea și liniștea publică.

Cernăuți, 6. Noemvre 1918.

Comisarul național ucrain :

Popowicz m. p.

Orig. : rut., rom., nemj.

Comisarul național român :

Onciul m. p.

49.

Cernăuți, 1918 Noemvrie 7.

Primarul ucrainean Iosif Bezpalco provoacă populația să fie liniștită

Administrațiunea provisorie a capitalei Cernăuți.

Cătră populațiunea capitalei Cernăuți.

Delegațiunea bucovineană a consiliului ucrain m'a numit ca comisar urban al Cernăuțului. Dispoziția aceasta a fost confirmată de guvernul comun al Bucovinei.

Eu am luat în samă conducerea oficiului municipal la 6 Noemvrie 1918 și voiu purta agendele până la formarea unei nouă administrații.

Aceasta aduc populațiunii capitalei Cernăuți la cunoștință și o provoc să fină liniște și ordine.

Numai așa îmi va fi posibil a purta oficiul meu sub referințele actuale atât de grave spre binele populațiunii orașului.

Pentru administrația provisorie :

Comisarul orașenesc : *Ossyp Bezpallo*

Orig. : rom., germ., rut.

